

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA**



**BUNGE LA TANZANIA**

---

**TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI YA  
KUDUMU YA BUNGE YA VIWANDA, BIASHARA NA MAZINGIRA KWA KIPINDI  
CHA KUENZIA FEBRUARI, 2019 HADI JANUARI 2020**

---

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za  
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

Ofisi ya Bunge,  
S.L.P. 941,  
**DODOMA**

**31 JANUARI, 2020**

## YALIYOMO

<b>SEHEMU YA KWANZA</b> .....	1
1.0 <b>MAELEZO YA JUMLA</b> .....	1
1.1 Utangulizi.....	1
1.2 Majukumu ya Kamati.....	1
1.3 Njia zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati.....	2
<b>SEHEMU YA PILI</b> .....	3
2.0 <b>UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI</b> .....	3
2.1 TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAPENDEKEZO YA KAMATI.....	3
2.2 UKAGUZI WA MIRADI YA MAENDELEO.....	4
2.2.1 Mradi Na. 6260 - Institutional Support.....	5
2.2.2 Mradi Namba 5301, Fungu 31.....	11
2.2.3 Mradi Namba 6507, Fungu 31.....	12
2.2.4 Shughuli za Usimamizi wa Mazingira katika Ziwa Manyara.....	14
2.3 UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2018/2019.....	16
2.3.1 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Viwanda na Biashara kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020.....	16
2.3.2 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Mpango na Bajeti wa Ofisi ya makamu wa Rais-Mazingira kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019.....	18
2.4 TAARIFA MBALIMBALI ZA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA YA VIWANDA NA BIASHARA NA TAASISI ZILIZO CHINI YAKE.....	20
2.5 KUPOKEA NA KUJADILI TAARIFA YA OFISI YA MAKAMU WA RAIS-MAZINGIRA NA TAASISI ZILIZO CHINI YAKE.....	49
2.6 KUPOKEA, KUCHAMBUA, KUJADILI NA KUSHAURI JUU YA MIKATABA YA KIMATAIFA ILIYOPENDEKEZWA KURIDHIWA NA BUNGE AMBAYO IPO CHINI YA WIZARA INAZOSIMAMIWA NA KAMATI.....	66
2.8 MAFANIKIO YA KAMATI KATIKA KIPINDI CHA MIAKA MINNE (4) YA KUENZIA JANUARI, 2016 – JANUARI, 2019.....	68
<b>SEHEMU YA TATU</b> .....	71
3.0 <b>MAONI NA MAPENDEKEZO</b> .....	71
3.1 Sekta ya Viwanda na Biashara.....	71
3.3.1 Utekelezaji wa miradi Mikubwa ya Kielelezo chini ya Sekta ya Viwanda.....	71
3.3.2 Utekelezaji wa Mradi wa Kufufua Viwanda vilivyobinafsishwa na vilivyosimama uzalishaji kwa muda mrefu (mfano Urafiki).....	72
3.3.3 Mwenendo usioridhisha wa upatikanaji wa Fedha kutoka Hazina.....	73
3.3.5 Ushuru wa Forodha wa 15% kwa sukari ya Viwandani (15 refundable import duty 15% on Industrial Sugar),.....	74
3.3.6 Kulinda Soko la Viwanda vya ndani.....	75
3.3.7 Urasimu katika kupata vibali vya ajira hasa kwa teknolojia ambayo haipatikani hapa nchini.....	75
3.3.8 Ucheleweshaji katika kutoa shehena bandarini.....	76
3.3.9 Uwiano wa Ushuru usiosawa baina ya bidhaa za ndani na nje.....	77
3.4 Usimamizai wa Mazingira.....	77
3.4.2 Kukwama kwa Mfuko wa Taifa wa Mazingira.....	78
3.4.3 Uelewa mdogo wa Jamii juu ya masuala ya Uhifadhi wa Mazingira.....	79
3.4.4 Uendeshwaji wa Biashara ya vyuma chakavu.....	79
3.4.5 NEMC iendane na kasi ya Tanzania ya Viwanda na wapunguze urasimu katika kuwahudumia wawekezaji.....	80
3.4.6 Utekelezaji wa Agizo la kupiga marufuku matumizi ya mifuko ya Plastiki.....	81
<b>SEHEMU YA NNE</b> .....	82
4.0 <b>HITIMISHO</b> .....	82

**TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI YA  
KUDUMU YA BUNGE YA VIWANDA, BIASHARA NA MAZINGIRA KWA  
KIPINDI CHA KUENZIA FEBRUARI, 2019 HADI JANUARI, 2020**

*[Inatolewa Chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za  
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

**SEHEMU YA KWANZA**

**1.0 MAELEZO YA JUMLA**

**1.1 Utangulizi**

**Mheshimiwa Spika** kwa mujibu wa Kanuni ya 117(15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 na kwa niaba ya Wajumbe wenzangu wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira naomba kuwasilisha taarifa inayoeleza shughuli zote zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha kuanzia Februari, 2019 hadi Januari, 2020.

**Mheshimiwa Spika**, taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu **Nne**, Sehemu ya Kwanza ni Utangulizi, Sehemu ya Pili inaelezea namna Kamati ilivyotekeleza majukumu yake kwa kipindi cha Februari, 2019 hadi Januari, 2020, Sehemu ya Tatu inaelezea Maoni na Mapendekezo ya Kamati na Sehemu ya Nne ni Hitimisho.

**1.2 Majukumu ya Kamati**

Kwa mujibu wa Fasili ya 6 (1) ya Nyongeza ya Nane, ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira ina jukumu la kusimamia shughuli za Sekta za Viwanda, Biashara na Mazingira. Kwa muktadha huo na kwa kuzingatia matakwa ya Fasihi ya 7(1) ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za kudumu za Bunge, Majukumu yanayotekelezwa na Kamati hii ni haya yafuatayo:-

- (i) Kushughulikia Bajeti za Wizara ya Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira;
- (ii) Kushughulikia Miswada ya Sheria na Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge chini ya Wizara ya Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira;

- (iii) Kushughulikia Taarifa za utendaji za kila mwaka za Wizara na Taasisi inazosisimamia; na
- (iv) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara inazosisimamia.

### **1.3 Njia zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati**

**Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza majukumu yake kwa lengo la kusimamia na kuishauri Serikali Kamati ilitumia njia mbalimbali ikiwa ni pamoja na:-

- (i) Kupokea, kuchambua na kujaili taarifa mbalimbali za utendaji za Wizara na taasisi zilizopo chini ya usimamizi wa Kamati; Taarifa hizi zilijumuisha taarifa za kawaida za utekelezaji wa majukumu ya Wizara pamoja na taarifa za utekelezaji wa Bajeti za Wizara inazosisimamia;
- (ii) Kupokea, kuchambua, kujadili na kushauri juu ya Mikataba ya Kimataifa iliyopendekezwa kuridhiwa na Bunge ambayo ipo chini ya Wizara inazosisimamia;
- (iii) Ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo, Kamati ilifanya ziara katika miradi mbalimbali kwa lengo la kukagua utekelezaji wa miradi hiyo na kubaini ufanisi uliopo katika kutekeleza wake;
- (iv) Kufanya Vikao vya pamoja na wadau wa Sekta ya Viwanda na Biashara kwa lengo la kufahamu namna wanavyoendesha shughuli zao (mafanikio na changamoto zao) kisha kuishauri Serikali kwa nia ya kuboresha; na
- (v) Kushiriki warsha na semina mbalimbali zilizoendeshwa na wadau wa Sekta za Viwanda, Biashara na Mazingira wa lengo la kuwajengea wajumbe uelewa juu ya sekta hizo.

## SEHEMU YA PILI

### 2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

**Mheshimiwa Spika**, kwa kipindi cha kuanzia Februari, 2019 na Januari, 2020 kulikuwa na jumla ya vikao vya Kamati vinne (4), ambapo Kamati iliendelea kutekeleza majukumu yake ikiwa ni katika kuzisimamia Wizara zake mbili (2) yaani Wizara ya Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira na Taasisi zilizopo chini Wizara hizo.

**Mheshimiwa Spika**, Majukumu yaliyotekelezwa na Kamati ni pamoja na kupokea taarifa za utekelezaji wa majukumu ya Wizara na taasisi zinazoripoti kwa Kamati; Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo; kuchambua taarifa za utekelezaji wa Bajeti za Wizara kwa Mwaka wa Fedha ulioishia (2018/2029) pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka unaoendelea (2019/2020); kuchambua na kushauri juu ya Mikataba ya Kimataifa iliyopendekezwa kuridhiwa na Bunge ambayo ipo chini ya Wizara inazosisimamia; Vikao na wadau wa Sekta zinazosimamiwa na Kamati kwa lengo la kusikiliza maoni yao; na kushiriki warsha na semina za kujenga uelewa kwa Wajumbe.

### 2.1 TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAPENDEKEZO YA KAMATI

**Mheshimiwa Spika**, wakati wa kupitia na kuchambua taarifa ya utekelezaji wa Wizara ya Viwanda na Biashara pamoja na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira, kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019, Kamati ilitoa mapendekezo kwenye maeneo mbalimbali. Kamati imearifiwa juu ya utekelezaji wa mapendekezo hayo na kujiridhisha kuwa, Serikali imejitahidi kuzingatia mapendekezo ya Kamati. Hata hivyo, kuna baadhi ya mapendekezo ambayo Kamati imeona Serikali inahitaji kuongeza kasi ya utekelezaji wake, maeneo hayo ni pamoja na;-

- i) Kwa upande wa Wizara ya Viwanda na Biashara, Kamati inaendelea kuishauri Serikali juu ya utekelezaji wa maagizo yafuatayo;-

***a) Kuchukua hatua kwa wawekezaji ambao bado hawajaitikia wito wa Serikali wa Kufufua viwanda walivyobinafsishwa. Sambamba na hilo Serikali iangalie namna ya kuunda Tume Maalumu itakayofuatilia eneo la viwanda vilivyobinafsishwa***

*kwa lengo la kufuatilia kwa ukaribu na kujua ukweli wa eneo hili; na*

*b) Kuendelea na juhudi za kuziwesha taasisi zake za utafiti ikiwemo CAMARTEC, SIDO, TIRDO na TEMDO ili ziweze kubuni zana mbalimbali za kilimo ambazo zitasaidia na kumrahisishia mkulima kuendeleza shughuli zake kwa urahisi ukizingatia Kilimo ndio shughuli kuu ya watanzania walio wengi.*

ii) Kwa upande wa Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira, Kamati inaendelea kuishauri Serikali juu ya utekelezaji wa maagizo yafuatayo;-

*a) Serikali kufanye Tathimini ya Athari kwa Mazingira- EIA katika maeneo ambayo yametengwa kwa ajili ya wachimaji wadogo wa madini kabla ya kuwakabidhi ili kuepusha athari za kimazingira zinazoweza kujitokeza; na*

*b) Kutoa elimu kwa jamii kukusu athari za kuharibu vyanzo vya maji ya Bonde la Mto Ruaha Mkuu, na kuliingiza bonde hilo katika orodha ya maeneo lindwa kwa kutumia Sheria ya Mazingira ya Mwaka 2004, kwa lengo la kulinda bonde letu lakini pia kutoa uhakika wa maji katika Mradi Mkubwa wa Umeme unaotekelezwa (Stigler's Gorge).*

## 2.2 UKAGUZI WA MIRADI YA MAENDELEO

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira ilifanya ziara za ukaguzi wa ufanisi uliopo katika kutekeleza Miradi ya Maendeleo kama inavyoelekezwa na Kanuni ya 98 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge toleo la Januari, 2016. Katika kipindi cha terehe 14 hadi 21 Machi, 2019 Kamati ilitembelea miradi mitatu (3) inayotekelezwa na Wizara ya Viwanda na Biashara pamoja na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira. Miradi hiyo ni **Mradi Na. 6260 – Institutional Support** ambao unahusu kuzijengea uwezo taasisi mbalimbali zilizopo chini ya Wizara ya Viwanda na Biashara; **Mradi Namba 5301, Fungu 31** unaohusu Mabadiliko wa Tabianchi katika Mji wa Bagamoyo; **Mradi Namba 6507** unaohusu Ujenzi wa Ofisi ya Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira; na Shughuli za Usimamizi wa Mazingira katika Ziwa Manyara.

## 2.2.1 Mradi Na. 6260 - Institutional Support

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ilipata fursa ya kutembelea na kukagua utekelezaji wa **Mradi Na. 6260 - Institutional Support**, katika Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini - (CAMARTEC), Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo Tanzania (TEMDO) na Shirika la Viwango Tanzania (TBS);

### a) Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini - (CAMARTEC)

**Mheshimiwa Spika**, Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini - (CAMARTEC) ni moja ya taasisi inayosimamiwa na Wizara ya Viwanda na Biashara. Kituo hiki kinajihusisha na uendeshaji na uhaulishaji wa teknolojia za zana za kilimo, nishati, maji safi na taka, vifaa vya ujenzi na majengo vijijini. Katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 CAMARTEC kupitia **Mradi Namba 6260 - Institution Support** iliidhinishiwa Shilingi **3,000,000,000.00** kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake.

Fedha hizo zililenga kuendeleza utafiti wa teknolojia, kukuza wazalishaji wa ndani wanaojihusisha na zana za kilimo, kuhakiki ubora wa zana za kilimo, kuimarisha miundombinu ya utafiti wa zana za kilimo, kusambaza zana za kilimo kwa wakulima zilizofanyiwa utafiti na kushughulikia masuala yanayohusu tafiti katika kutunza mazingira.

**Mheshimiwa Spika**, wakati wa ziara, Kamati ilikuta hali ya *CAMARTEC* si ya kuridhisha, karakana zake zimejaa mitambo chakavu na teknolojia zinazotumika ni duni, jambo linalopelekea kuzalisha zana duni na za gharama ya juu ukilinganisha na hali halisi ya soko kwa sasa. Aidha, kwa takribani miaka mitatu mfululizo kituo kilikuwa hakijapokea ruzuku kutoka Serikalini na hivyo kimekuwa kikitekeleza majukumu yake katika mazingira magumu.

Pia, kituo kimekuwa kikikabiliana na changamoto mbalimbali kama vile; Upungufu wa watumishi wenye taaluma za uhandisi, watafiti na mafundi sanifu wakati kada hizo ndio uhai wa kituo na majukumu ya kituo hayataweza kutekelezwa pasipokuwa na wataalamu wa kutosha wa kada tajwa hapo juu.

**Mheshimiwa Spika**, baada ya kutembelea na kukagua utekelezaji wa Shughuli za Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini - (CAMARTEC), Kamati ilikuwa na maoni na ushauri ufuatao; -

- i) Teknolojia inabadilika kwa kasi sana hivyo basi shughuli za ubunifu, usanifu na utafiti zinahitaji mafunzo ya mara kwa mara ili kuhuisha taaluma hizo. Serikali ihakikishe inaziwezesha taasisi zote zinazojihusisha na utafiti wa teknolojia kupata fursa za mara kwa mara kwenda kujifunza kwa nchi zilizoendelea;
- ii) Serikali itoe fedha za bajeti ya maendeleo zilizoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya CARMATEC, kwa lengo la kuiwezesha kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi uliokusudiwa ukizingatia kuwa chanzo kikuu cha mapato cha taasisi hii ni ruzuku kutoka Serikalini;
- iii) Kamati inaishauri Wizara kutenga bajeti ya kutosha ambayo itaweza kutosheleza asilimia kubwa ya gharama za uzalishaji jambo litakalowawezesha kuuza bidhaa zao kwa gharama nafuu na kuwanufaisha watu wa hali zote. Ushauri huu umezingatia dhana ya kuanzisha Kituo hicho ambayo iliwalenga Watanzania wa hali ya chini kwa kuzalisha zana za kilimo na teknolojia vijijini, lakini zana zinazotengenezwa na kituo kwa sasa zimekuwa na ghali na walengwa kushindwa kuzimudu; na
- iv) Shughuli za kilimo zinahusisha mnyororo wa thamani mpaka bidhaa kumfikia mlaji sokoni, kwa lengo la kuwasaidia wakulima wetu na kulinda ubora wa mazao yao, Kamati inaishauri Serikali kupitia CAMARTEC kujipanga kuzalisha zana/mashine ambazo zitamsaidia mkulima kuanzia hatua ya kuandaa shamba, kulima, kuvuna, kuongeza thamani na mwisho kufika kwa mlaji.

**b) Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo Tanzania (TEMDO)**

**Mheshimiwa Spika**, Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo Tanzania – TEMDO kwa Mwaka wa Fedha ilipangiwa Bajeti kupitia **Mradi namba 6260 - *Institution Support***, ya Shilingi 4,000,000,000.00 kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake.

**Mheshimiwa Spika**, majukumu yaliyopangwa kutekelezwa ni pamoja na kujenga miundombinu ya kiatamizi cha teknolojia na biashara pamoja kuwajengea uwezo wajasiriamali wa kati na wadogo; Kupitia upya sheria



iliyoanzisha Shirika; kubuni na kuendeleza chasili cha mtambo wa kukausha mazao ya kilimo, kubuni na kutengeneza chasili cha mtambo mdogo wa kusindika chai; Kubuni na kuendeleza utengenezaji wa mtambo wa kuhifadhi baridi (cold room) ambao utasaidia kuhifadhi bidhaa mbalimbali. Pamoja na hilo shirika Kuendeleza na kuhamasisha utumiaji wa teknolojia za utengenezaji na uzalishaji wa bidhaa mbalimbali kama vile marumaru, kwa mfano Vigae kwa kutumia malighafi zinazopatikana nchini.

**Mheshimiwa Spika**, Wakati wa ziara ya Kamati iliyofanyika tarehe 16 Machi, 2019 katika Shirika, Kamati ilikuta kazi mbalimbali zikiendelea ikiwemo ufungaji (installation) wa mashine mpya za kisasa ndani ya karakana hiyo ya Shirika na majaribio ya mashine hizo. Shughuli zote zilizokuwa likiendelea katika eneo la shirika zilitekelezwa kwa kutumia Shilingi 1,582,240,655.00 ambapo shilingi 1,263,435,000.00 ilikuwa ruzuku kutoka Serikalini kwa bajeti ya mwaka wa fedha 2017/2018 ambazo pia zilipelekwa mwishoni mwa mwaka wa fedha, na shilingi 318,805,655.00 makusanyo ya Shirika kwa mwaka 2017/2018.

**Mheshimiwa Spika**, Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2018/2019 mpaka kufikia tarehe 16 Machi, 2019, Shirika halikuwa limepokea kiasi chochote kutoka Serikalini kwa ajili ya kutekeleza shughuli za maendeleo.

**Mheshimiwa Spika**, Shirika linakabiliwa na changamoto mbalimbali ambazo ni upungufu wa fedha za kufanyia utafiti jambo linalopelekea Shirika kushindwa kufanya utafiti kwa uwezo wake wote; ukosefu wa fedha za Matumizi Mengineyo (OC) hali inayopelekea Shirika kushindwa kumudu shughuli zake zilizokuwa zimekusudiwa kutekelezwa; upungufu wa wafanyakazi wenye taaluma ya kada ya uhandisi na usanifu; na uhaba wa rasilimali fedha hivyo kupelekea kushindwa kusambaza mashine na mitambo iliyozalishwa na Shirika kwa kiwango kilichotarajiwa.

**Mheshimiwa Spika**, baada ya ziara ya Kamati katika Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo Tanzania (TEMDO), ilikuwa na maoni na ushauri ufuatao;-

- i) Serikali kuhakikisha fedha iliyoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya Shirika inapelekwa na kwa wakati, ili kuendelea kuboresha na kuliwezesha shirika hilo kutekeleza dhamira ya kuanzishwa kwake;
- ii) Kwa kuzingatia mwenendo wa upatikanaji wa fedha kutoka Hazina kwenda kwa taasisi za utafiti sio wa kuridhisha, na kuna baadhi ya miaka zimekuwa hazipelekwi kabisa, jambo linalokwamisha utekelezaji wa majukumu ya taasisi hizo. Kamati inaishauri Serikali kama inaona utaratibu wa kutoa mwaka hadi mwaka ni mgumu ni bora ikajipanga kuzipatia taasisi hizi mitaji ili ziweze kujiendesha bila kusubiri ruzuku;
- iii) Kama ilivyo kwa taasisi nyingine zote za utafiti duniani, wafanyakazi wa TEMDO wanatakiwa kupatiwa mafunzo ya mara kwa mara yanayoendana na hali ya mabadiliko ya teknolojia. Hivyo Serikali ijitahidi kuiwezesha TEMDO kwenda kujifunza kwa nchi zilizoendelea kiteknolojia; na
- iv) Taasisi itoe elimu na kujitangaza kwa wananchi kuhusu kazi wanazozifanya. Hatua hiyo itaongeza uelewa kwa jamii juu ya shughuli wanazozifanya na hatimaye kukuza soko na mauzo ya shirika.

**c) Mradi wa Kuboresha Miundombinu za Shirika la Viwango Tanzania (TBS);**

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ilipata fursa ya kutembelea Mradi wa kuboresha Miundombinu ya Shirika la Viwango Tanzania (TBS). Mradi huu unatekelezwa chini ya **Mradi Namba 6260 - *Institutional Support*** na unatekelezwa kwa kutumia fedha za ndani za Shirika pamoja na ruzuku kutoka Serikalini.

Katika Mwaka wa Fedha 2018/2019, TBS kupitia mradi huu ilitenga shilingi **2,000,000,000.00** kwa ajili ya kuendeleza ujenzi wa maabara ya kisasa kwa ajili ya Shirika. Mradi huu unahusisha ujenzi wa *Test House* ambayo itakuwa ni

jengo la ghorofa nane ambalo ndani yake inatarajiwa kujengwa maabara za kisasa zitakazo endana na mahitaji ya shirika.

**Mheshimiwa Spika**, Wakati wa Ziara ya Kamati mnamo tarehe 20 Machi, 2019, Kamati ilikuta ujenzi ukiendelea na hatua za awali za ujenzi wa jengo hilo zilikuwa zimekamilika, hivyo hatua za umaliziaji (finishing) zilikuwa zikiendelea.

**Mheshimiwa Spika**, utekelezaji wa mradi ulikuwa ulipangwa kutekelezwa ndani ya wiki 69 yaani kuanzia Januari, 2018 hadi Aprili, 2019. Utekelezaji huu ulikuwa nje ya muda kwa kuzingatia hatua ambayo Kamati iliyoikuta wakati wa ziara yake;

**Mheshimiwa Spika**, kuhusu gharama za Mradi, imekadiriwa kutumika shilingi **19,325,304,165.00** na kwa hatua za awali za ujenzi ambazo kamati ilizikuta wakati wa ziara yake, ujenzi ulikuwa umekwishatumia shilingi **6,727,643,213.00**.

**Mheshimiwa Spika**, Kamati pia ilijulishwa juu ya changamoto wanazokabiliana nazo TBS katika utendaji wao. Baadhi ya changamoto zinazowakabili ni upungufu wa rasilimali watu, mishahara midogo kwa watumishi wa shirika jambo linalopelekea kushuka kwa morali, Upungufu wa vifaa vya maabara kwa ajili ya kufanya vipimo mbalimbali jambo linalopelekea baadhi ya maabara za shirika kutopata cheti cha umahiri, Utayari wa umma kuhusu umuhimu wa viwango katika kulinda afya na usalama wa walaji ni mdogo na uwepo wa bidhaa zisizo na viwango kupitia njia za panya jambo linalopelekea lawama kurudi kwa TBS pale bidhaa hizo zinapokutwa sokoni, kuwa Shirika halitimizi majukumu yake.

**Mheshimiwa Spika**, baada ya kupokea taarifa ya utekelezaji ya Mradi na kutembelea na kukagua utekelezaji wa mradi huo, uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa gharama iliyokadiriwa katika utekelezaji wa ujenzi wa jengo hilo ni kubwa. Kamati ilihoji juu ya gharama hizo, majibu ya TBS yalikuwa gharama hizo zinatokana na kuwa jengo linalojengwa ni jengo maalumu na linatofauti na majengo mengine.

**Mheshimiwa Spika,** Kamati haikuridhishwa na majibu yaliyotolewa na TBS, hivyo Kamati iliitaka Wizara ya Viwanda na Biashara kufanya uchunguzi maalumu katika Mradi huo na kuiwasilishwa kwa Kamati ili kubaini uhalisia wa gharama za mradi huo.

**Mheshimiwa Spika,** baada ya Ukaguzi na kupokea taarifa ya Wizara Kamati ilikuwa na maoni yafuatayo juu ya utekelezaji wa Mradi huo;-

- i) Kwa kuwa mradi huu unatarajiwa kuiongezea TBS uwezo wa kuhudumia sampuli nyingi na kwa haraka na kuiwezesha kuendana na mahitaji. Kamati inaishauri Serikali kuwaongezea uwezo watumishi wa TBS kwa kuwawezesha kupata mafunzo yatakayowasaidia kuandaa viwango/vipimo vipya ambavyo kwa sasa TBS haina uwezo wa kuvikagua na imekuwa ikiwaelekeza wadau kwenda kupima bidhaa zao nje ya nchi. Mfano ni bidhaa za *electronics* hususani simu na televisheni;
- ii) Maboresho ya Maabara za TBS yaende sambamba na kuongeza vifaa vya maabara kwa ajili ya kufanya vipimo mbalimbali ili kuleta tija inayokusudiwa; na
- iii) Serikali kwa kushirikiana na Shirika kuongeza kasi ya kutoa elimu kwa umma juu ya umuhimu wa viwango katika kulinda afya na usalama wa walaji. Hatua hii itapunguza matumizi ya bidhaa zisizo na viwango na hatimaye hatua kwa hatua tutapunguza uingizaji wa bidhaa zisizo za viwango kwa njia ya panya kwa kuwa zitakosa soko.

**Mheshimiwa Spika,** Kamati iliendelea na ufuatiliaji wa Mradi wa Ujenzi wa Jengo la Maabara la TBS ambapo katika vikao vya Kamati vya Mwezi Januari, 2020 ilihoji juu ya hatua iliyofikiwa katika Ukaguzi Maalumu uliombwa ufanyike na kuarifiwa kuwa Ukaguzi ulifanyika na umekamilika. Aidha, kwa mara kadhaa Kamati ilijaribu kuomba taarifa iliyotokana na ukaguzi huo maalumu kuhusu gharama za Mradi wa Jengo la TBS lakini haikufanikiwa kupatiwa taarifa hiyo jambo linalopelekea hali ya sintofahamu kwa kamati kuhusu matokeo ya taarifa ya ukaguzi huo maalumu. Hivyo, Kamati inaendelea kusisitiza Serikali kupitia Wizara ya Viwanda na Biashara kuwasilisha kwenye Kamati taarifa hiyo kwa lengo la kamati kujiridhisha na gharama zilizotumika

katika ujenzi wa jengo na kuiwezesha Kamati kulishauri Bunge ikiwa na uelewa wa kutosha juu ya utekelezaji wa mradi huo.

### 2.2.2 Mradi Namba 5301, Fungu 31

**Mheshimiwa Spika**, Kamati pia ilitembelea **Mradi Namba 5301** wa kuhimili Mabadiliko ya Tabianchi kwa eneo la Bagamoyo. Lengo la Kamati kutembelea Mradi huu ni kubaini namna Mabadiliko ya tabianchi yameathiri mazingira yetu na kwa namna Serikali inakabiliana na athari zake.

**Mheshimiwa Spika**, Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira inatekeleza Miradi mbalimbali ikiwemo Mradi wa Kukabiliana na Mabadiliko ya Tabianchi (**Mradi namba 5301**) mradi huu umeanzishwa baada ya kubaini athari za mabadiliko ya tabianchi ambazo zimeendelea kujidhihirisha katika maeneo mbalimbali Duniani. Mfano ongezeko la usawa wa bahari (sea level rise) kwa sentemita **19** katika kipindi cha miaka **50** ambapo kwa Tanzania ongezeko hilo limechangia uharibifu wa mwambao wa Pwani hususani katika maeneo ya Kisiwa Panza Zanzibar, Mto Pangani, Fungu la Nyani Rufuji, na baadhi ya visima vya maji baridi katika maeneo ya Bagamoyo kuharibiwa na maji chumvi.

**Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa Pwani ya Bagamoyo Mabadiliko ya Tabianchi yameathiri visima vya asili ambapo kina cha maji ya bahari kuongezeka na kufikia usawa wa meza ya maji (*water table*) na kupelekea maji hayo ya bahari kuingia katika visima vya asili na kuleta madhara kwa watumiaji wa maji ya visima hivyo.

Kwa kutambua uharibifu huo, mradi umehusisha ujenzi wa visima vikubwa vya maji masafi na ujenzi wa miundombinu ya uvunaji maji ya mvua. Mradi unatekelezwa na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira chini ya ufadhili wa *Least Development Countries Fund-LDCF* na umegharimu takriban jumla ya Shilingi **1,171,668,189/=**

**Mheshimiwa Spika**, wakati wa ziara ya Kamati, mradi ulikuwa umekamilika.

**Mheshimiwa Spika**, maoni na Ushauri wa Kamati kuhusu utekelezaji wa **Mradi Namba 5301, Fungu 31** unaohusu Mabadiliko ya Tabianchi Wilayani Bagamoyo ni;-

- i) Serikali itumie mradi huu kama mfano, na kwa kupitia Wizara ya Maji na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira Serikali ijipange kutafuta miradi mingine mingi ya aina hii ili kuwaokoa wananchi kuendelea kutumia maji yasiyo salama; (kwa sasa mradi umetekelezwa katika maeneo machache tu wakati athari mabadiliko ya tabianchi imeharibu visima vingi vya asili na kusababisha upungufu wa maji na madhara ya kiafya kwa wakazi wa eneo lote la Ukanda wa Pwani ya Bagamoyo.)
- ii) Kwa maeneo ambayo mradi unatekelezwa, wananchi wapatiwe elimu ya kutosha juu ya mradi huo ikihusianishwa na mabadiliko ya Tabianchi na waelimishwe jinsi ya kutunza mradi hiyo ili uweze kuwa endelevu;
- iii) Kwa mradi ya namna hii ambayo inatekelezwa katika halmashauri zetu ni vema tukatumia wahandisi wa halmashauri kwa lengo la kupunguza gharama, kutokana na ukweli kwamba fedha zinazotumika kumlipa mhandisi mshauri ni nyingi na kupelekea kuongezeka kwa gharama za mradi; na

### 2.2.3 Mradi Namba 6507, Fungu 31

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ilitembelea **Mradi Namba 6507** ambao unahusu Ujenzi wa Ofisi ya Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira – *NEMC*. Mradi wa Ujenzi wa Ofisi za NEMC unahusisha ujenzi wa Jengo kwa ajili ya Maabara na Ofisi za Baraza na ulianzishwa kwa lengo la kupunguza gharama ya Baraza itokanayo na kodi ya pango.

Tangu kuundwa kwa Baraza mwaka 1983 lilikuwa likipanga katika majengo mbalimbali na juhudi za NEMC kupatiwa ofisi za Serikali zilishindikana na mnamo mwaka 2009 Bodi ya NEMC iliagizwaa kutafuta ofisi za kudumu na ndipo Baraza lilipochukua uamuzi wa kununua kiwanja na kujenga jengo lake katika Mkoa wa Dar es Salaam.

Baada ya kutolewa agizo hilo ndipo Mradi huu ulianzishwa na kupangwa kutekelezwa kupitia ruzuku kutoka Serikalini pamoja na makusanyo ya ndani ya Baraza. Mradi umehusisha ununuzi wa viwanja vinne (vitatu Dar es salaam Mikocheni na kimoja Dodoma) pamoja na ujenzi wa jengo la ghorofa mbili katika viwanja vya Mikocheni- Dar es Salaam. Mradi umegharimu jumla ya shilingi

**5,564,364,893.00** ambapo shilingi **1,650,000,000.00** ni ruzuku kutoka Serikalini na shilingi **3,253,464,893.00** ni fedha za ndani za Baraza na **660,900,000.00** ni Msaada kutoka Benki ya Dunia.

Mchanganuo wa fedha za Mradi ni shilingi **660,900,000.00** kwa ajili ya Ujenzi wa jengo, shilingi **4,903,464,893.00** kwa ajili ya viwanja vinne ambapo viwanja vitatu vipo Dar es Salaam Mikocheni na kiwanja kimoja kipo Dodoma.

**Mheshimiwa Spika**, Wakati wa ziara ya Kamati ilikuta mradi umekamilika ambapo Jengo la ghorofa mbili likukuwa limejengwa; Mashine za kisasa kwa ajili ya utafiti zilikuwa zikiendelea kufungwa na Baadhi ya watumishi walikuwa wameanza kuhamia katika jengo jambo lililopunguza msongamano uliokuwepo katika majengo yaliyokuwa yakitumika awali.

**Mheshimiwa Spika**, Changamoto katika utekelezaji wa Mradi huu ilikuwa ni mabadiliko ya mpango wa awali wa ujenzi wa jengo ambalo lililengwa kutumika upande mmoja kwa ajili ya ofisi na upande mwingine kwa ajili ya Biashara. Mabadiliko haya yalipelekea kuchelewesha utekelezaji wa mradi sababu Baraza lililazimika kuanza upya mchakato wa upatikanaji wa mchoro wa jengo jipya;

**Mheshimiwa Spika**, Kamati pia ilifahamishwa changamoto za Baraza katika utekelezaji wa Majukumu yake ambapo moja ya changamoto kubwa ni upungufu wa watumishi ambao ni wataalamu wa masuala ya mazingira jambo linalopelekea kushindwa kutekeleza jukumu la ukaguzi wa masuala ya mazingira kwa ufanisi. Makadirio ya Baraza ili waweze kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi wanahitaji angalau wafanyakazi 2000 na lakini kwa sasa wana wafanyakazi 250.

**Mheshimiwa Spika**, hapo awali Ofisi za Baraza hazikuwa na hadhi inayoendana na ukubwa wa ofisi hii huko Duniani, walikuwa wanatumia nyumba walizozikuta wakati wananunua viwanja na kupelekea baadhi ya ofisi kuwa katika stoo ya nyumba hizo. Hatua hii ilikuwa ikipelekea baadhi ya wawekezaji hususani kutoka nje ya nchi kukosa imani na huduma za Baraza. Jengo limeipa Baraza sehemu ya kufanyia kazi lakini pia imelipa Baraza hadhi inayostahili ni hatua nzuri;

**Mheshimiwa Spika**, kwa kuwa Serikali imeamua kuhamia Dodoma pamoja na Taasisi zake, Kamati inaishauri Serikali kuziwezesha taasisi hizo kifedha ili ziweze

kujenga ofisi zake kama ilivyofanya kwa Wizara. Hatua hiyo itaondoa gharama za ukodishaji wa majengo.

**Mheshimiewa Spika**, Kamati inatambua ukubwa wa jukumu la ukaguzi na usimamizi wa mazingira, idadi ya wataalamu 250 wa masuala ya mazingira haitoshi. Kamati inaishauri Serikali kutoa vibali vya ajira ya wataalamu wa mazingira kwa kuwa bila kuwa na watumishi wa kutosha hawataweza kutekeleza majukumu yao ipasavyo na lawama zitaendelea kutolewa kwa Baraza kwamba halitekelezi majukumu yake.

#### 2.2.4 **Shughuli za Usimimamizi wa Mazingira katika Ziwa Manyara**

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ilipata fursa ya kutembelea Hifadhi ya ziwa Manyara kwa lengo la kujionea hali ya mazingira katika eneo la hifadhi ya ziwa Manyara, changamoto na mkakati wa Serikali katika kukabiliana na athari za kimazingira katika eneo hilo la hifadhi.

**Mheshimiwa Spika**, Shughuli za uhifadhi wa Mazingira katika ziwa Manyara zinatekelezwa na TANAPA na zinahusisha shughuli zifuatazo; Kutoa elimu ya mazingira na Sheria ya Usimamizi wa Mazingira katika ngazi ya wilaya na Halmashauri za Mkoa wa Manyara, Kufanya ufuatiliaji wa wachimbaji wadogo na wakubwa ili waweze kuchimba kwa kufuata taratibu na sheria zilizopo, na Kutengeneza mabwawa (makingia maji) kuzunguka eneo la ziwa ili yaweze kupokea maji ya mvua yanayotoka katika maeneo ya miinuko kwa ajili ya kuchuja tope, hivyo mabwawa hayo kusaidia kupunguza uingiaji wa tope katika ziwa Manyara;

**Mheshimiwa Spika**, Shughuli za uhifadhi wa Mazingira katika Ziwa Manyara zinakumbana na changamoto zifuatazo;-

- i) Ukosefu wa fedha kwa ajili ya kutekeleza shughuli za uhifadhi na usimamizi wa mazingira katika eneo la hifadhi, jambo linalopelekea athari za uharibifu kuendelea na kupelekea kuhatarisha eneo la hifadhi hususani ziwa Manyara;



- ii) Shughuli za kibinadamu (kilimo kisichofuata kanuni za kitaalamu, uwepo wa mifugo mingi) katika maeneo ya karibu na ziwa Manyara zinazopelekea tope jingi kuelekea ziwani na kupunguza kina cha maji;
- iii) Mabadiliko ya Tabianchi ambayo hupelekea ukame na kukauka kwa vyanzo vya maji yatiririkayo kwenda ziwani na kupelekea kukauka kwa ziwa;
- iv) Shughuli za kibinadamu katika eneo la hifadhi zisizolenga matumizi endelevu ya rasilimali za asili jambo linalopelekea kuharibu mfumo zima wa Ikolojia ya Tarangire na ziwa Manyara na kuviweka katika hatari ya kutoweka; na
- v) Mimea vamizi/wageni katika baadhi ya vyanzo vya maji vya ziwa Manyara ambavyo hupelekea maji kushindwa kufika ziwani, hali hiyo pia hupunguza vyanzo na upatikanaji wa maji na hatimaye kuharibu mazingira wanyamapori.

**Mheshimiwa Spika,** Baada ya ziara katika ziwa Manyara Kamati ilikuwa na maoni na ushauri ufuatao;-

- i) Serikali itumie matakwa ya Sheria ya Mazingira ya mwaka 2004 kufanya mchakato wa haraka wa kuliingiza ziwa Manyara katika maeneo lindwa kwa lengo la kuliweka katika usimamizi maalumu. Hatua hii ichukuliwe kwa maziwa yote ambayo yapo katika hatari ya namna hii likiwepo zawa Jipe na Chala;
- ii) Serikali iangalie namna ya kuwasaidia na kuwasimamia wakulima na wafugaji kufanya shughuli zao mbali na miinuko kwa lengo la kuzuia maporomoko ya udongo na tope katika ziwa Manyara ambayo yanapelekea kupungua kwa kina cha ziwa na kuliondolea uwezo wa kutunza maji kwa muda mrefu; na
- iii) Serikali ichukue jitihada za makusudi kuhakikisha wanalinusuru ziwa Manyara na Bioanuai zake kwa kuzingatia kuwa ziwa na Bioanuai hizo ndio

kivutio kikubwa kinachovuta utalii katika hifadhi ya Manyara, changamoto zinazopelekea kukauka kwa ziwa kupelekea kupungua kwa shughuli za utalii katika hifadhi ya Manyara.

### 2.3 UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2018/2019

**Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa Kanuni ya 98 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 Kamati za Bunge za Kisekta hufanya uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa Bajeti za Wizara zinazozisimamia kwa mwaka wa fedha unaoishia pamoja na kufanya ulinganisho wa Utekelezaji wa Bajeti na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha unaofuata.

#### 2.3.1 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Viwanda na Biashara kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ilipokea, kuchambua na kujadili taarifa ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Viwanda na Biashara kwa mwaka wa fedha 2018/2019 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020. Kamati ilifanya uchambuzi wa taarifa zilizowasilishwa Wizara na ilizingatia makusanyo ya maduhuli, fedha zilizoidhinishwa kwa mwaka wa fedha husika na upatikanaji wa fedha kutoka Hazina.

**Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/2019, Wizara na taasisi zilizopo chini yake ilipanga kukusanya jumla ya Shilingi **20,006,300,000** kutoka katika makusanyo ya ada za leseni, mauzo ya nyaraka za zabuni na faini ya kukiuka Sheria ya Leseni ya Biashara. Hadi kufikia kufikia Juni, 2019 Wizara ilikuwa imekusanya jumla ya Shilingi **8,990,341,969.04** kiasi ambacho ni sawa na asilimia **44.94** tu ya lengo lililo kusudiwa.

**Mheshimiwa Spika**, Uchambuzi wa Kamati ulibainisha kuwa, makusanyo ya Wizara yalikuwa pungufu kwa asilimia **55.94**. Kamati iliishauri Serikali kupanga bajeti ya makusanyo maduhuli kwa kuzingatia uhalisia wa vyanzo vyake vya mapato ili kuwa na uhakika wa kufikia malengo.

**Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka wa Fedha **2018/2019**, Wizara ya Viwanda na Biashara ilitengewa na kuidhinishiwa jumla ya shilingi **143,334,153,648.00** kati ya fedha hizo Shilingi **100,024,525,000.00** ikiwa kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo na Shilingi **43.309.628,648.00** kwa ajili ya matumizi ya kawaida kwa mafungu yake yote mawili **Fungu 44** Viwanda na **Fungu 60** Biashara.

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ilielezwa, hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2019, Wizara ilikuwa imepokea jumla ya Shilingi **59,628,585,389.66** kutoka Hazina kwa ajili ya mafungu yote **44** na **60** ambapo Shilingi **13,639,752,487.00** kwa ajili ya miradi ya maendeleo na Shilingi **45,988,832,902.00** kwa ajili ya mishahara na matumizi mengineyo.

**Mheshimiwa Spika**, Hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2019, kati ya Shilingi **100,024,525,000.00** fedha kwa ajili ya miradi ya maendeleo ni Shilingi bilioni **13,639,752,487.00** tu ndizo zilikuwa zimepokelewa kwa mafungu yote mawili **44** na **60** kutoka bajeti ya Fedha za Ndani, kiasi hiki ni sawa na asilimia **13.63** ya fedha zote za Miradi ya Maendeleo.

**Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa uchambuzi wa takwimu Kamati imesikitishwa na utoaji wa fedha kutoka Hazina ambao umekuwa siyo wa kuridhisha. Kamati inaendelea kuishauri Serikali kupeleka fedha zilizoidhinishwa na Bunge kwa wakati ili kuiwezesha Wizara kutekeleza majukumu yake ipasavyo.

**Mheshimiwa Spika**, baada ya kuchambua utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa mwaka wa fedha unaoishia, kamati hufanya ulinganisho wa makisio ya mapato na matumizi kwa mwaka wa fedha unaofuata kwa lengo la kupata uhalisia wa kiasi kinachoombwa ukilinganisha na utekelezaji wa mwaka ulioisha katika kipengele cha ukusanyaji wa maduhuli na kipengele cha maombi ya fedha.

**Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka wa fedha 2019/2020 wizara ya viwanda na biashara imepanga kukusanya Shilingi **6,300,000.00** kwa **Fungu 44 na 60** kutokana na uuzaji wa nyaraka za zabuni. Kiasi cha makusanyo kwa mwaka wa fedha 2019/2020 kimepungua kwa kiasi kikubwa ukilinganisha na mpango wa makusanya ya mwaka wa fedha 2018/2019. Maelezo ya wizara yalikuwa ni kwamba chanzo kikubwa cha makusanyo ya wizara kilikuwa uuzaji wa leseni za biashara na faini zitokanazo na leseni za biashara ambavyo kwa sasa vimehamia Mamlaka ya

Mapato Tanzania (TRA). Wizara imebakiwa na uuzaji wa nyaraka za zabuni ambazo mapato yake ni madogo. Kamati iliishauri wizara kuweka mikakati mahususi ya kutafuta vyanzo vingine/vipya vya mapato ili waweze kuongeza makusanyo.

**Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka wa fedha 2019/2020, wizara ya viwanda na biashara kwa mafungu yote mawili (Fungu **44** na **60**) ilitengewa Shilingi **100,384,738,648.00** ambapo Shilingi **48,884,738,648.00** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Shilingi **51,500,000,000.00** kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Bajeti ya mwaka wa fedha 2019/2020 ni pungufu kwa asilimia **29.9** ya shilingi **143,334,153,648.00** ya bajeti iliyotekelezwa kwa mwaka wa fedha 2018/2019 na athari kupungua huku imeonekana hasa kwenye fedha za miradi ya maendeleo ambazo zimepungua kwa asilimia **48.51** ya kiasi kilichokuwa kimepangwa katika mwaka 2018/2019.

**Mheshimiwa Spika**, Uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa utengaji wa bajeti ni jambo moja na utekelezaji wa bajeti hiyo ni jambo lingine. Umuhimu upo katika utekelezaji wa bajeti ambao umekuwa ukikwamishwa na mwenendo usioridhisha wa Upatikanaji wa fedha kutoka Hazina. Kamati inaendelea kuisisitiza Serikali kuwa fedha zinachoidhinishwa na Bunge zitolewe tena kwa wakati kwa lengo la kutekeleza majukumu yaliyokusudiwa.

### 2.3.2 **Uchambuzi wa Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2018/2020**

**Mheshimiwa Spika**, Katika kufuatilia utekelezaji wa Bajeti ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira kwa mwaka wa fedha 2018/2019, Kamati ilijikita katika kuchambua mwenendo wa makusanyo ya maduhuli, upatikaji wa fedha zilizoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya Miradi ya maendeleo pamoja na fedha zilizotengwa ili kutekeleza majukumu mengine ya Ofisi.

**Mheshimiwa Spika**, Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira hufanya Makusanyo kupitia Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira - *NEMC*. Katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 Baraza lilipanga kukusanya kiasi cha Shilingi **18,877,446,995.00** kutoka katika vyanzo vyake vya ndani. Kamati ilijulishwa kuwa, hadi kufikia tarehe 13 Juni, 2019 Baraza lilikuwa limekusanya Shilingi

**10,430,060,727.00** tu sawa na asilimia **44.8** ya makadirio yake. Kamati inaendelea kusisitiza Baraza kupanga lengo la maduhuli kwa umakini mkubwa na kuzingatia uhalisia wa vyanzo vyao vya mapato na uwezo wao wa kukusanya.

**Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka wa fedha **2018/2019** Ofisi ya Makamu wa Rais Idara ya Mazingira iliidhinishiwa jumla ya Shilingi **8,118,494,000.00.00** kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake. Hadi kufikia tarehe 14 Machi, 2019 Ofisi hii ilikuwa imepokea shilingi **4,167,969,635.79** tu, sawa na asilimia **51.3** ya fedha zote zilizokuwa zimeidhinishwa na Bunge.

**Mheshimiwa Spika**, Kamati haikuridhishwa na bajeti iliyopokelewa kwa ajili ya masuala ya uhifadhi na usimamizi wa mazingira. Aidha, pamoja na udogo wa bajeti bado fedha imekuwa haitolewi yote jambo ambalo linakwamisha utekelezaji wa majukumu ya uhifadhi wa mazingira. Kamati iliishauri Serikali kuweka mikakati na msisitizo katika kuwezesha shughuli za usimamizi wa mazingira kwa kupeleka fedha za kutosha zikiwepo fedha za ndani na kuzipeleka kwa wakati.

**Mheshimiwa Spika**, baada ya kuchambua utekelezaji wa Mpango wa Bajeti ya uhifadhi wa mazingira kwa mwaka wa Fedha 2018/2019, Kamati ilifanya ulinganisho uchambuzi wake juu ya utekelezaji wa bajeti hiyo na Makisio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha unaofuata. Katika mwaka wa fedha 2019/2020 Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kupitia Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi Mazingira (**NEMC**) imepanga kukusanya shilingi **18,218,915,442.00.00** kutokana vyanzo vyake vya ndani. Makisio ya mwaka wa fedha **2019/2020** yalifaribiana kabisa na malengo ya Mwaka wa Fedha 2018/2019 ambayo yalitekelezwa kwa asilimia **55.2** tu hivyo kukosa uhalisia.

**Mheshimiwa Spika**, Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira, Idara ya Mazingira katika mwaka wa fedha **2019/2020** iliomba kuidhinishiwa Shilingi **22,708,713,882.00** kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake. Kiasi hiki ni ongezeko la asilimia **179.71** ya bajeti ya mwaka 2018/2019. Ongezeko hili lilikuwa katika upande wa fedha za miradi ya maendeleo ambapo iliongezeka kutoka Shilingi **3,524,540,000.00** Mwaka 2018/2019 mpaka shilingi **18,218,915,442.00** Mwaka wa Fedha 2019/2020.

**Mheshimiwa Spika**, uchambuzi wa kamati ulibaini kuwa ongezeko hili lilitokana na jitihada za Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira kuandaa maandiko mengi na

mazuri ambayo yaliweza kushawishi wafadhili kutupatia fedha. Kamati ilipongeza jitihada hizo na kuiomba Ofisi hii kuongeza kasi ya kuandaa maandiko mengi zaidi kwani fursa ya kupata fedha ya maendeleo kwa njia ya ufadhili bado ni kubwa.

#### 2.4 **TAARIFA MBALIMBALI ZA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA YA VIWANDA NA BIASHARA NA TAASISI ZILIZO CHINI YAKE**

**Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha kuanzia Machi 2019 hadi Januari, 2020, Wajumbe walipokea, kuchambua na kujadili taarifa mbalimbali za Utekelezaji wa majukumu ya Wizara na Taasisi zilizo chini ya Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji pamoja na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira taarifa hizo ni kama zifuatavyo:-

- a) **Kupokea na kujadili taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yanayohusiana na majukumu ya Wizara hii, yaliyotokana na Mapendekezo ya Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira katika Taarifa yake ya Mwaka iliyowasilishwa katika Mkutano wa Bunge wa Mwezi Februari, 2019**

**Mheshimiwa Spika**, mnamo Mwezi Februari, 2019 Kamati ya Viwanda kama ilivyo kwa Kamati nyingine za Bunge iliwasilisha Bungeni ya Taarifa ya Mwaka ya Shughuli ilizotekeleza kwa kipindi cha Machi, 2018 hadi Januari, 2019, kwa mujibu na kwa kuzingatia matakwa ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016. Taarifa ya hii ilitoa mapendekezo ambayo yalijadiliwa na hatimaye kupitishwa kuwa Maazimio ya Bunge;

**Mheshimiwa Spika**, Naomba kuliarifu Bunge lako Tukufu na kuwa Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira ilifuatilia utekelezaji wa Maazimio Tisa (9) ya Bunge yalielekezwa kwa Wizara ya Viwanda na Biashara kwa lengo la kuiwezesha kupata mrejesho wa maazimio yaliyotolewa na kufahamu hatua mbalimbali za utekelezaji wake kwa lengo la kuendelea kufuatilia utekelezaji wake;

**Mheshimiwa Spika**, Katika kuchambua taarifa ya Wizara Kamati ilibaini na kushauri katika maazimio (maeneo) ambayo hawakuridhishwa na maelezo (hatua) ya utekelezaji wake. Maeneo hayo ni pamoja na;-

- i) Mwenendo usioridhisha juu ya upatikanaji wa fedha kwa Wizara unatokana Serikali, Kamati ilipewa maelezo kuwa hii inatokana na pesa nyingi kuelekezwa kwenye miradi mikubwa ya kimkakati kama Mradi kufua umeme wa maji wa Stiglers Gorge na mradi wa ujenzi wa Reli wa Standard Gauge.
- Kamati ilisisitiza kwa kuwa Serikali iliwasilisha mpango wa Bajeti yake Bungeni iliyojipambanua kwa kuzingatia mahitaji halisi ya kila sekta na mahali fedha zitakapopatikana. Kamati inaishauri Serikali kutekeleza Bajeti iliyo dhinishwa na Bunge kama ilivyo;
  - Kamati inaendelea kusisitiza Serikali (Wizara) kupanga Bajeti inayoakisi makusanyo halisi ya Nchi. Vile vile Wizara ilishauriwa kuwa na utaratibu wa kujipangia miradi michache ya kutekeleza kwa kipindi husika na utekelezaji wa miradi hiyo uwe na muda maalumu (time frame). Jambo litakalosukuma utekelezaji wake kwa kujua kuwa lazima ikamilike ndani ya muda fulani;
- ii) Kusasua kwa utekelezaji wa Mradi wa Chuma cha Liganga na Makaa ya Mawe ya Mchuchuma ambapo Kamati iliishauri Serikali kutafuta mbobezi wa lufanya utafiti kwa niaba ya Serikali badala ya kutumia ripoti ya Mbia tu ambayo ilitiliwa mashaka. Maelezo ya Serikali ni kuwa utafiti ulishafanywa na mbia na ripoti hiyo ndio ilitumika kuingia mkataba wa awali wa utekelezaji wa mradi.
- Kwa kuwa imeripotia kuwa mikataba ya mradi wa Liganga na Mchuchuma inafanyiwa mapitio upya kwa lengo la kuiboresha. Kamati inaendelea kuisisitiza Serikali kutafuta mbobezi (expert) ambae atatumika kufanya upembuzi yakinifu katika miradi hiyo kwa niaba ya Serikali, kwa lengo la kutoa uwazi (transparency) wa hali halisi iliyopo katika miradi hiyo, kwa manufaa ya pande zote mbili yaani muwekezaji na Serikali. Kutumia taarifa ya mbia kufanya maamuzi kunaleta mashaka kwani muwekezaji anaweza kujipendelea;
- iii) Utekelezaji wa Mradi wa kufufua kiwanda cha Matairi cha *General Tyre* kuchukua muda mrefu, maelezo ya Serikali ni kuwa inandaa mpango madhubuti na uwekezaji.
- Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuandaa mpango madhubuti wa kufufua kiwanda hicho. Pia Kamati imeishauri Serikali kuweka muda maalumu (time frame) ya kutekeleza mpango huo na pindi muda huo

utakapoisha kukawa hakuna lililofanyika, Serikali ichukue uamuzi wa kubadilisha matumizi ya eneo hilo la kiwanda;

- iv) Bajeti ndogo inayotengwa na kupelekwa kwenye Shirika la Maendeleo la Taifa – NDC haiendani na majukumu makubwa ya Shirika
- Kamati inashauri kwa udogo huo wa Bajeti, ni vema NDC ikajipanga katika kila Mwaka wa Fedha ikaamua kujikita na mradi mmoja ili kuutekeleza kikamilifu; na
  - Vile vile, Kamati inaendelea kuisisitiza Serikali kulitengea Shirika la Maendeleo la Taifa – NDC bajeti kulingana na majukumu ya Shirika hilo.

b) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Mradi wa Matreka ya URSUS TAMCO – Kibaha.**

**Mheshimiwa Spika**, Shirika la Maendeleo la Taifa – NDC ndio shirika mama ambalo kihistoria ndio lilianzisa Mashirika, makampuni na viwanda vyote vya Serikali nchini. NDC inamilikiwa na Serikali kwa asilimia miamoja na linatekeleza majukumu yake yaliyowekwa kisheria kwa kuzingatia Sheria ya Makampuni ya Mwaka 1992 pamoja na uamuzi wa Baraza la Mawaziri wa Mwaka 1996 Paper Na. 6/96.

**Mheshimiwa Spika**, Kwa kuzingatia Sheria tajwa Shirika linatekeleza majukumu yake ya kusimamia na kuendeleza viwanda mama vya kimkakati ambavyo vilianzishwa na Serikali kwa makusudi ya bidhaa zake kuwa malighafi ya viwanda vingine; pale ambapo mwekezaji anataka kuwekeza kwa ubia na Serikali, na kuainisha na kuendeleza maeneo yenye fursa za kiuchumi ambapo sekta binafsi haioneshi nia ya kutaka kuwekeza katika maeneo hayo.

**Mheshimiwa Spika**, kwa lengo la kuongeza ufanisi katika Sekta ya Kilimo ili tuweze kuzalisha mazao ya kutosheleza mahitaji ya nchi ya chakula pamoja na kuvihudumia viwanda vyetu Serikali iliamua kutekeleza kuunganisha Matreka aina ya URSUS. Mradi huu unatekelezwa kwa mujibu Mkataba ulioingwiwa kati ya Kamapuni ya URSUS S.A ya Poland na SUMA JKT na mkataba huo unaojulikana kama **“Supply of Tractors, Implements, Spare Parts and related Services of 22 Octoba, 2015”** ambao ulifanyiwa marekebisho Agosti, 2018.



**Mheshimiwa Spika,** Mkataba huu una maeneo manne ambayo ni kuingiza nchini matrekta 2400 na zana zake kutoka Poland vikiwa katika vipande vikubwa na vingine katika mfumo wa vipuri; ujenzi wa kiwanda cha kuunganisha matrekta; kuanzisha vituo nane (8) vya kuhudumia matrekta katika sehemu mbalimbali nchini na kufundisha wataalamu wa kitanzania nchini Poland;

**Mheshimiwa Spika,** utekelezaji wa mradi huu mpaka sasa ni kwamba yaliingizwa nchini matrekta 825 ambapo ilipaswa kuwa tumepokea matrekta 2400 na mpaka sasa yameuzwa matreka 586 kati ya yaliyopokelewa; ujenzi wa kiwanda cha kuunganisha matrekta unaendelea na umefikia asilimia 60 ambapo ujenzi huu tayari umechelewa sababu ulipaswa kukamilika mwezi Juni, 2018; vituo vya marekebisho hakuna hata kimoja ambapo kwa mujibu wa mkataba vilitakiwa kuwa vimeshaingia kutoka Poland; mafundi na wasimamizi 27 wamekwishapata mafunzo ya kuunganisha tekta za URSUS;

**Mheshimiwa Spika,** Mkataba wa Mauziano wa Matrekta hayo kati ya Kampuni ya URSUS na SUMA JKT una changamoto sana. Hali hiyo inatokana na uhalisia kwamba kama nchi tumekwisha lipa asilimia **65** ya fedha kulingana na mkataba, wakati URSUS wanaonekana kushindwa kukamilisha upande wao wa mkataba kwani mpaka sasa walitakiwa wawe wameshaleta matrekta 2400, lakini wameleta matrekta 825 tu. Vilevile taarifa zilizopo ni kuwa Kampuni ya URSUS imeshindwa kuendelea na uzalishaji matrekta kwa kuwa ipo katika hatua ya kufilisiwa kupitia mahakama. Kamati inaishauri Serikali kuchukua hatua stahiki juu ya Mkataba huo;

**Mheshimiwa Spika,** Kamati inaishauri Serikali kukaa chini na Serikali ya Poland na kufanya mapitio na *re-negotiation* ya mkataba husika kwa manufaa ya pande zote mbili;

**Mheshimiwa Spika,** Matrekta yanayouzwa kupitia mradi huu yamekuwa yakilalamikiwa na wakulima kuwa yanaharibika mara kwa mara. Kamati inaishauri NDC kuhakikisha kabla Trekta halijaenda kwa mkulima linafanyiwa ukaguzi wa kutosha na kufanya marekebisho maeneo ambayo yameonekana yana matatizo; na

**Mheshimiwa Spika**, NDC imekuwa ikikiri changamoto ya Matrekta hayo kwa wakulima na kuwaelekeza mahali pakupata *spare* (vipuri) nzuri ambazo zinazalishwa na washindani wao. Jambo hilo linaua soko la Matrekta ya URSUS sababu linawadhihirishia wakulima kuwa matrekta ya washindani ndio bora kuliko ya URSUS yanayouzwa na NDC;

c) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utendaji wa Shirika la Viwango Tanzania (TBS);**

**Mheshimiwa Spika**, Shirika la Viwango Tanzania –*TBS* inajukumu la kusimamia shughuli za utayarishaji wa viwango na udhibiti wa ubora wa bidhaa zinazozalisha nchini na zile zinazoingia kutoka nje, TBS inatekeleza majukumu hayo kwa mujibu wa Sheria Na. 2 ya Mwaka 2009. Pamoja na majukumu tajwa hapo juu Sheria ya Fedha ya mwaka 2019 ililiongezea Shirika majukumu ya udhibiti wa usalama wa chakula na vipodozi majukumu ambayo yalikuwa yanatekelezwa na iliyokuwa mamlaka ya Chakula na Dawa TFDA.

**Mheshimiwa Spika**, Miongoni mwa madhumuni ya kuanzishwa kwa TBS ni kudhibiti uingizaji wa bidhaa zisizokidhi viwango ndani ya nchi ili kuhakikisha ni bidhaa bora tu lakini bado kuna baadhi ya wafanyabiashara wasio waaminifu ambao bado wanaendelea kutumia njia za panya kuingiza bidhaa zao. Kamati inaishauri Serikali kuiongezea nguvu TBS kwa kuwaongezea watumishi wakaguzi ili kuongeza kasi ukaguzi na kuiokoa jumii juu ya matumizi ya bidhaa zisizo na viwango. Jambo hili liende sambamba na TBS kuongeza kasi ya kutoa elimu kwa jamii juu ya madhara ya kutumia bidhaa zisizo na viwango;

**Mheshimiwa Spika**, Idadi kubwa ya wajasiriamali wadogo wanazalisha bidhaa za chakula, vinywaji baridi na moto, sabuni, maji na vipodozi ambapo jukumu la kuwakagua bidhaa hizo zililikuwa chini ya TFDA na sasa limehamia TBS ambao kwa sasa tu wanalalamikia upungufu wa watumishi hususani wakaguzi. Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha wanaiwezesha TBS kwa kuwapatia rasilimali watu na fedha ili kuhakikisha majukumu mapya ya TBS yanatekelezwa kwa kiwango kilichokusudiwa.

**Mheshimiwa Spika**, katika kudhibiti ubora wa bidhaa zinazotoka nje ya nchi TBS inatumia mfumo wa Ukaguzi wa bidhaa hizo kwa kutumia mfumo wa (PVOc) ambazo bidhaa hizo hukaguliwa kabla ya kuingia nchini, mfumo wa PVOc unalalamikiwa sana kwa kuwa baadhi ya Wakaguzi wanaotumiwa na TBS si waaminifu. Wakaguzi hao wamekuwa wakitoa vyeti vya ubora bila kukagua bidhaa, hivyo kutoa mianya kwa baadhi ya wafanyabiashara wasio waaminifu kuingiza bidhaa zisizokidhi viwango. Kamati inaishauri Serikali kufanyakazi kwa karibu sana na Wakaguzi wa nje ya nchi kuhakikisha kabla ya kutoa vyeti vya ubora wawe wanakagua bidhaa zote.

**Mheshimiwa Spika**, kwa kuzingatia jukumu la TBS la udhibiti ubora, Kamati inaishauri Serikali kupitia TBS kusimamia suala la mifuko mbadala ya mifuko ya plastiki na kuhakikisha inazalishwa kwa ubora na viwango stahiki. Nchi imepiga marufuku matumizi ya mifuko ya Plastiki lakini hatukujiandaa kupata mifuko mbadala inayokidhi viwango, mifuko mbadala iliyopo sokoni inapatikana kwa bei kubwa na imekuwa ikichanika na kuleta hasara kwa watumiaji (bidhaa zao kumwagika).

**Mheshimiwa Spika**, Viwanda vingi hapa nchini vinalalamikia kukosa soko la bidhaa zao na moja ya chanzo cha jambo hilo ni ushindani usio wa haki katika soko unaoshababisha na uwepo wa bidhaa duni sokoni zinazouzwa kwa bei ya chini. Mfano bidhaa ya Mabati, Chuma, vigae, ceiling borad na zinginezo. Kamati inaendelea kuisisitiza Serikali kuiongezea TBS rasilimali watu na fedha ili kuongeza kasi ya ukaguzi na kuiwezesha kufikia maeneo mengi zaidi ili kudhibiti uingizaji wa bidhaa duni sokoni.

d) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utendaji wa Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TANTRADE)**

**Mheshimiwa Spika**, Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TANTRADE) ni taasisi ya Serikali iliyoundwa chini ya Sheria Na. 4 ya Mwaka 2009 kwa dhumuni la kuwezesha ukuaji wa uchumi wa Tanzania kwa kuendeleza na kutangaza biashara ndani na nje ya nchi. TanTrade inatekeleza dhima yake kwa kutafuta masoko ya bidhaa na huduma zinazozalishwa nchini,

kushauri maendeleo ya biashara nchini na kusimamia Sekta ya Maonyesho nchini;

**Mheshimiwa Spika**, majukumu mengine ya TanTrade ni pamoja na kufanya utafiti wa biashara na masoko; kutoa ushauri wa biashara na masoko; kujenga uwezo wa sekta ndogo (SMEs) ili ijiendeshe kiushindani; kutangaza bidhaa za ndani katika soko la nje; kutoa ushauri wa sera za biashara na uwezesaji nchini;

**Mheshimiwa Spika**, nchi yetu imejielekeza katika ujenzi wa Uchumi wa Kati kwa kupitia Viwanda na tunaishukuru sana Sekta binafsi imetoa muitikio mkubwa kwa kuanzisha viwanda mbalimbali na kwa viwanda vilivyokuwa vipo vilipanua uzalishaji wake kuhakikisha wanaendana na kasi ya nchi. Changamoto ya upatikanaji wa Soko la bidhaa zetu inashusha ari ya wawekezaji wetu, Kamati inaishauri TanTrade kutumia fursa wanayoipata ya kushiriki katika mikutano mbalimbali ya biashara Duniani kuitangaza Tanzania na bidhaa zake.

**Mheshimiwa Spika**, bidhaa za Tanzania zinachangamoto ya vifungashio ambavyo kimsingi ndio vinaavyoweza kuongeza ubora na tathmini. Vilevile kuna uhaba wa upatikanaji wa vifungashio nchini. Vifungashio vinavyotengenezwa nchini sio shindani katika soko la Kimataifa, kwa mfano Bidhaa ya Asali inatakiwa kufungashwa katika chupa ya kioo lakini upatikanaji wa chupa hizo ni changamoto, jambo linalopelekea wajasiriamali nchini kutumia chupa za plastiki hivyo kupelekea kushindwa kuuzwa kimataifa. Kamati inaishauri Serikali kutafuta ufumbuzi wa haraka juu ya changamoto ya vifungashio;

**Mheshimiwa Spika**, TanTrade inajukumu la kutafuta masoko ya mazao yanayozalishwa nchini. Hivyo basi Kamati imeishauri mamlaka hiyo kushirikiana kwa ukaribu na Wizara ya kilimo kutoa elimu kwa Wakulima nchini juu ya viwango vya ubora wa mazao vya kimataifa. Hatua hii itasaidia wakulima kuzalisha mazao yatakayoweza kushindana katika masoko ya kimataifa na kuwatoa wakulima katika kilimo cha mazoea;

**Mheshimiwa Spika**, TanTrade ilikuwa inatumia waambata wa biashara waliopo katika ofisi za balozi zetu nje ya nchi kupata taarifa mbalimbali na kuhamasisha watu kuja Tanzania kuwekeza au kufanya biashara. Kwa sasa TanTrade haina waambata hao jambo linalowawia viguma kujitangaza ukizingatia uwezo wa TanTrade wa sasa ambapo haiwezi kuzunguka nchi zote na kutafuta fursa. Kamati inaishauri Serikali kurudisha utaratibu uliokuwepo awali wa kuwa na waambata wa biashara katika balozi zetu, kwa kuanzia tunaweza kuchagua nchi chache za mfano ambapo TanTrade imeona kuna fursa kubwa katika nchi hizo. Sambamba na hilo waambata hawa wawe ni wabobezi wa mambo ya biashara ili kuwawezesha kushiriki kikamilifu katika shughuli zote za fursa (mikutano na makongamano ya kibiashara duniani); na

**Mheshimiwa Spika**, Kamati inaishauri TanTrade kuongeza kasi ya kutafuta masoko ya nje ya bidhaa zetu ili kuongeza uuzaji wa bidhaa nje ya nchi. Jukumu hili liende sambamba na kusoma kwa makini na kufahamu bidhaa zinazohitajika katika soko la kimataifa ambazo zinapatikana nchini, kisha kurudi na kuwaelimisha wazalishaji wa ndani ili kuwaweka katika nafasi ya kushindana sokoni.

e) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utendaji wa Wakala wa Vipimo Tanzania (WMA);**

**Mheshimiwa Spika**, Wakala wa Vipimo Tanzania WMA ni taasisi ya Serikali iliyoanzishwa kwa mujibu wa Sheria ya Wakala wa Serikali Na. 30 ya Mwaka 1997 na inatekeleza majukumu yake kwa mujibu wa Sheria ya vipimo Sura Na. 340. Wakala ilianzishwa kwa madhumuni ya kutekeleza programu ya kuboresha utumishi wa Umma kwa lengo la kuongeza tija na ufanisi katika utoaji wa huduma kwa umma kupitia matumizi ya vipimo sahihi;

**Mheshimiwa Spika**, majukumu ya Wakala ni pamoja na kuhakikisha vipimo vyote vinavyotumika katika Sekta ya Biashara, Afya, Usalama na Mazingira kwa lengo la kuilinda jamii na madhara yatokanayo na matokeo ya upimaji usiosahihi; kutoa ushauri wa kitaalamu kwa Serikali, mashirika, taasisi na wadau wengine kuhusiana na vipimo; kutoa huduma ya ugezi na leseni za ufundi na

uandaaji wa vipimo mbalimbali; kukagua na kuhakiki bidhaa zilizofungashwa toka ndani na nje ya nchi; kusimamia matumizi sahihi ya vipimo kwa njia ya kufanya ukaguzi wa mara kwa mara;

**Mheshimiwa Spika**, Pamoja na majukumu makubwa na muhimu ya Wakala bado inakabiliwa na changamotoa mbalimbali ambazo ni pamoja na upungufu wa rasilimali watu na fedha jambo linaloathiri utekelezaji wa majukumu yake kwa ufanisi; uwezo wa maabara usioendana na ongezeko la uwekezaji na unaoendelea kufanyika nchini hivyo kushindwa kutekeleza majukumu kwa ufanisi;

**Mheshimiwa Spika**, idadi ya Maafisa vipimo haiendani na uhitaji wa huduma ya Wakala wa Vipimo jambo linalowapelekea kuhudumia sehemu ndogo sana ya Nchi (uhitaji ni watumishi 666 lakini kwa sasa wapo 133). Upungufu huo unatokana na uchache wa wahitimu wenye fani ya Vipimo nchini ambapo kwa sasa mafunzo hayo yanatolewa na chuo cha CBE tu na kila mwaka wanahitimu wanafunzi wasiozidi 40. Kamati inaishauri Serikali kuhamasisha na kutoa motisha kwa wasomi wa fani hiyo, kwa lengo la kupata wahitimu wengi watakoajiriwa na kuongeza ufanisi kwa Wakala wa Vipimo nchini;

**Mheshimiwa Spika**, Wakala wa Vipimo ihakikishe inafuatilia na kujua minada ya mazao yote inayoendeshwa nchini na kushiriki kwenye minada hiyo kwa kipindi chote cha mnada kwa lengo la kuwasaidia wakulima wetu ambao kwa sasa wanaibiwa sana na Makarani wa minada hiyo kwa kucheza mizani makusudi ili kutoa hesabu zisizo sahihi;

**Mheshimiwa Spika**, Wakala wa Vipimo iongeze nguvu katika kukagua na kurekebisha mizani yote katika Vituo vya Afya nchini. Ubovu wa mizani hiyo umekuwa umekuwa na athari kwa vipimo vya uzito katika hospitali na hivyo kupelekea wagonjwa kupewa dawa zisizoendana na uzito wao (under or over prescription); na

**Mheshimiwa Spika**, Mita za maji na mita za umeme ni eneo ambalo linalalamikiwa sana, watumiaji wamekuwa wakilalamika kutozwa zaidi ya

matumizi yao. Kamati inaishauri Wakala wa Vipimo kuhakikisha wanashirikiana na mamlaka husika kukagua mita hizo kabla hazijafungwa kwa watumiaji.

**Mheshimiwa Spika,** Mita za maji na mita za umeme ni eneo ambalo linalalamikiwa sana, watumiaji wamekuwa wakilalamika kutozwa zaidi ya matumizi yao. Kamati inaishauri Wakala wa Vipimo kuhakikisha wanashirikiana na mamlaka husika kukagua mita hizo kabla hazijafungwa kwa watumiaji.

f) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utendaji wa Chama cha Hakimiliki Tanzania (COSOTA)**

**Mheshimiwa Spika,** Chama cha Hakimiliki Tanzania (COSOTA) kimeundwa chini ya Kifungu cha 46 cha Sheria Na. 7 ya Hakimiliki na Hakishirikishi ya mwaka 1999. Chama hiki kiliundwa kwa madhumuni la kulinda, kusimamia, kutetea na kukuza maslahi ya watunzi na wabunifu katika Nyanja za Sanaa (artistic work) na kazi za maandishi (literary works).

**Mheshimiwa Spika,** majukumu ya COSOTA ni pamoja na kukuza na kulinda maslahi ya watunzi, wachapishaji, watangazaji, wasanii wafasiri kwa kukusanya na kusambaza mirabaha au ujira utokanao na haki zao za kisheria; kutafuta, kusambaza na kutangaza haki za wamiliki; kutoa uthibitisho wa wamiliki pale inapotokea ubishani au ukiukwaji wa haki; na kuchapisha na kusambaza taarifa, majarida, vitabu, vipeperushi au maandiko yanayohusiana na hakimiliki na haki za wasanii;

**Mheshimiwa Spika,** katika utekelezaji wa majukumu ya COSOTA wanakabiliana na changamoto mbalimbali ikiwemo ufinyu wa rasilimali watu na fedha na vitendea kazi kama magari jambo linalokwamisha utekelezaji wa majukumu ya Chama; uelewa mdogo wa jamii juu ya kazi za COSOTA jambo linalopelekea watumiaji wa kazi za sanaa (vyombo vya habari, maktaba, vyuo na sehemu zinazotoa nakala za kazi za maandishi) kukataa kulipa mirahaba na mwisho wa siku COSOTA kushindwa kuwalipa wasanii mirahaba yao; na uzamani wa sheria ya Hakimiliki na hakishirikishi ambayo haiendani na mazingira ya sasa, mfano udogo wa adhabu inayotolewa ukilinganisha na kosa lililofanyika;

**Mheshimiwa Spika**, bila shaka sote tunatambua namna Sekta ya sanaa nchini ilivyotoa ajira kwa vijana wengi, mfano sanaa za muziki, maigizo, ngoma za asili, uandishi, uchoraji n.k, lakini vijana hao wamekuwa wakikumbana na changamoto ya kudhulumiwa hususani katika mikataba wanayoingia kwa ajili ya kusambaza kazi zao. Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha inaipatia COSOTA rasilimali watu na fedha (bajeti ya COSOTA iliyoidhinishwa na Bunge) kwa lengo la kuiwezesha kutekeleza shughuli zake, lakini pia huhakikisha wanawafikia na kuwasimamia wasanii wengi zaidi;

**Mheshimiwa Spika**, COSOTA iongeze kasi ya kujitangaza kwa lengo la kuwaweka wasanii wetu katika nafasi ya kufahamu kiundani kazi na faida za kuwa mwanachama wa COSOTA. Hatua hiyo itaongeza wanachama na kuongeza pato la chama, lakini pia itawasaidia wasanii nchini kupata wasimamizi wa haki zao na watetezi pindi wanapoingia katika migogoro.

**Mheshimiwa Spika**, Kampuni za muziki za nje ya nchi zimekuwa zikiwalaghai wasanii wetu na kuwaingiza katika mikataba ya kinyonyaji ambapo mwisho wa siku msanii anakuwa anafanya kazi isiyomnufaisha. Kamati inaishauri COSOTA kuongeza kasi ya kuwafikia wasanii wetu na kuhakikishwa wanashirikiana kwa kuwapa ushauri stahiki wakati wanapotaka kuingia mikataba na makampuni mbalimbali Duniani; na

**Mheshimiwa Spika**, Kumekuwa na malalamiko juu ya COSOTA kuchelewesha kutoa mirabaha na vilevile kutoa mirabaha kiasi kidogo jambo linalopelekea baadhi ya wasanii kutoona umuhimu wa kuwa wanachama. Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha inaisimamia COSOTA kuhakikisha kila mwanachama anapata stahiki yake tena kwa wakati muafaka.

- g) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utekelezaji wa Mpango wa Pili wa Maendeleo ya Taifa (2016/17 – 2020/21) kwa Sekta ya Viwanda na Biashara; Ukuaji wa Sekta ya Viwanda nchini na Mchango wake katika Pato la Taifa ikihusianishwa na Utekelezaji wa lengo namba 9 la Malengo ya Maendeleo endelevu.**



**Mheshimiwa Spika**, Mpango wa Pili wa Taifa wa Maendeleo (2016/17-2020/21) pamoja na Lengo Na. 9 la Malengo ya Maendeleo Endelevu kwa pamoja vimeweka kipaumbele cha kuongeza mchango wa Sekta ya Viwanda katika kuzalisha ajira kwa watanzania, kuongeza mchango katika pato la Taifa, kuongeza idadi ya makampuni yanayouza bidhaa nje ya nchi, kuahamasisha sekta binafsi kushiriki katika ujenzi wa viwanda na kuongeza fursa ya masoko;

**Mheshimiwa Spika**, katika kujipima mafanikio ya utekelezaji wa azma ya ujenzi wa Tanzania ya Viwanda, Kamati inaishauri Serikali kuvitambua Viwanda vikubwa na vidogo vyote vilivyoanzishwa tangu Mpango huu uanze utekelezaji pamoja na mchango wake katika uchumi tangu kuanzishwa mpaka sasa;

**Mheshimiwa Spika**, Kamati inaishauri Serikali kuangalia tena tafsiri yake ya Dhana ya Viwanda na kisha kulingana na tafsiri hiyo ifanye jitihada ya kuvitambua viwanda vyote nchini pamoja na mchango wake na changamoto zake kwa lengo la kutafuta hatua zinazoweza kuchukuliwa kusaidia ukuaji wa Viwanda hivyo ili kuongeza ukuaji wa uchumi nchini;

**Mheshimiwa Spika**, Mpango unaelekeza Sekta ya Viwanda kuongeza mchango katika kuzalisha ajira kwa watanzania kutoka asilimia 8 mwaka 2015 hadi asilimia 12.5 mwaka 2020. Katika kutekeleza hili Kamati inasisitiza Serikali kuzingatia maslahi ya wafanyakazi na maslahi hayo yatazamwe katika pande mbili ambayo ni kipato cha mfanyakazi na mazingira ya kufanyia kazi;

**Mheshimiwa Spika**, Mpango wa kuongeza fursa za masoko hususani yenye upendeleo wa ushuru wa forodha katika jumuiya za Kikanda pamoja na dhamira ya kuongezeka idadi ya Makampuni yanayouza bidhaa nchi za nje kutoka 247 mwaka 2015 hadi 729 mwaka 2020. Kamati inaishauri Serikali kufanya mapitio ya sheria zinazosimamia sekta ya biashara kwa lengo la kuweka ushindani wa sawa kati ya viwanda vyetu vya ndani na bidhaa zinazotoka nje ya nchi ili kuweza kulinda viwanda vyetu; na

**Mheshimiwa Spika**, Viwanda vingi vilivyobinafsishwa au vilivyo na wabia kutoka nchi nyingine havifanyi kazi kwa ufanisi na vingine vimefungwa. Mfano

wa Kiwanda cha MWATEC Tabora na URAFIKI Dar es Salaam. Kamati inaishauri Serikali kufuatilia kwa ukaribu uendeshwaji wa viwanda vyote vya aina hiyo na kutafuta njia ya kuvirudisha katika ufanisi wake uliosimikwa na ikibidi tutafute wawekezaji wengine katika viwanda hivyo.

- h) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utekelezaji wa Mpango kuboresha Karakana za SIDO nchini kwa lengo la kuziwezesha kuwahudumia wahitaji wengi zaidi kwa ufanisi uliokusudiwa; na Kutembelea SIDO – Dodoma.**

**Mheshimiwa Spika**, Shirika la kuhudumia Viwanda Vidogo SIDO imeanzishwa kwa lengo la kusimamia uanzishwaji na ukuaji wa Viwanda vidogo vinavyozingatia kuongeza thamani ya rasilimali zilizoko nchini; kuendeleza na kutumia teknolojia rahisi inayopatikana nchini; kutoa kipaumbele miradi ya uzalishaji inayotumia zaidi nguvukazi; kutoa huduma kwa viwanda vidogo nchini; na kuwezesha utekelezaji wa bidhaa za kutosheleza mahitaji ya wananchi hasa vijijini na ziada kuuzwa nje ya nchi. Majukumu haya yanatekelezwa kwa kuzingatia Sheria iliyoanzisha Shirika ambayo ni Sheria ya Bunge Na. 28 ya Mwaka 1973;

**Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza jikumu la kuendeleza na kutumia teknolojia rahisi inayoweza kutumika katika viwanda vidogo SIDO ilianzisha vituo vya kuendeleza teknolojia (Technological Development Centre). Vituo hivi vinatoa huduma ya kufanya marekebisho ya mitambo na mashine inayopatikana SIDO; kubuni, kutengeneza na kuuza mashine, vipuri na vifaa mbalimbali kwa wana viwanda nchini. Kwa sasa tuna jumla ya vituo saba (7) ambavyo vinapatikana katika Mikoa ya Iringa, Mbeya, Lindi, Kigoma, Arusha, Kilimanjaro na Shinyanga.

**Mheshimiwa Spika**, Vituo vya kuendeleza Teknolojia SIDO ni vya muda mrefu (viliyengwa miaka ya 1980) na vimechaakaa jambo linalopelekea hata ufanisi wake kuwa mdogo na kushindwa kutimiza malengo yaliyokusudiwa. Kwa kuwa vituo hivyo vipo saba tu nchini na vyote vina mahitaji makubwa ya kifedha kwa ajili ya ukarabati. Kamati inaishauri Wizara katika kila mwaka wa fedha iweke

lengo la kuvikarabati walau kituo kimoja ili kiweze kufanya kazi kwa ufanisi uliokusudiwa.

**Mheshimiwa Spika,** Wajasiriamali wengi hawana elimu juu ya uwepo wa vituo vya mafunzo vya SIDO na faida zake, vituo hivyo vinauwezo wa kuhudumia wajasiriamali wachache sana kwa wakati mmoja. Kwa mfano kituo cha SIDO Dodoma kina uwezo wa kuhudumia wanafunzi 70 tu kwa muhula mmoja, kuna umuhimu wa kupanuliwa kwa kituo hicho, kwa kufanya hivyo kitawezesha kupunguza changamoto ya ajira kwa mkoa wa Dodoma na mikoa ya karibu. Kamati inaishauri Serikali kuviwezesha vituo hivyo kwa kuviongezea majengo, vifaa vitakayoweza kuhudumia wanafunzi wengi zaidi na kuwajengea uwezo wa kujitangaza;

**Mheshimiwa Spika,** Wajasiriamali wanaopata mafunzo kupitia SIDO, kipindi wanapomaliza mafunzo wanahitaji mitaji ya kwenda kuanza uzalishaji na kuingia sokoni. SIDO ilikuwa na mpango mzuri wa kuwakopesha kupitia mfuko wa kuwahudumia wajasiriamali (NEDF) lakini mfuko huo unakabiliwa na changamoto ya ufinyu wa mtaji, wakati maombi ya mikopo ni mengi na upatikanaji wa fedha kutoka Hazina hauridhishi. Kamati inaishauri Serikali kupitia BOT kuwadhamini SIDO kwa mablenki ili waweze kukopesha fedha zitakazotunisha mfuko wa NEDF na kuuwezesha kuhudumia wajasiriamali wengi zaidi;

**Mheshimiwa Spika,** Kamati inatambua kuna Kodi ya Kuendeleza Ufundi Stadi ambayo inalipwa na waajiri wote kwa lengo la kuendeleza Ufundi Stadi nchini. Kamati inaishauri Serikali walau kiasi cha asilimia kumi (10) kielekezwe katika uendelezaji wa teknolojia katika taasisi zetu za teknolojia. Jambo hilo litatoa moyo kwa walipaji wa tozo hiyo kwa kuona fedha wanazotoa zinaenda kuendeleza taasisi ambazo zitaenda kusaidia sekta mbalimbali ikiwemo Sekta ya Viwanda pia;

**Mheshimiwa Spika,** kwa sasa Nchi ina vituo saba tu vya kuendeleza teknolojia chini ya SIDO, kutokana na umuhimu wa vituo hivyo Kamati

inaishauri Serikali kuiwezesha SIDO kuanzisha vituo hivyo katika maeneo mengi zaidi nchini kwa lengo la kuhudumia watu wengi zaidi.

i) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utendaji wa Shirika la Utafiti wa Maendeleo ya Viwandani Tanzania (TIRDO).**

**Mheshimiwa Spika**, Shirika la Utafiti wa Maendeleo ya Viwandani Tanzania (TIRDO) liliundwa kwa mujibu wa Sheria ya Bunge Na. 5 ya mwaka 1979 kwa lengo la kufanya utafiti na kutoa huduma za kitaalamu ili kuendeleza viwanda nchini. Shirika limepewa jukumu la kufanya tafiti zitakazosaidia katika kutathimini na kuibua teknolojia pamoja na malighafi inayopatikana hapa nchini kwa ajili ya kutumika katika uzalishaji viwandani hatimaye kuendeleza ukuaji wa viwanda nchini;

**Mheshimiwa Spika**, Shirika linatekeleza majukumu mbalimbali ikiwa ni pamoja na kufanya tafiti ya teknolojia zinazotoka ndani na nje ya nchi kwa ajili ya matumizi ya viwandani; kuendeleza na kutoa mafunzo yenye kuwawezesha kufanya utafiti wa kisayansi na kiteknolojia unaoendeleza viwanda; kusimamia na kusambaza matokeo ya tafiti zinazofanywa na Shirika; kuanzisha mfumo wa kutunza taarifa za kitaalamu na kusambaza matokeo ya utafiti wa aina yeyote unaofanywa hapa nchini;

**Mheshimiwa Spika**, majukumu mengine ya Shirika ni kutoa ushauri wa kitaalamu kwa Serikali na mashirika yanayohusika na uzalishaji viwandani kwa lengo la kuendeleza viwanda na matumizi ya teknolojia mpya; na kuishauri Serikali na viwanda kuanzisha mfumo wa kudhibiti shughuli za viwandani kuepuka/kupunguza uchafuzi wa mazingira wakati wa uzalishaji kwa kutumia teknolojia zinasofaa;

**Mheshimiwa Spika**, Kamati iliarifiwa kuwa katika mwaka wa fedha 2018/2019 Shirika lilifanikiwa kutekeleza mambo mbalimbali ikiwepo Usimamizi wa uanzishaji wa ujenzi wa viwanda mfano kiwanda cha Bidhaa za Ngozi Moshi, kiwanda cha bidhaa za Pamba za Hospitali Simiyu, kiwanda cha mafuta ya

Mawese Kigoma. Shirika lilifanya ukaguzi wa kitaalamu katika viwanda vya Tanganyika Packers Shinyanga na Mbeya, kiwanda cha mafuta Ilulu, viwanda vya Korosho na vinginevyo. Pia Shirika lilitoa huduma za kitaalamu viwandani kama vile ukaguzi wa mazingira ya viwanda, ukaguzi wa matumizi bora ya nishati na huduma nyinginezo. Vilevile Shirika lilifanya tafiti mbalimbali ikiwepo mfumo wa usindikaji wa zao la muhogo, urejeshaji wa taka ngumu za ngozi, teknolojia ya briketi za makaa ya mawe, kuongeza thamani katika mabaki ya mbegu za mafuta kwa ajili ya kupata protini iliyobaki kwa lengo la kutumika kama chakula cha binadamu na mifugo.

**Mheshimiwa Spika,** Pamoja na majukumu haya muhimu bado shirika linakabiliana na changamoto ambazo zinazoathiri utekelezaji wa majukumu yake, miongoni mwa changamoto hizo ni pamoja na ufinyu wa bajeti ya Shirika; uchelewaji wa fedha toka hazina hususani fedha za miradi ya maendeleo; deni la kodi ya ardhi ambalo ni kubwa na linaendelea kukua kila mwaka kutokana na hali duni ya fedha ya Shirika; huduma TIRDO huzitambulika Kimataifa (*Accredited Facility/laboratory*) jambo linalosababisha Viwanda vinavyomilikiwa na makampuni ya Kimataifa kukataa kufanyiwa kazi na TIRDO hivyo kuikosesha baadhi ya kazi; Upungufu wa wafanyakazi na wanaendelea kupungua kutokana na udogo wa mishahara; uchakavu wa majengo na vitendea kazi; uvamizi wa sehemu ya viwanja vya Shirika jambo linalopelekea kuwa na kesi mahakamani na shirika halina uwezo wa kuendesha kesi hizo;

**Mheshimiwa Spika,** TIRDO inakabiliwa na deni kubwa la Kodi ya Ardhi, lakini pia upatikanaji wa fedha za maendeleo kwa taasisi hii bado ni mdogo jambo linalopelekea kushindwa kulipa deni hilo. Kamati inaishauri Serikali kuangalia namna ya kulifuta deni hilo ukizingatia TIRDO ni taasisi ya kutoa huduma na pia ni Serikali. Hivyo TIRDO kulipa deni hilo ni sawa na kutoa fedha Serikalini na kuilipa tena Serikali kitu ambacho hakileti tija;

**Mheshimiwa Spika,** TIRDO ni taasisi muhimu sana katika Ujenzi wa Tanzania ambapo pindi itakapowezeshwa kutekeleza majukumu yake kikamilifu hususani jukumu la kufanya ukaguzi na kuwaelimisha wenye viwanda juu ya ubora wa

bidhaa. Jambo litakalo rahisisha kazi ya TBS na itapunguza malalamiko yaliyopo sasa juu ya TBS kuhusu utoaji wa Vyeti vya Ubora. Kamati inaishauri Serikali kuiwezesha taasisi hii kwa kuwapatia rasilimali watu na fedha ili iweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo;

**Mheshimiwa Spika**, Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuzipatia mitaji taasisi zake ili ziweze kujiendeleza zenyewe na kuacha utegemezi wa ruzuku kutoka Serikalini. Jambo hilo linaweza kufanyika katika kila mwaka wa fedha kwa kutenga mtaji wa taasisi chache; na

**Mheshimiwa Spika**, katika kutatua changamoto ya uhaba wa wataalamu wa ndani wanaoweza kuhudumia viwanda vyetu na ambao wanaujuzi na teknolojia zilizopo sokoni. Kamati inaishauri Wizara ya Viwanda na Biashara kushirikiana na Wizara ya Elimu kuandaa mitaala itakayofundishwa katika vyuo vikuu mbalimbali nchini pamoja na vyuo vya ufundi kama vile VETA kwa lengo la kuwaandaa wazawa kuhudumia sekta ya Viwanda kwa ufanisi.

j) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Namna Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA) inavyosimamia Mfumo wa Hakimiliki Bunifu (Intellectual Property);**

**Mheshimiwa Spika**, Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA) ilianzishwa kwa mujibu wa Sheria ya Wakala wa Serikali Na. 30 ya Mwaka 1997 kwa lengo la kuweka mazingira rafiki ya kutoa huduma bora za usajili wa Makampuni, Majina ya Biashara, alama za biashara na huduma; kutoa Leseni za Viwanda na Biashara; pamoja na kulinda vumbuzi mbalimbali nchini;

**Mheshimiwa Spika**, Miliki ubunifu (Intellectual Property) ni mali itokanayo kutumia akili kuunda au kutengeneza vitu mbalimbali kama fasihi, kazi za sanaa, michoro na alama kwenye bidhaa na huduma, wakati Mfumo wa Miliki Ubunifu inahusu uwezo wa ubunifu wa binadamu na mfumo wa kisheria wa ulinzi wa bunifu hizo. Miliki ubunifu imegawanyika katika sehemu mbili ambazo ni uzalishaji mali kwenye Viwanda (Industrial Property) na haki miliki (Copyrights) ambazo inahusu kazi za fasihi;

**Mheshimiwa Spika,** Mfumo wa miliki Bunifu una faida mbalimbali ikiwepo kulinda ajira za wabunifu na kuwa na uhakika wa bunifu zao kuwa hazitaibiwa; kutambulika kwa bidhaa inapoingia sokoni hivyo kuleta matumizi sahihi ya alama za biashara na huduma (hakuna uchakachujaji); kutoa nafasi kwa taasisi za utafiti kunufaika na tafiti zao kwa kuuza kwa wazalishaji wafanyabiashara; na kuleta chachu ya kuzalishwa kwa teknolojia mbalimbali nchini kwa kuwa wabunifu wanajua watalindwa na sheria na hatimaye kunufaika na bunifu zao;

**Mheshimiwa Spika,** Sheria zote zinazotumika katika usimamizi wa Miliki Ubunifu ni za muda mrefu jambo linalotoa wasiwasi kama zinaendana na mazingira ya sasa ya biashara. Kamati inaishauri Wizara kuhakikisha sheria hizo zinaboreshwa ili ziweze kuendana na mazingira ya sasa ya kufanyia biashara;

**Mheshimiwa Spika,** Mpango wa Serikali kuweka nembo (branding) Mazao yetu ya kipekee yanayoingia katika soko la Dunia itasaidia nchi kujitangaza. Kamati inaipongeza Serikali kwa mpango huo na inashauri utekelezwe haraka iwezekanavyo kama ilivyofanyika kwa korosho ya Tanzania (TanKorosho);

**Mheshimiwa Spika,** Kamati inaishauri Serikali kupitia taasisi zake kuelimisha wazalishaji wa ndani umuhimu wa viwango na ubora wa bidhaa zao, sambamba na hilo elimu itolewe juu ya umuhimu wa kupenda bidhaa zetu za ndani. Hatua hiyo itasaidia kuwafanya wazalishaji wa ndani kuanza kubrand bidhaa zao kuwa zinatoka Tanzania. Hali ya sasa ni kuwa wazalishaji wengi wanaogopa kusema bidhaa zao zinatoka Tanzania kutokana na imani iliyojengeka kwa jamii zetu kuwa bidhaa za Tanzania hazina ubora kama zile zinazotoka nje. Mafanikio ya haya yatapelekea kuitangaza Tanzania; na

**Mheshimiwa Spika,** Elimu kuhusu Miliki Ubunifu bado haijawafikia watu wengi hususani wajasiriamali, jambo linalowapelekea kuzalisha bidhaa zao na kuziingiza sokoni bila kuzibrandi, ambapo hupelekea watu wengine kuziiba na kuzibrandi majina yao na kunufaika zaidi kwa kuzifanya ni za kwao. Kamati inaishauri BRELA kuongeza kasi ya kutoa elimu juu ya umuhimu na faida ya kuwa na cheti cha Miliki ubunifu kwa lengo la kulinda haki za wajasiriamali wetu.

k) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara Mpango wa Serikali kuhamasisha Uwekezaji katika maeneo ya EPZ na SEZ;**

**Mheshimiwa Spika**, Mamlaka ya EPZ inatekeleza majukumu yake kwa mujibu wa Sheria ya Bunge (EPZ.Act, 2006) pamoja na marekebisho yake ya mwaka 2008 na 2012. Mamlaka hii imepewa majukumu mahsusi ya kuandaa mipango ya kuhamasisha kikanda na kimataifa ubunifu au uanzishaji, uendelezaji na uendeshaji wa maeneo ya uzalishaji wa viwanda kwa ajili ya mauzo ya nje ya nchi (*Export Processing Zone - EPZ*) na maeneo maalumu ya kiuchumi (*Special Economic Zone - SEZ*);

**Mheshimiwa Spika**, Uhamasishaji wa uwekezaji unaongozwa na hatua kuu tatu ambazo ni Utwaaji wa Maeneo ya SEZ ambapo Mamlaka ya EPZ hutwaa na kumiliki maeneo hayo kwa niaba ya Serikali, maeneo hayo hutwaliwa kwa kuzingatia vigezo mbalimbali ikiwepo vile vya kimkakati, kiuchumi, kijamii na kiusalama; hatua ya pili ni Uendelezaji wa Maeneo ya SEZs ambapo baada ya kutwaa maeneo Mamlaka ya EPZ huendeleza maeneo hayo ili kuandaa mazingira rafiki ya uwekezaji. Katika hatua hii Mamlaka pia huweka uhakika wa upatikanaji wa wafanyakazi wenye ujuzi na stadi mbalimbali, upatikanaji wa umeme wa uhakika, upatikaji wa Miundombinu wezeshi na kuweka mifumo ya uwekezaji na uendelezaji wa maeneo hayo; na hatua ya tatu ni usimamizi wa Maeneo ya SEZs ambapo licha ya kuwa na aina tofauti za uendelezaji wa maeneo hayo lakini bado Mamlaka ya EPZ husimamia maeneo hayo ili kuhakikisha rasilimali za maeneo hayo zinatumiwa kwa manufaa ya Taifa;

**Mheshimiwa Spika**, Kamati iliarifiwa kuwa katika kuhamasisha uwekezaji katika maeneo ya SEZs Mamlaka ya EPZ inatekeleza hatua mbalimbali ikiwepo kuhamasisha ushiriki wa sekta binafsi katika uendelezaji wa miundombinu wezeshi ukizingatia kuwa ufinyu wa bajeti ya mamlaka katika kuendeleza maeneo hayo; kutenga maeneo ya gharama nafuu za fidia ili kupunguza gharama za kulipa fidia za maeneo; kuhamasisha ushiriki wa Serikali za Mikoa katika kuendeleza maeneo ya SEZs; na kutekeleza mpango maalumu wa



kujenga uwezo wa vijana katika stadi za kufanya kazi viwandani kwa kushirikiana na wawekezaji;

**Mheshimiwa Spika,** katika kutekeleza majukumu yake Mamlaka ya EPZ inakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwepo upungufu wa wataalamu wa fani muhimu jambo linalokwamisha ushiriki mamlaka katika utekelezaji wa miradi kipaumbele na kimkakati katika maeneo maalumu ya uwekezaji lakini licha ya kuwa yeye ndio msimamizi mkuu wa utekelezaji wa miradi katika maeneo hayo; Ushirikiano hafifu kati ya Mamlaka ya EPZ na Taasisi/idara nyingine za Serikali katika kutekeleza baadhi ya shughuli mbalimbali za mamlaka; ukosefu wa wafanyakazi wenye taaluma ya viwandani; na ukosefu wa rasilimali fedha ukilinganisha na majukumu ya Mamlaka;

**Mheshimiwa Spika,** Mamlaka ya EPZ inatwaa maeneo mengi karibu nchi nzima na rasilimali za kuyaendeleza maeneo hayo ni chache. Kamati inaishauri Serikali kuamua kuchagua maeneo machache ya kimkakati na kuyaandaa kimiundombini. Pia iandae mkakati wa kuyaendeleza maeneo hayo kwa awamu kulingana na ufinyu wa bajeti inayopatikana;

**Mheshimiwa Spika,** Kamati inaishauri Serikali kuwa makini wakati wa kulipa fidia za maeneo waliyoyatwaa kwa ajili ya Uwekezaji, vilevile kuangalia kiasi cha fidia kinacholipwa katika eneo husika kiendane na ukubwa au manufaa ya Mradi utakaowekwa. Mfano kwa sasa Kurasini Logistic Centre ilifidiwa Billioni 191 ikiwa inatizamiwa kuwekwa Business Park, lakini mradi unaoenda kutekelezwa pale ni kuweka maghala ya chai ambapo mradi huu hautaweza rudisha fedha zilizotumika kutoa fidia;

**Mheshimiwa Spika,** katika kuhamasisha Uwekezaji kwenye maeneo ya EPZ na SEZ ni vema tukazingatia maeneo yale ambayo yamekwishalipiwa fidia, kama uwekezaji utafanyika katika maeneo hayo tutaanza kunufaika na hatimaye kurudisha gharama ya fidia iliyolipwa.

- l) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu namna Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB) wanavyoshirikiana na Soko la Bidhaa kuhakikisha mazao yanayozalisha Nchini yanapata soko.**

**Mheshimiwa Spika,** Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB) ni taasisi ya Serikali inayosimamia aina ya biashara ambapo bidhaa zinahifadhiwa ndani ya ghala lenye leseni na mmiliki wa bidhaa anapewa stakabadhi inayoonyesha umiliki mahsusi, thamani, aina, idadi na ubora wa bidhaa iliyowekwa ghalani. Jambo hili hutekelezwa kwa mujibu wa Sheria ya Stakabadhi Ghala Na.10 ya mwaka 2005 kwa lengo la kurasimisha mifumo ya masoko kwa lengo la kutafuta mazao ya kilimo, lakini pia kupunguza vipingamizi mbalimbali vinavyokinzana na uzalishaji wenye tija;

**Mheshimiwa Spika,** Jukumu kubwa la WRRB kutoa leseni kwa waendesha ghala, kutoa leseni kwa wakaguzi wa ghala na kuendesha mfumo wa kisasa na makini wa Stakabadhi ghaha. Vile vile WRRB inawajibika kukusanya, kuchambua na kutoa taarifa za mfumo wa Stakabadhi ghala kwa wadau, kushirikiana na vyombo vingine vya kitaifa na kimataifa vinavyofanya kazi kama za Bodi na kuishauri na kuiwakilisha Serikali kwenye mikutano au makongamano yanayojadili mfumo wa Stakabadhi ghala;

**Mheshimiwa Spika,** manufaa ya mfumo huu ni pamoja na kupata taarifa za soko na mauzo za kuaminika kwa wadau; wamiliki wa stakabadhi ghala kutumia stakabadhi zao kupata mikopo kutoka katika taasisi za fedha; kuongeza ushiriki wa wafanyabishara wa bidhaa za mazao katika biashara za kimataifa.

**Mheshimiwa Spika,** pamoja na manufaa ya mfumo bado kuna changamoto mbalimbali zinazokwamisha utekelezaji wa majukumu ya WRRB ambazo ni pamoja na maghala mengi yaliyopo yanamilikiwa na watu binafsi hivyo huendesha shughuli hii kwa kuzingatia maslahi yao kwanza; uelewa mdogo wa jamii juu ya Mfumo wa Stakabadhi Ghala hali inayopelekea kuwakosesha fursa na faida za kuingiza mazao yao katika mfumo; na kubwa zaidi ni upungufu wa rasilimali fedha, watu na vitendea kazi jambo linalopelekea bodi kushindwa kufika kwenye maeneo mengi na kushindwa kuhudumia mazao mengi;

**Mheshimiwa Spika**, Mfumo wa Stakabadhi za Ghala unaruhusu wanunuzi wa nje kushiriki katika minada ya mauzo ya mazao, jambo linaloleta ushindani mkubwa na kuwaumiza wanunuzi wa ndani kushindwa kushindana. Kamati inaishauri Serikali kuangalia namna ya kuwasaidia wanunuzi wa ndani hususani wenye viwanda kwa kuwapatia upendeleo kununua mazao kabla ya Mfumo kufunguliwa kuuzwa kimataifa;

**Mheshimiwa Spika**, Katika kutekeleza mfumo hii Kamati inaishauri Serikali kupitia Wizara ya Fedha, TMX, Wizara ya Viwanda na Biashara (WRRB) na Wizara ya Kilimo kutoa elimu ya mfumo wa Stakabadhi Ghala na uwepo wa Soko la Bidhaa ili kuwahamasisha wakulima wetu kushirikiana katika mfumo huo. Hatua hiyo iende sambamba na kuwapa uhakika wa masoko na bei nzuri itakayowavutia wakulima wengi kuingia shambani na kuzalisha kwa wingi ambayo inaendana sambamba na malengo ya ASDP II;

**Mheshimiwa Spika**, Serikali iangalie namna ya kuandaa mfumo kama wa Stakabadhi Ghala ambao utaelekezwa kuhudumia mazao yenye changamoto ya kuharibika ndani ya muda mfupi kama zao la Muhogo na Miwa, wakulima wa mazao hayo wamekuwa wakilanguliwa na wanunuzi kwa kununua kwa bei nafuu; na

**Mheshimiwa Spika**, Uhamasishaji wa matumizi ya mfumo wa Stakabadhi Ghala uende sambamba na ujenzi wa maghala, kwani maghala yaliyopo sasa ni machache na yapo katika maeneo ambayo WRRB inayashughulikia kwa sasa.

- j) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utekelezaji wa Mpango wa kuboresha mfumo wa udhibiti wa biashara nchini (Blueprint for regulatory reforms to improve the business environment for Tanzania); na Maoni ya Wadau wa Sekta ya Viwanda na Biashara kuhusu Hali ya Biashara na Mazingira ya kufanyia Biashara nchini baada ya Serikali kuanza Utekelezaji wa Mpango huo.**

**Mheshimiwa Spika**, Mpango wa kuboresha mfumo wa udhibiti wa biashara nchini (Blueprint for regulatory reforms to improve the business environment for

Tanzania) ni andiko maalumu lililoandaliwa kwa lengo la kuweka misingi endelevu ya kuboresha mazingira ya kufanyia biashara nchini. Andiko hili limefafanua changamoto mbalimbali zilizokuwa zikilalamikiwa kukwamisha biashara nchini pamoja na mapendekezo ya ufumbuzi wake;

**Mheshimiwa Spika**, utekelezaji wa Blueprint umekwisha anza na baadhi ya kazi zilizotekelezwa ni pamoja na kufanikisha utoaji wa Leseni za Biashara kwa Mfumo wa Kieletroniki hivyo kuokoa muda; Kufutwa kwa tozo zipatazo 54 kwenye mamlaka za udhibiti kwa mwaka 2019/2020; Kuhamisha Jukumu la Kusimamia Chakula kutoka TMDA kwenda TBS; Kuainisha maeneo ya utekelezaji kwa kila Wizara; na Maandalizi ya Sheria ya Uwezeshaji wa Biashara;

**Mheshimiwa Spika**, wakati Bunge linapitisha bajeti ya Serikali ya Mwaka wa Fedha 2019/2020, Serikali iliwaaminisha wafanyabiashara, wawekezaji na wananchi kwa ujumla kuwa inaanza kutekeleza kwa nguvu zaidi mpangokazi wa kuboresha mazingira ya biashara (Blueprint for the Regulatory Reforms to improve the Business Environment) ili mazingira ya biashara nchini yawe rafiki zaidi na yenye gharama nafuu. Tija ya utekelezaji wa mpango huo bado haijaonekana, kuna changamoto ambazo Kamati pamoja na wadau wanaona bado hazitapata ufumbuzi, changamoto hizo ni pamoja na:

**Mheshimiwa Spika**, Ugumu wa kutekeleza mfumo wa ukusanyaji kodi kwa njia ya kielektroniki (Electronic Tax Stamp – ETS), wafanyabiashara wanalalamikia gharama kubwa iliyoambatana na mfumo wa ETS kuwa zinaongeza gharama kwenye uzalishaji wa bidhaa na kupelekea kuongezeka gharama za uendeshaji wa Viwanda. Gharama inayotozwa kwa kutumia ETS ni kubwa ukilinganisha na teknolojia yenyewe na kazi inayofanya. Kamati inasisitiza Serikali kuliangalia namna ya kupunguza gharama hizo ili kuvipunguzia viwanda vyetu gharama na kuziweka bidhaa zetu za ndani katika nafasi ya kushindana katika Soko;

**Mheshimiwa Spika**, Halmashauri zetu kutambulisha tozo mpya mara kwa mara na tozo hizo zimekuwa zinaibuliwa bila kuwashirikisha au kuwapa taarifa wadau jambo ambalo limekuwa likilalamikiwa kuwa zinaongeza gharama za uzalishaji. Kamati inaitaka Serikali kupitia Mpango wa mfumo wa udhibiti wa

biashara waweke vizuri suala la kodi zinazotowza kwa wafanyabiashara (tax harmonization) ili kuweza kuboresha mazingira ya kufanyia biashara na kuepukana na kodi zinazoibuliwa ambazo hazipo kisheria;

**Mheshimiwa Spika**, rejesho la fedha za ongezeko la thamani ya bidhaa (VAT 18) na rejesho la 15% kwa Sukari ya viwandani (15% return of industrial sugar) hazirudi kwa Wafanyabiashara kama inavyotakiwa jambo ambalo ni kinyume na Sheria. Kutokurudi kwa fedha za VAT na 15 % Sukari ya Viwandani ni changamoto ya muda mrefu takribani miaka 5 sasa jambo ambalo linapelekea kupungua kwa mitaji ya wenye viwanda na pia kuongeza gharama za uzalishaji ambapo mwisho wa siku inapelekea viwanda husika kupunguza wafanyakazi ili kufidia gharama za uzalishaji. Kamati inaishauri Serikali kutazama upya namna wanavyoendesha mfumo VAT. Kwa upande wa Sukari ya Viwandani, Kamati inatambua nia njema ya kuanzisha mfumo huu ambayo ilikuwa ni kuhakiki na kudhibiti wafanyabiashara wasio waaminifu jambo ambalo kwa sasa linafanyika kupitia ETS, Kamati inashauri Serikali kuachana na suala la mfumo huu;

**Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza Azma ya Ujenzi wa Tanzania ya Viwanda, Serikali yetu imehamasisha uwekezaji na wawekezaji wameitikia wito wa Serikali na kwa wingi wameanzisha viwanda na kwa ambavyo vilikuwepo vimepanua uwekezaji na kuongeza uzalishaji. Changamoto katika utekelezaji wa suala hili lipo upande wa Soko ambapo bidhaa za ndani zinashindwa kushindana katika soko kutokana na uingizaji wa bidhaa za namna hiyo ambazo huuzwa bei rahisi hivyo kuua soko la bidhaa za ndani. Kamati inaishauri Serikali kutoza kodi bidhaa zinazolingia kutoka nje kwa uwiano ambao hata ikiingia nchini itaenda kuuzwa kwa bei sawa na zile zinazozalishwa nchini;

**Mheshimiwa Spika**, Malalamiko juu ya wingi wa mamlaka za udhibiti tena hazifanyi kazi kwa pamoja, mfano kuna baadhi ya kaguzi zinazofanywa na OSHA hufanywa tena na FIRE na wote hufanya kwa nyakati tofauti na kutoza tozo tofauti. Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuunganisha au kuweka Makubaliano ya kushirikiana na pindi mmoja anapofanya ukaguzi mwingine awe tayari kutumia taarifa/ripoti ya mwenzake bila kurudi na kukagua tena;

**Mheshimiwa Spika,** Katika hatua ya kulinda soko la ndani la bidhaa zinazozalishwa nchini, Serikali iliongeza kodi ya bidhaa toka nje ya nchi ambalo ni jambo jema sana, lakini athari ya tozo hiyo imeenda hadi bidhaa ambazo hazipatikani nchini. Hivyo kuleta ugumu wa uagizaji wa bidhaa hizo na zikipatikana nchini zinakuwa na gharama kubwa. Kwa lengo la kutatua hilo, Kamati inaishauri Serikali kufanya uchambuzi wake na kubainisha bidhaa ambazo hazizalishwi nchini na kuzitolea vikwazo ili ziweze kuagizwa kwa urahisi;

**Mheshimiwa Spika,** Katika uhamasishaji wa Ujenzi wa Tanzania ya Viwanda tumefanikiwa kuweka mazingira ambayo yamewavutia wawekezaji kutoka nje na wengine wamekuja na teknolojia mpya kabisa ambalo ni jambo jema. Changamoto katika hili inakuja katika kupata vibali vya ajira au kuhuwisha (renew) vibali vya ajira ambapo kumekuwa na mlolongo na malamamiko yasiyo ya lazima ambayo yanapelekea kukatisha tamaa wawekezaji nchini. Kamati inaishauri Serikali kutia mkazo katika kusimamia suala la vibali vya ajira ili kuendelea kuvutia uwekezaji mpya na teknolojia mpya kuja kuwekeza nchini;

**Mheshimiwa Spika,** madini yatumikayo kama malighafi ya viwandani Mfano madini ya kuzalisha gypsum, saruji, chokaa, hutozwa mrabaha kama ilivyo kwa madini ya vito jambo hili linapelekea kuongeza gharama ya uzalishaji kwa kuwa mwisho wa siku bidhaa itakayozalishwa italipiwa tena kodi. Kamati inaishauri serikali kuliangalia namna ya kuondoa kodi hii katika madini hayo. n.k;

**Mheshimiwa Spika,** kutokana na changamoto hizo ambazo ni baadhi tu, inadhihirisha kuwa bado hatujafanikiwa sana kuboresha mazingira ya kufanyia biashara nchini. Kamati inaishauri Serikali kukamilisha mchakato wa kuandaa Sheria ya Uwezeshaji Biashara ambayo ndio inatazamiwa kwenda sambamba na Blueprint na kutoa nafasi ya mabadiliko pindi changamoto zinapojitokeza.

- k) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu namna Wizara ya Viwanda na Biashara kupitia Taasisi ya FCC na FTC zinavyoingia katika minada ya Mazao na kuhakikisha kunakuwa na**

## **ushindani wa haki baina ya wanunuzi na pia kuhakikisha wakulima wetu wanauza mazao yao kwa bei stahiki**

**Mheshimiwa Spika**, Tume ya Ushindani, ni chombo kilichoundwa chini ya kifungu cha 62 cha Sheria ya Ushindani, 2003, kwa madhumuni ya kuhamasisha na kulinda ushindani katika masoko, kulinda walaji dhidi ya mienendo isiyo haki na ya kupotosha katika masoko.

**Mheshimiwa Spika**, Baraza la Ushindani (FCT) limeanzishwa kwa mujibu wa Sheria ya Ushindani Namba 8 ya Mwaka 2003 (Fair Competition Act, No. 8/2003) na kupewa jukumu la kusikiliza na kuamua kesi za rufaa zinazotokana na maamuzi ya Tume ya Ushindani (Fair Competition Commission – FCC) pamoja na Mamlaka ya EWURA, TCAA, LATRA, na TCRA. Baraza la Ushindani ina hadhi ya kimahakama ambapo hushughulikia malalamiko yanayotokana na maamuzi yaliyotolewa na Tume ya Ushindani;

**Mheshimiwa Spika**, mazao ya biashara yanaratibiwa na bodi za mazao husika lakini pamoja na uwepo wa Bodi hizo, masuala ya kiushindani yanayojitokeza katika masoko hayo yanapaswa kushughulikiwa na Tume ya Ushindani. Jambo hili linatokana na ukweli kwamba kutokana na muundo wa masoko ya mazao ulivyo ushindani stahimilivu unakosekana kutokana na nguvu ya masoko kushikiliwa na wanunuzi hivyo kusababisha kutokuwa na ulinganifu sahihi wa bei anayostahili kupata mkulima;

**Mheshimiwa Spika**, Sheria ya Ushindani Na.8, 2003, kifungu cha 8, 9, 10,11 na 12 inampa mamlaka Tume ya Ushindani (FCC) kuingilia moja kwa moja katika minada au masoko na kuhakikisha kama kuna ushindani wa haki katika soko na pindi unapotokea ukiukwaji wa Sheria ya ushindani Tume huingilia kati na kutoa maamuzi ya kuleta usawa. Aidha, inapotokea washiriki wa soko kutokuridhika na maamuzi ya Tume, Sheria ya Ushindani inaelekeza kukata rufaa dhidi ya maamuzi husika katika Baraza la Ushindani (FCT) ili haki iweze kuonekana kutendeka. Kwa muktadha huu Tume na Baraza ya Ushindani kwa

pamoja vinajukumu kubwa la kuhakikisha wakulima wetu wananufaika katika minada ya mazao;

**Mheshimiwa Spika**, Sheria inayotumika na Tume ya Ushindani pamoja na Baraza la Ushindani ya mwaka 2003 imepitwa na wakati na haiendeni na uhalisia wa mazingira ya sasa. Kamati inaishauri Serikali kuleta Sheria mpya Bungeni ambayo itaendana na hali halisi ya sasa ya Biashara ili kuboresha soko la bidhaa zetu ikiwa ni pamoja na mazao na kuchochea ukuaji wa uchumi kwa ujumla;

**Mheshimiwa Spika**, utekelezaji wa sheria ya Ushindani inayotumika sasa umeambatana na faini nyingi na viwango vya faini hizi havina uhalisia jambo linalozalisha kesi nyingi na migogoro baina ya Tume na wafanyabiashara walio wengi hususani katika masoko ya bidhaa (mfano mgogoro katika soko la Tumbaku na mgogoro huu unaenda kusababisha madhara katika viwanda vinavyotumia malighafi hii ambapo itaathiri ajira pia). Kamati inaishauri Serikali kurejea sheria hii na kuiweka katika uhalisia wa hali ya sasa. Vile vile, kwa kesi zilizopo Serikali kupitia FCC ikubali kukaa chini na wafanyabiashara ambao wana kesi nao na kujaribu kutafuta njia nyingine ikiwemo ya usuluhishi ili kufikia muafaka wa kesi hizo kwa manufaa ya pande zote mbili;

**Mheshimiwa Spika**, Maendeleo ya Viwanda yanategemea sana upatikanaji wa malighafi, kwa muktadha huo kuna haja ya kufungamanisha sekta ya Viwanda na Kilimo. Kwa kutambua hilo kuna haja ya kuweka jitihada za makusudi kuhakikisha wakulima wetu wanazalisha mazao ya kutosha lakini wakiwa na uhakika wa kuuza kwa bei ya ushindani. Kamati inaishauri Serikali kupitia FCC kuhakikisha wanashiriki na wakulima wetu katika hatua za awali kuhakikisha wanafanya tafiti za minada husika na kuweka rekodi za biashara ili kuhakikisha wakati wa minada mauzo yaende kihaki bila kuwa na walanguzi wanaotaka kumiliki soko;

**Mheshimiwa Spika**, kama tunavyofahamu kupitia Bodi ya Stakabadhi Ghala (WRRB) tunaingia katika biashara huria ambapo mtu yeyote anaweza kushiriki katika minada ya manunuzi. Kamati inaishauri Serikali kujitahadhari na hili na



kuziwezesha FCC na FCT kuhakikisha kunakuwa na ushindani wa haki katika minada yote kwani Makampuni makubwa yamekuwa yakifanya jitihada za kuua makampuni madogo kwa lengo la kutaka kutawala soko (monopoly)

- l) **Kupokea na kujadili Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu namna Nchi inavyonufaika kwa kuwa washirika wa Mikataba mbalimbali ya kikanda na Kimataifa inayohusiana na Sekta ya Viwanda na Biashara**

**Mheshimiwa Spika**, nchi mbalimbali duniani zimekuwa zikishirikiana na Taasisi mbalimbali za Kimataifa, Kikanda na pia kuingia katika mikataba ya mashirikiano na nchi nyingine kwa malengo ya Kiuchumi, Kisiasa, Kiusalama na Kiutamaduni. Kwa kiwango kikubwa Jumuiya za Kiuchumi ndizo ambazo zimekuwa zikitumiwa na nchi mbalimbali duniani katika kuunganisha nchi husika kibiashara na kiuchumi..

**Mheshimiwa Spika**, huko duniani kuna Jumuiya mbalimbali za kiuchumi ambazo ni pamoja na EAC, SADC, ECOWAS, EU n.k. Pia kuna Taasisi kadhaa za kimataifa ambazo zilianzishwa kwa malengo mahsusi ambazo ni pamoja na Shirika la Biashara la Dunia (WTO), Shirika la Umoja wa Mataifa la Maendeleo ya Viwanda Duniani (UNIDO), Shirika la Umoja wa Mataifa la Biashara na Maendeleo UNCTAD n.k

**Mheshimiwa Spika**, ili kurahisisha mashirikiano na makubaliano baina ya nchi wanachama, nchi zimekuwa zikiingia katika mikataba katika maeneo mbalimbali kama vile ya Uchumi, Biashara, Uwekezaji, Kilimo n.k.

**Mheshimiwa Spika**, Tanzania kama zilivyo nchi nyingine duniani, imeingia katika mikataba kadhaa ya kimataifa, kikanda na baina ya nchi nyingine rafiki kwa maslahi mbalimbali kama vile ya kiuchumi, kibiashara, kiuwekezaji, kiusalama n.k. Mikataba ambayo Tanzania ni pamoja na Mikataba wa Kimataifa wa Mikataba wa kuanzisha Shirika la Biashara la Dunia – (WTO), Shirika la Umoja wa Mataifa la Biashara na Maendeleo – (UNCTAD); Mikataba ya Kikanda ambayo ni EAC na SADC; Mikataba ya baina ya nchi nchi katika Tanzania na China, Tanzania na India na Tanzania na Marekani (AGOA);

**Mheshimiwa Spika**, Tanzania ni mwanachama wa jumuiya nyingi za kimataifa ambazo zinakuwa na mikataba ya kukuza sekta ya viwanda na Biashara duniani, lakini utekelezaji wa masharti mikataba husika umeonekana kulegalega jambo ambalo linatukosesha fursa zinazoambatana na mikataba hiyo. Kamati inaishauri Serikali kuandaa mazingira rafiki ya kutekeleza mikataba hiyo kabla ya kuisaini na kuiridhia. Hatua ya kujiandaa itatuweka katika nafasi ya kunufaika lakini pia kutuepusha na kuwanufaisha washirika kwa kubaki kuwa sehemu ya soko za bidhaa zao; na

**Mheshimiwa Spika**, Wananchi wengi hawajui kuhusu mikataba ya Kimatifa ambayo nchi ni wanachama wa mikataba hiyo. Vilevile, ufahamu kuhusu faida zinazopatikana kwenye mikataba hiyo kwa nchi na wanachi wake hususani kwa wafanyabishara na wawekezaji wa ndani ya nchi kwa maana ya wazawa. Kamati inaishauri Serikali kupitia njia mbalimbali za kutoa elimu, ijitahidi kutoa elimu ya kutosha kuhusu mikataba mbalimbali ya kibiashara inayosainiwa na nchi ambayo inamanufaa kwa wafanyabishara na wawekezaji nchini ili kukuza sekta hizo na kufikia Uchumi wa Viwanda.

m) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara hiyo kwa kipindi cha Julai – Disemba, 2019**

**Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2019/2020 Wizara ya Viwanda na Biashara kwa Mafungu yote Mawili (Fungu **44** na **60**) iliidhiniwa jumla ya Shilingi **100,384,738,648.00** kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake. Kati ya fedha hizo Shilingi **48,884,738,648.00** zilitengwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Shilingi **51,500,000,000.00** kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Aidha, Wizara ilipanga kukusanya maduhuli ya jumla ya shilingi **6,300,000.00**.

Hadi kufikia mwezi Disemba, 2019 Wizara ilikuwa imepokea shilingi **21,716,759,173.00** kwa mafungu yote mawili, kiasi hiki kilikuwa ni fedha kwa ajili ya matumizi ya kwawaida ya Wizara pamoja na taasisi zake, kiasi hiki ni sawa na asilimia **44.42** ya kiasi kilichoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya matumizi ya kawaida.

**Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa makusanyo hadi kufikia Disemba, 2019 Wizara haijapata makusanyo yotote ya ndani jambo ambalo si sawa. Kwa mahesabu ya kawaida Wizara ilipaswa kuwa imekusanya aslimia 50 ya lengo iliyokuwa imejipangia. Kamati inaishauri Serikali kuangalia changamoto zilizokwamisha kufikia lengo ililokusudia na kuzitatua, hili liende sambamba na kuangalia kama ilijipangia makusanyo yanayoendana na uwezo wake halisi wa kukusanya.

**Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa fedha kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo, hadi kufikia tarehe 31 Desemba 2019, Wizara haikupokea fedha yoyote kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo.

**Mheshimiwa Spika**, Kamati inendelea kuishauri Serikali kupeleka kiasi kilichoidhinishwa na Bunge kwa lengo la kuziwezesha wizara zetu kutekeleza majukumu yake.

## 2.5 **KUPOKEA NA KUJADILI TAARIFA YA OFISI YA MAKAMU WA RAIS-MAZINGIRA NA TAASISI ZILIZO CHINI YAKE**

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira inasimamia na kushauri kuhusu utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kuhusu masuala ya Usimamizi wa Mazingira. Katika kipindi cha Machi, 2019 hadi Januari, 2020 ilipokea taarifa mbalimbali za utekelezaji wa majukumu ya ofisi hii. Taarifa hizo ni kama ifuatavyo:

- a) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kuhusu Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira kuhusu Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yanayohusiana na majukumu ya Wizara hii, yaliyotokana na Mapendekezo ya Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira katika Taarifa yake ya Mwaka iliyowasilishwa katika Mkutano wa Bunge wa Mwezi Februari, 2019**

**Mheshimiwa Spika**, mnamo Mwezi Februari, 2019 Kamati ya Viwanda kama ilivyo kwa Kamati nyingine za Bunge iliwasilisha Bungeni ya Taarifa ya Mwaka ya Shughuli ilizotekeleza kwa kipindi cha kuanzia Machi, 2018 hadi Januari, 2019, jambo hili lilitokeleza kwa kuzingatia matakwa ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016. Taarifa ya hii ilitoa

mapendekezo ambayo yalijadiliwa na hatimaye kupitishwa kuwa Maazimio ya Bunge.

**Mheshimiwa Spika,** Kamati pia ilifuatilia utekelezaji wa Maazimio matatu (3) ya Bunge yalielekezwa kwa Ofisi ya Makamu wa kwa lengo la kuiwezesha kupata mrejesho wa maazimio yaliyotolewa na kufahamu hatua mbalimbali za utekelezaji wake na kubaini maazimio (maeneo) ambayo hayakutekelezwa kwa lengo la kuendelea kufuatilia utekelezaji wake;

**Mheshimiwa Spika,** Utekelezaji wa Azimio namba la tatu (3) la Bunge kuhusu Mfuko wa Dhamana ya Mazingira umeanza kuonyesha sura ya utekelezaji ambapo kuna baadhi ya hatua zimeanza kuonekana. Kamati inaishauri Serikali kukamilisha mchakato huo kwa lengo la kuuwezesha mfuko huu kuanza kutekeleza majukumu yake yaliyokusudiwa;

**Mheshimiwa Spika,** Sheria ya Mazingira ya Mwaka 2004 inazielekeza Halmashauri zote nchini kutenga fedha kwa ajili ya kutekeleza majukumu ya usimamizi wa Mazingira lakini fedha hizo zimekuwa hazitengwi. Kamati inaendelea kuisisitiza Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira kushirikiana na Wizara ya Tamisemi kutafuta ufumbuzi wa suala hili.

**b) Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kuhusu Tathimini ya Athari ya Mazingira - TMA (Environmental Impact Assessment - EIA);**

**Mheshimiwa Spika,** Tathimini ya Athari ya Mazingira - TMA (Environmental Impact Assessment - EIA) ni tathimini inayofanywa kwa lengo la kuhakikisha maamuzi ya kutekeleza na utekelezaji wa mradi au shughuli fulani haina athari katika mazingira. EIA hufanyika kwa lengo la kuweka mifumo bora ya kulinda mazingira ikiwa ni pamoja na kupunguza kiwango cha taka zitakazozalishwa, kutoa kipaumbele kwa jamii kutokana na mradi unaoanzishwa, kuainisha athari zilizopo na madhara yanayoweza kujitokeza kutokana na mradi unaoenda kutekelezwa, kutoa maamuzi sahihi kuhusu utekelezaji wa mradi, kulinda afya ya jamii na kuhakikisha usalama wa wafanyakazi;

**Mheshimiwa Spika**, thathimini ya Athari za Mazingira ni hatua muhimu sana inayotakiwa kufuatwa kabla ya mradi wowote kuanza utekelezaji wake lakini kumekuwa na malalamiko mengi ya wawekezaji kuwa EIA inawachelewesha kwa kuwa huchukua muda mrefu. Kamati inaishauri kuangalia na kutatua changamoto zinazoikwamisha NEMC kutekeleza jukumu hili kwa haraka ikiwepo kuwaongezea watumishi wataalamu ukaguzi;

**Mheshimiwa Spika**, Sheria ya Mazingira ya Mwaka 2004 inatoa wajibu kwa kila sekta kuandaa muongozo wake wa tathimini ya athari kwa Mazingira kutokana na mahitaji juu ya Sekta husika lakini jambo hili halitekelezwa na kupelekea kuleta uzito katika kutekeleza tathimini hizi. Kamati inaishauri Serikali kuzisimamia na kuziwezesha Sekta zote kuandaa miongozo hii, hatua hii itarahisisha utekelezaji wa masuala yanayohusu thathimini za athari za mazingira na kuliwezesha Baraza kutekeleza jukumu hili kwa urahisi na uharaka;

**Mheshimiwa Spika**, changamoto ya mapungufu na muingiliano wa baadhi ya Sheria, mfano mgongano wa Sheria ya Mazingira na Sheria ya Madini katika kusimamia shughuli na vibali vya uchimbaji. Kamati inaendelea kuisisitiza Serikali kufanya mapitio ya Sheria zote ambazo kwa namna moja ama nyingine inaleta ugumu katika kutekeleza Sheria ya Mazingira kwa lengo la kuyalinda mazingira yetu. Tufanye juhudi za makusudi katika kujiepusha na athari zinazoweza kujitokeza kutokana na uharibifu wa mazingira ili tuweza kuepuka madhara yanayoweza kujitokeza '**Usipoziba ufa Utajenga Ukuta**';

**Mheshimiwa Spika**, changamoto ya uelewa mdogo wa jamii juu ya masuala ya uhifadhi wa Mazingira na Sheria ya Mazingira ya Mwaka 2004 pamoja na Kanuni zake hatujafanikiwa kuitatua. Kamati inaishauri Serikali kuandaa mkakati madhubuti wa kuelimisha jamii juu ya umuhimu wa kuyahifadhi mazingira;

**Mheshimiwa Spika**, Sheria ya Mazingira ya Mwaka 2004 imeelekeza Halmashauri zote nchini kuajiri maafisa mazingira na maafisa hawa walilengwa kuongeza nguvu katika kusimamia masuala ya Mazingira. Changamoto ni kuwa maafisa hawa hawana mawasiliano ya moja kwa moja na Wizara inayosimamia

Mazingira, maafisa hawa wanaripoti kwa Wizara ya Tamisemi na hii ni kutokana na maelekeza ya Sheria yenye lakini pia maafisa hawa hawana taaluma ya mazingira. Kamati inaishauri Serikali kuhamishia maafisa mazingira au kuwataka waripoti moja kwa moja katika Wizara inayosimamia masuala ya Mazingira. Sambamba na hili ajira za maafisa mazingira zizingatie taaluma ya mazingira;

- a) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kuhusu Utekelezaji wa agizo la kupiga marufuku matumizi ya Mifuko ya Plastiki; Mwitikio wa jamii kuhusu katazo la kutumia Mifuko ya Plastiki; na Mipango ya Serikali katika kuhakikisha upatikanaji wa mifuko mbadala ambayo ni imara na kwa bei nafuu;**

**Mheshimiwa Spika**, matumizi ya mifuko ya plastiki yameambatana na changamoto mbalimbali za kiafya na katika mazingira. Changamoto hizo ni pamoja na kusababisha kiziba kwa mitaro ya maji ya mvua na miundombinu ya majisafi na majitaka na hatimaye kusababisha mafuriko na kuenea kwa magonjwa ikiwemo malaria na kipindupindu; kusababisha vifo vya mifugo, wanyama na viumbe wa baharini pindi wanapokula na kumeza mifuko hiyo; mifuko ya plastiki haiozi katika mazingira kwa haraka na inakadiriwa kudumu hadi miaka 500 na hivyo kuleta athari za muda mrefu kwa kuathiri mpenyezo wa maji na hewa katika ardhi;

**Mheshimiwa Spika**, kwa kutambua changamoto tajwa hapo juu, Serikali iliamua kuweka katazo la matumizi ya mifuko hiyo ambapo mnao tarehe 09 Aprili, 2019 Serikali ilitoa tamko la kupiga marufuku Uingizaji, uzalishaji, usambaziji nje ya nchi na matumizi ya mifuko ya plastiki. Katazo hili limeanza kutekelezwa rasmi tarehe 1 Juni, 2019;

**Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza agizo hili Serikali iliandaa kanuni za kupiga marufuku mifuko ya plastiki za mwaka 2019 lakini pia ilihamasisha na kutoa elimu kwa umma kuhusu katazo hili. Jambo la kupongeza ni kuwa jamii iliitikia wito wa Serikali na kuacha matumizi ya mifuko hiyo, pia Wafanyabiashara walibaini fursa na kuamua kuwekeza katika biashara ya mifuko mbadala. Hivyo basi, katazo hili limeambatana na faida mbili ambazo ni

kuokoa mazingira yetu na athariza uchafuzi wa mifuko ya plastiki lakini pia fursa ya uwekezaji na ajira katika kutengeneza mifuko mbadala;

**Mheshimiwa Spika**, mifuko mbadala iliyopo sokoni na inayotumika kwa kiasi kikubwa haina ubora jambo linaloleta hasara kwa watumiaji ambapo imekuwa ikichanika na kumwaga bidhaa ziliyobebwa ndani. Kamati inaishauri Serikali kwa kushirikiana na Shirika la Viwango Tanzania (TBS) kuwasimamia wazalishaji wa mifuko hiyo kuhakikisha wanatumia viwango vilivyopangwa, pia kwa inayoingia kutoka nje ukaguzi ufanyike na kwa isiyokidhi viwango isiruhusiwe kuingia;

**Mheshimiwa Spika**, Bei za mifuko mbadala ni kubwa jambo linalowaumiza watumiaji. Kamati inaishauri Serikali kuwasimamia watengenezaji kuhakikisha bei inayopangwa inakuwa na uhalisia kulingana na ukubwa na uimara wake;

**Mheshimiwa Spika**, Kanuni zetu zinazosimamia katazo la matumizi ya mifuko ya plastiki zinakataza uzalishaji na uuzaji wa nje ya nchi jambo ambalo Kamati imepata ukakasi kidogo kwa kuwa imeenda kuuu viwanda vyote vilivyokuwa vinazalisha mifuko hiyo. Kamati inaona hakukuwa na haja ya kuviua viwanda hivyo, kama soko la nje lipo Serikali ingeangalia namna ya kuvisimamia na kuhakikisha bidhaa inayozalishwa haiuzwi ndani kabisa na kwa atakaekamatwa kukiuka sharti hilo kupewa adhabu kali;

**Mheshimiwa Spika**, Katazo la Mifuko ya plastiki limekuwa pigo kwa wananchi wa hali ya chini, kabla ya katazo wafanyabishara (hasa masokoni) walikuwa wanatoa mifuko bure lakini baada ya katazo inawalazimu wateja kununua mifuko ambayo kwa kuanza bei sio rafiki lakini pia mifuko hii mingi haiwezi kutumika zaidi ya mara moja kama ilivyotarajiwa. Kamati inaishauri Serikali kuangalia namna ya kuwapatia wazalishaji vivutio au misamaha fulani ili wazalishe kwa gharama ndogo na hatimaye bei ipungue;

**Mheshimiwa Spika**, Serikali iongeze kasi ya kutoa elimu juu ya madhara ya mifuko ya plastiki kwa kuwa bado imeendelea kuingia kwa njia za panya na imeendelea kutumika kwa kuficho;

**Mheshimiwa Spika**, Wananchi waelimishwe tofauti ya vifungashio na vibeeo kwa kuwa sasa wafanyabisahara wasio waadilifu wameendelea kuwashawishi wateja wao kubeba bidhaa katika vifungashio ambapo ni kinyume na sheria.

b) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira kuhusu Utendaji wa Mfuko wa Mazingira;**

**Mheshimiwa Spika**, Mfuko wa Mazingira umeundwa kwa mujibu wa Kifungu cha 213 (1) cha Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya Mwaka 2004 na kupewa jukumu mahsusi la kuisaidia wizara yenye dhamana ya usimamia masuala ya mazingira kutafuta fedha kutoka maeneo mbalimbali ndani na nje ya nchi kwa ajili ya kutekeleza shughuli za usimamizi wa mazingira. Majukumu mengine ya mfuko ni pamoja na kujenga uwezo wa rasilimali watu na taasisi zinazojihususha na shughuli za uhifadhi wa mazingira; kutoa ruzuku kwa program mbalimbali za kijamii zinazohusu hifadhi za mazingira; kuwezesha kufanyika kwa tafiti zinazolenga kuboresha mahitaji ya hifadhi na utunzaji wa mazingira;

**Mheshimiwa Spika**, pamoja na nia nzuri ya Serikali kuanzisha mfuko huu lakini ni takribani miaka ..... sasa mfuko huu haujaanza kutekeleza majukumu yake ya kisheria na hii ni kutoka na changamoto mbalimbali ikiwepo athari za upungufu wa kisheria jambo linalopelekea kukwamisha utendaji wa mfuko kama kushindwa kusajiliwa na Msajili wa Hazina, Bodi kushindwa kutekeleza majukumu yake kwakuwa sheria haijabainisha majukumu/mamlaka yake; Sheria ya Mazingira kutoutambua Mfuko wa Mazingira kama Taasisi inayojitegemea jambo linalopelekea wadau/washiriki wa maendeleo na sekta binafsi kushindwa kuchangia katika mfuko hivyo kuukosesha mfuko mapato; Uhaba wa fedha za kuendesha shughuli za Mfuko;

**Mheshimiwa Spika**, Athari za uharibifu wa mazingira zikijumuisha na athari za mabadiliko ya Tabianchi zimeendelea kudhihirika kwa kasi sana. Kamati inaishauri Serikali kuchukua jitihada za makusudi na za haraka za kupambana na uharibifu huo. Jitihada hizo zianze kwa kutenga bajeti ya kutosha ya kushughulikia shughuli za uhifadhi na usimamizi wa mazingira nchini, na fedha



zinazotengwa ifikishwe katika maeneo husika tena kwa wakati. Jitihada hizo ziende sambamba na kuuwezesha Mfuko wa Taifa wa Mazingira kuwanza kufanya kazi;

**Mheshimiwa Spika**, Mfuko wa Mazingira unaonekana kuwa ndio suluhisho la changamoto ya uhaba wa fedha za uhifadhi wa mazingira iliyopo sasa. Kamati inaishauri Serikali kuongeza kasi katika kukamilisha michakato mzima wa kuuwezesha mfuko huu kuanza kutekeleza majukumu yake ikiwa ni pamoja na kufanya marekebisho ya Sheria iliyounda mfuko na pia kutoa kibali cha kupata vyanzo vya mapata vya mfuko huu;

**Mheshimiwa Spika**, Vyanzo vya mapato ya mfuko vimekwisha ainishwa na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira na kuwasilishwa Serikalini, vyanzo vilivyowasilishwa ni vingi jambo linalopelekea mchakato wa kutafuta na kupata vibali kuwa mrefu. Kamati inaishauri Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira kuchagua angalau vyanzo Kumi (10) tu na kuvitilia mkazo katika kutafuta kibali kisha kwa kila mwaka wa fedha iwe inatambulisha vyanzo vingine vipya, hatua hii itafupisha kidogo mchakato wa kupata kibali;

**Mheshimiwa Spika**, Kamati inaishauri Serikali kuwasilisha mabadiliko ya Sheria Mazingira kwa kifungu cha 14 na 15 kwa lengo la kuondoa muingiliano wa kimaslahi unaotokana na Sheria ya mazingira kumtambua Mkurugenzi wa Mazingira kuwa ndie Afisa masuuli wa mfuko wakati Mkurugenzi huyo ndio msauri wa Serikali kuhusu maendeleo ya mfuko. Mgongano huu ni moja ya vikwazo vya kuanza utekelezaji wa mfuko na mabadiliko ya sheria kwa vifungu tajwa yatatoa nguvu kwa mfuko na kuuwezesha kutekeleza majukumu yake na kuleta tija iliyokusudiwa.

- c) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kuhusu Ajenda ya Taifa ya Utafiti katika Mazingira (National Environmental Research Agenda – NERA);**

**Mheshimiwa Spika**, Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya Mwaka 2004 inalipa Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira jukumu la kutekeleza

masuala ya utafiti kuhusu Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira nchini. Katika kutekeleza jukumu hili Baraza liliamua kuandaa Ajenda ya Taifa ya Utafiti katika Mazingira (National Environmental Research Agenda – NERA) ambapo ajenda hii inatoa muelekeo wa kitaifa wa kufanya tafiti za mazingira kwa wadau ili kuwawezesha kuandaa programu, miradi na shughuli za kitafiti kwa kuzingatia maeneo ya vipaumbele vya kitaifa katika utafiti wa Mazingira;

**Mheshimiwa Spika**, kwa sasa Baraza linatekeleza Ajenda ya Taifa ya tafiti za Mazingira ya Mwaka 2008 – 2012 ambayo ilifanyiwa mapitio na kuandaa toleo la pili la Mwaka 2017 – 2022. Toleo hili la pili limeanisha maeneo tisa ya vipaumbele ambayo ni Matumizi endelevu ya ardhi na utatuzi wa migogoro ya kugombea rasilimali za mazingira; uchimbaji madini, nishati na mazingira; hifadhi shirikishi ya rasilimali maji; uchumi mazingira; maendeleo ya bioteknolojia na mazingira; kudhibiti na kuhimili mabadiliko ya tabianchi; mifumo ikolojia ya majini na bioanuai; mifumoikolojia ya nchi kavu na bioanuai; na udhibiti wa uchafuzi wa mazingira na udhibiti taka;

**Mheshimiwa Spika**, Ajenda ya Taifa ya Utafiti katika Mazingira imeandaliwa na kuzingatia vipambe vya nchi katika kukabiliana na changamoto za masuala ya mazingira lakini utekelezaji wake unakabiliana na changamoto mbalimbali ikiwepo baadhi ya Sekta hazitoi kipaumbele kwa masuala ya mazingira hivyo ushiriki wake katika kusimamia mazingira ni hafifu; uwezo mdogo wa kifedha, miundombinu na rasilimali watu katika kutekeleza ajenda hii; na baadhi ya wadau kusita kushiriki kwenye tafiti za mazingira kwa hofu ya kudhihirika kwa matendo yao yasiyozingatia sheria;

**Mheshimiwa Spika**, matokeo ya tathimini/tafiti zinazofanywa chini ya NERA yanalenga kutoa ufumbuzi wa kudumu wa namna bora ya kukabiliana na changamoto za kimazingira hapa nchini. Kwa kuwa NERA imekwisha tambua athari za Mabadiliko ya tabianchi na kuyaweka katika maeneo ya kipaumbele, Kamati inaishauri Serikali kuliwezesha Baraza kufanya tathimini katika kipengele cha mabadiliko ya tabianchi na kuja na muongozo/muelekeo utakaotoa ufumbuzi wa namna nchi kukabiliana na changamoto hii;

**Mheshimiwa Spika**, Changamoto utoaji wa fedha za usimamizi wa mazingira zinapelekea hata umuhimu wa NERA usionekane, inatumika nguvu na rasilimali nyingi kufanya tafiti, matatizo yanabainiwa na vipaumbele vinaainishwa lakini fedha za kushughulikia changamoto zilizobainisha hazitolewi. Kamati inaishauri Serikali ili kupata tija ya kazi inayofanywa na NERA ni vema fedha zinazotengwa kwa ajili ya shuguli za usimamizi wa mazingira zikapelekwa tena kwa wakati.

d) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi;**

**Mheshimiwa Spika**, Tabianchi ni mwenendo wa hali ya hewa ikiwemo majira ya mwaka, wastani wa hali ya joto, utokeaji na mtawanyiko wa mawingu, mvua na theluji. Tabianchi ya kila eneo inafahamika mfano uhakika wa kuwa na mvua, joto au baridi kwa kipindi fulani cha mwaka kwa miaka iliyopita ilikuwa inafahamika vitapatikana kwa wakati upi wa mwaka;

**Mheshimiwa Spika**, kwa miaka ya hivi karibuni uhakika wa hali ya hewa haupo tena na jambo hili limesababishwa na Mabadiliko ya Tabianchi ambayo yamesababishwa na ongezeko la joto kwenye uso wa dunia, na kwa mujibu wa wanasayansi ongezeko hili limetoka na shughuli za maendeleo ya binadamu. Itifaki ya Kyoto imeripoti kuwa gesijoto zinazosababisha madhara zaidi ni zile zinazotokana na shughuli za viwandani, usafirishaji, kilimo, ufugaji, utupaji wa taka n.k;

**Mheshimiwa Spika**, tumeshuhudia athari za mabadiliko ya Tabianchi yakiendelea kudhihirika katika mazingira ambapo tumeshuhudia Ukame, Mafuriko, ongezeko la ujao wa kina cha Bahari, kuenea kwa magonjwa ya kuambukiza na kubadilika kwa mifumo ya ikolojia. Juhudi za makusudi zinatakiwa kuchukuliwa ili kudhibiti/kupunguza uzalishaji wa gesijoto na hatimaye kupunguza ongezeko la joto la uso wa dunia, juhudi hizi ziende sambamba na juhudi za kuhimili athari za mabadiliko ya tabianchi;

**Mheshimiwa Spika**, Kwa sasa shughuli za masuala ya usimamizi wa mazingira kwa kiasi kikubwa zinatekelezwa kwa kutumia fedha kutoka kwa wafadhili

jambo ambazo si zuri kwani tumeshuhudia wafadhili hawa wakichagua miradi ya kufadhili na maeneo ya kutekeleza miradi hiyo hivyo kupelekea baadhi ya maeneo kutofikiwa. Kamati inaishauri Serikali kuonyesha umakini wake katika usimamizi wa mazingira kwa kutenga fedha za kutosha za kukabiliana na masuala yote ya utunzaji wa mazingira na fedha hizo zitolewe kwa wakati;

**Mheshimiwa Spika**, matunda ya utunzaji wa mazingira yana manufaa kwa Sekta mbalimbali, Kamati inaishauri Serikali kuwasimamia na kuhakikisha wanufaika wa matunda ya kuhifadhi mazingira kama sekta ya Misit, Kilimo, maji, mifugo, uzalishaji wa umeme n.k wachangie katika juhudi za kuhifadhi mazingira.

e) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kuhusu Taarifa ya Tatu ya Hali ya Mazingira nchini na Utekelezaji wa Mpango wa miaka mitano wa Maendeleo kwa Sekta ya Mazingira;**

**Mheshimiwa Spika**, Taarifa ya Hali ya Mazingira Nchini ni Taarifa inayoandaliwa kwa mujibu wa Kifungu Na. 175 (1) cha Sheria ya Mazingira ambacho kinamuelekeza Mkurugenzi wa Mazingira kuandaa na kuchapisha Taarifa ambayo itabainisha hali ya mazingira, changamoto za utekelezaji pamoja na mapendekezo ya hatua za kuchukuliwa ili kukabiliana na changamoto za uharibifu wa mazingira nchini na kuiwasilisha Bungeni;

**Mheshimiwa Spika**, Taarifa ya Tatu ya hali ya Mazingira ya Mwaka 2018 imebainisha changamoto kadhaa ambazo ni;-

- Asilimia 61 ya ardhi nchini ipo kwenye hatari uharibifu mkubwa unaohusisha uharibifu wa udongo na uwepo wa chumvi ardhini vinavyosababishwa na matumizi mabaya ya kemikali;
- Ukataji wa holela wa misitu unaosababishwa na shughuli za kibinadamu zisizo endelevu, takribani hekta 469,420 zinapotea kila mwaka, Tanzania imeripotiwa kuwa nchi ya tano Afrika inayoongoza kwa kukata misitu;
- Uharibifu wa mifumo ikolojia ambao unatokana na shughuli za binadamu, imeripotiwa kwa Tanzania tumepoteza asilimia 33 za mifumo ikolojia yake;

- Kuongezeka na kusambaa kwa viumbe vamizi, athari zake zimekwishaonekana katika Sekta ya kilimo kuharibu mazao mengi ikiwepo mahindi;
- Udhhibiti mbovu wa taka ngumu na hivyo kusababisha kuzagaa kwa taka hizo;
- Utiririshaji wa majitaka ya viwandani umeendelea na kusababisha uchafuzi wa vyanzo vya maji; na
- Athari za mabadiliko ya Tabianchi.

**Mheshimiwa Spika**, uharibifu wa Mazingira nchini kwa kiasi kikubwa umechangia athari mbalimbali ikiwepo uharibifu wa bioanuai za misitu na viumbe wengine; kupungua kwa mazao kutokana na uharibifu wa ardhi unaoendelea; kuongezeka kwa migogoro ya ardhi inayohusisha jamii za wafugaji na wakulima; na kuongezeka kwa magonjwa kama vile kipindupindu na homa ya matumbo;

**Mheshimiwa Spika**, hali iliyoripotiwa katika taaarifa hii juu ya kasi ya ongezeko la uharibifu wa hali ya mazingira nchini inatia mashaka mfano tu ni uharibifu wa ardhi unaosababisha hali ya jangwa kuongezeka kutoka asilimia 42 mwaka 2014 mpaka asilimia 61 mwaka 2018. Kamati inaishauri Serikali kuchukua jitihada za makusudi kwa lengo la kunusuru hali hiyo. Juhudi hizo zianze kwa kutenga bajeti ya kutosha ya kushughulikia masuala ya mazingira;

**Mheshimiwa Spika**, elimu inayotolewa kuhusu utunzaji wa Mazingira haijafikia watu wengi hasa wananchi wanaoishi vijijini. Kamati inaishauri Serikali iongeze kasi ya kutoa elimu ya Mazingira hususani kwa maeneo ya Vijijini kwani huko ndipo kuna uharibifu mkubwa Mazingira sababu wananchi hao hawafahamu madhara uharibifu unaotokana na shughuli wanazozifanya. Vile vile mbinu na njia wanazozitumia kutoa elimu zizingatie aina ya shughuli za eneo husika (wafugaji, wavuvi, wakulima);

**Mheshimiwa Spika**, Hali ya ukataji miti nchini imeshamiri kwa kiasi kikubwa, hivyo kupelekea misitu iliyokuwepo kuzidi kupotea na wanaohusika kutoa vibali vya kukata miti wanaendelea kutoa vibali hivyo kwa kasi kuliko kasi ya upandaji

wa miti. Kamati inaishauri Serikali kuangalia kwa ukaribu vibali vinavyotolewa kwa ajili ya ukataji miti, elimu kuhusu utengenezaji wa mkaa mbadala na gesi asilia itolewe ili kupunguza ukataji wa miti. Vile vile ufanyike uhamasishaji wa kupanda miti kwa kasi zaidi na ufuatiliaji wa utunzaji wa miti iliyopandwa ili upandaji wa miti uwe endelevu;

**Mheshimiwa Spika,** Utekelezaji wa kampeni za upandaji umelegalega na umekosa ufuatiliaji. Kamati inaishauri Serikali kabla ya kutekeleza kampeni yoyote ya upandaji miti ifanye utafiti na kubaini aina ya miti inastawi katika sehemu husika, kwani ustawi wa miti unategemea hali ya hewa ya eneo husika. Vile vile, Kamati inashauri kampeni hizi zitoe miti ya matunda kwani itawavutia sana wananchi kuitunza;

**Mheshimiwa Spika,** Vibali vya uvunaji misitu vinatolewa na TFS na tozo ya shughuli hiyo inaenda hukohuko TFS wakati marehebisho ya madhara yatokanayo na uvunaji inafanywa na Wizara yenye dhamana ya Mazingira ambao hawanufaiki na tozo za shughuli hiyo. Kamati inaishauri Serikali kuisimamia TFS na kuhakikisha zoezi la utoaji vibali linafanyika kwa kuishirikisha wizara ya Mazingira kwa lengo la kushauriana juu ya uvunaji endelevu. Vile vile, kamati inaishauri Serikali tozo ya uvunaji misitu walau kwa asilimia chache iingie katika mfuko wenye dhamana ya mazingira ili iweze kufanya shughuli za utunzaji wa mazingira; na

**Mheshimiwa Spika,** Kamati inaishauri Serikali kuhamasisha wafanyabiashara wakubwa kwa wadogo kuwekeza katika uzalishaji wa mkaa mbadala ili kupunguza kasi ya ukataji wa miti kwa ajili ya kuzalisha mkaa. Vile vile, kupitia mikopo inayotolewa na Halmashauri kwa vijana, wanawake na watu wenye ulemavu, Kamati inaishauri Serikali kabla ya kuwakopesha iwapatie elimu juu ya uwepo wa fursa katika uzalishaji wa mkaa mbadala.

- f) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira kuhusu Mwongozo wa Utekelezaji wa Sheria ya Mazingira ya Mwaka 2004 katika usimamizi wa maeneo yaliyopo ndani ya Mita 60 kutoka usawa wa vyanzo vya maji.**

**Mheshimiwa Spika**, kifungu Na. 57 (1) cha Sheria ya Mazingira ya Mwaka 2004 inaweka katazo juu ya shughuli za kibinadamu ambazo ni za kudumu katika maeneo ya vyanzo vya maji kama bahari, kingo za mito, mabwawa, miamba asilli ya ziwa ndani ya mita 60. Aidha, kifungu Na. 57 (2) cha Sheria hii kinatoa maelekezo kwa Waziri mwenye dhamana kuweka miongozo ya kuendesha shughuli za binadamu ndani ya maeneo.

**Mheshimiwa Spika**, kwa muktadha wa vifungu tajwa inadhihirisha kuna muongozo mzuri juu ya usimamizi ya maeneo haya lakini bado kumekuwa na changamoto ya uelewa mdogo wa jamii juu ya Sheria hii jambo linalopelekea ugumu katika utekelezaji wake na hatimaye kuzaa malalamiko kwa jamii kuwa kuna baadhi ya watu wanapendelewa kwa kupewa maeneo hayo. Kamati inaishauri Serikali kufanya uchambuzi wa Sheria hiyo na kuandaa vipeperushi ambavyo vipo katika lugha rahisi itakayoelweka na jamii yote kwa ujumla;

**Mheshimiwa Spika**, pamoja na kuwa na muongozo huo wa utoaji vibali vya kufanya shughuli katika maeneo ndani ya Mita 60, Kamati inaishauri Serikali kabla ya kutoa vibali hivyo ni vema kuyatembelea maeneo husika na kufanya utafiti kulingana na shughuli inayoenda kufanyika ili kubainisha kama kuna madhara yeyote ya kimazingira yanatoweza kujitokeza kutokana na shughuli hiyo;

**Mheshimiwa Spika**, Sheria ya Mita 60 ilianza kutekelezwa mwaka 2004 lakini kuna baadhi ya watu walikuwa wameshajenga/wekeza katika maeneo hayo kabla ya kipindi hicho. Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha muongozo unaandaliwa ambao utatoa jawabu (solution) endelevu juu ya utekelezaji wa Sheria hii bila kuathiri maslahi ya pande zote mbili yaani mazingira yetu na uwekezaji uliofanyika; na

**Mheshimiwa Spika**, Maeneo yanayotajwa kuwa ndani ya Mita 60 ni rasilimali ambazo zinaweza kutumika kwa ajili ya shughuli za utalii na kutuongezea mchango kiuchumi. Kamati inaishauri Serikali kuangalia uwezekano wa kuhamasisha uwekezaji wa shughuli za kiutalii katika maeneo hayo hususani maeneo ya fukwe za Bahari na Maziwa. Jambo hili liende sambamba na kuhakikisha shughuli hizo zinazingatia utunzaji wa Mazingira na matumizi endelevu ya maeneo hayo.

- g) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira kuhusu namna Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira (NEMC) wanavyosimamia Sheria ya Mazingira katika maeneo ya Machinjio ya nyama kwa lengo la kukahakiksha Usafi na Usalama wa Bidhaa zinazotoka katika maeneo ya machinjio**

**Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa kifungu Na. 20 cha Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya Mwaka 2004 Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira (*NEMC*) linapewa jukumu la kuhakikisha kuwa mazingira yanatunza ili kuwa na matumivu endelevu ya rasilimali kwa ajili ya ustawi wa maisha bora ya Wananchi wa Tanzania. Katika kutekeleza hili Baraza hukagua maeneo ya machinjio pia kwa lengo la kuhakikisha usafi na usalama wa bidhaa zinazotoka katika maeneo ya machinjio;

**Mheshimiwa Spika**, hali za machinjio katika Halmashauri zetu si za kuridhisha, wamekuwa wakiendesha shughuli zao bila kuzingatia maelekezo ya kifungu Na. 115 (1 na 2) vya Sheria ya Mazingira ya Mwaka 2004 jambo ambalo linahatarisha usalama bidhaa inayotoka katika machinjio hayo lakini pia afya za walaji wa bidhaa hizo. Pia, katika ukaguzi wa machinjio hayo imebainika kuwa kuna usimamizi hafifu wa taka zitokanazo na shughuli za uchinjaji wa mifugo, utunzaji wa nyama na mazao yake kutokuwa katika maeneo safi na salama na mifumo ya maji machafu haifanyi kazi;

**Mheshimiwa Spika**, tathimini katika machinjio nchini imebaini changamoto mbalimbali ikiwepo machinjio nyingi hazina maeneo maalumu ya kusafishia nyama hususani nyama ya utumbo; hayana maji ya kutosha kwa kuzingatia



idadi ya mifugo inayochinjwa hali inayotia mashaka kama nyama inayoandaliwa katika maeneo hayo inasafiswa ipasavyo; hazina maeneo ya kutunzia wanyama kabla ya kuchinjwa;

**Mhwshimiwa Spika**, changamoto nyingine juu ya machinjio haya ni kuwa hayana mifumo ya majitaka hivyo kutiririsha ovyo maji hayo na kuchafua mazingira; kuna udhibiti hafifu wa taka ngumu hususani masalio ya wanyama ambayo hayahitajiki; uchakavu wa sakafu na makaro ya kuchinjia; utunzaji mbovu wa ngozi jambo linalopelekea kuoza na kutoa harufu mbaya; na hakuna taarifa na takwimu sahihi za kiasi cha mifugo inayochinjwa jambo linalokwamisha kutoa tathimini sahihi za maboresho ya machinjio hayo;

**Mheshi miwa Spika**, Tanzania kuna jumla ya machinjio 345 lakini kasi ya NEMC katika ukaguzi wa maeneo haya bado ni ndogo jambo linaloleta wasiwasi kidogo, Kamati ilipata fursa ya kutembelea Machinjio ya Mnadani – Msalato na hali iliyoikuta kule sio ya kuridhisha. Kamati inaishauri NEMC kuongeza kasi ya ukaguzi wa maeneo ya machinjio ili kuhakikisha yanafuata na kuzingatia sheria za mazingira ili kulinda Afya za walaji wa nyama nchini pamoja na wafanyakazi wa machinjio husika;

**Mheshimiwa Spika**, Baraza limekuwa likitoza faini kwa maeneo ambayo shughuli zao hazizingatii utunzaji wa mazingira kwa mujibu wa Sheria ya Mazingira. Faini hizi zimekuwa hazilipwi kwa wakati na muda mwingine hazilipwi kabisa na sababu inayotajwa ni ukubwa wa faini hizo. Kamati inalishauri Baraza kupitia upya faini hizo kwa lengo la kuziboresha kulingana na kosa husika; na

**Mheshimiwa Spika**, Serikali inatoa vibali kwa machinjio madogo au makaro ya kuchinjia (*slaughter slab*) lakini machinjio haya hayafanyiwi ukaguzi wa mara kwa mara jambo ambalo hutoa mianya kwa wamiliki kuchinja mifugo mingi zaidi ya uwezo wao na hivyo kupelekea kuathiri mazingira lakini pia usalama wa bidhaa zitokazo pale kuwa mdogo. Kamati inaishauri Serikali (NEMC na TMDA kwa kushirikiana na Serikali za Jiji au Miji) kuyatambua machinjio madogo yote yanayopatikana katika Jiji au Miji husika kisha kuyafanyia ukaguzi wa mara kwa

mara kuhakikisha wanatekeleza matakwa ya kibali chao na yanatunza mazingira.

- h) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira kuhusu ufuatiliaji wa udhibiti wa uchafuzi wa Mazingira katika maeneo ya wachimbaji wadogo.**

**Mheshimiwa Spika**, Wachimbaji wadogo nchini wanajihusisha na uchimba madini kama Dhahabu, Almasi, vito vya aina mbalimbali ikiwemo Tanzanite, Ruby, Sapphire, Spinel, na Garnets, madini ya viwandani ikiwemo Jasi ("Gypsum"), Chokaa ("Limestone"), na Chumvi na madini ya ujenzi kama mawe, mchanga na kokoto. Inakadiriwa kuwa watanzania zaidi ya 1.5 Milioni wanajihusisha na shughuli za uchimbaji mdogo ambapo Leseni katika uchimbaji huu ni chini ya Dola za kimarekani 5 milioni.

**Mheshimiwa Spika**, shughuli za wachimbaji wa wadogo hufanyika katika eneo fulani kwa ya muda mfupi lakini inasababisha uharibifu mkubwa wa mazingira mkubwaambao hudumu kwa muda mrefu na kupelekea eneo lililowahi kufanyika shughuli hiyo kutoweza kutumiwa kwa shughuli nyingine za uzalishaji.

**Mheshimiwa Spika**, moja ya uharibifu mkubwa unaofanyika katika sehemu zinazoendesha shughuli za wachimbaji wadogo ni ukataji wa miti kwa lengo la kupata magogo ambayo hutumika katika kuzuia mashimo ya migodi yao. Kamati inaishauri Serikali kushirikiana na wachimbaji wadogo kupata teknolojia mbadala wa magogo ili kupunguza kasi ya ukataji miti. Sambamba na hilo wachimbaji wadogo wapewe eneo karibu na sehemu wanayoendesha shughuli zao la kupanda miti ili kufidia miti wanayokata na wafuatiliwe kuhakikisha wanaitunza miti hiyo;

**Mheshimiwa Spika**, Kemikali zinazotumiwa na wachimbaji wadogo wa madini zinaathari kubwa kwenye mazingira na afya za wachimbaji na wananchi wengine kwa ujumla wanaoishi karibu na maeneo hayo yenye shughuli za wachimbaji wadogo. Kamati inaishauri Serikali kudhibiti na kupunguza matumizi ya kemikali hizo hasa kemikali ya Zebaki kwani athari ya zebaki kwenye afya za binadamu na mazingira ni kubwa;

**Mheshimiwa Spika**, hakuna ushirikiano wa karibu kati ya Halmashauri, Wizara na taasisi za Serikali kwenye suala la utunzaji wa mazingira, hali hiyo inapekelea juhudi zinazoelekezwa kwenye kupunguza uharibifu wa mazingira kutofanikiwa katika kiwango stahiki. Kamati inaishauri Serikali waweke utaratibu utakaowezesha ushirikiano wa vyombo hivyo ili kuwe na usimamizi bora wa utunzaji wa mazingira wakati wananchi wakiendelea kutekeleza shughuli zao za kimaendeleo ikiwemo uchumbaji wa wadogo; na

**Mheshimiwa Spika**, Bunge lako tukufu liliridhia Mkataba wa Minamata kuhusu Zebaki (Minamata Convention on Mercury of 2013), Mkataba huu unalenga kupunguza matumizi ya kemikali ya Zebaki kwa lengo la kulinda afya ya binadamu na mazingira dhidi ya uchafuzi utokanao na Zebaki unaochangiwa na shughuli za binadamu. Zebaki inatumiwa na wachimbaji wadogo na wapo tayari kutumia mbadala wa zebaki pindi utakapopatikana. Kamati inaishauri Serikali kushirikiana na STAMICO kujitahidi kasi ya kutafuta teknolojia rahisi na rafiki kwa wachimbaji wadogo tena ya gharama nafuu, bila kupatikana kwa mbadala wa zebaki wachimbaji hawa wataendelea kuitumia na madhara yataendelea kuwepo; na

**Mheshimiwa Spika**, kuna muingiliano wa Sheria ya Mazingira na Sheria ya Madili katika kipengele cha usimamizi wa mazingira katika maeneo ya migodi, mfano Kifungu cha ufungaji mgodi ambayo kwa kiasi kikubwa kinahusiana na mazingira lakini ipo ndani ya Sheria ya Madini na utekelezaji wake hauonekani kupewa kipaumbele. Kamati inaishauri Serikali kufanya mabadiliko ya kifungu hicho kwa lengo la kurekebisha na kuipa Sheria ya Mazingira nguvu ya kusimamia mazingira katika sekta ya madini.

- i) **Utekelezaji wa Bajeti na Majukumu ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira pamoja na Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira kwa kipindi cha Julai – Disemba, 2019.**

**Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa Fedha **2019/2020** Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira pamoja na Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira waliidhinishiwa **22,708,713,882.00** kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake. Kati ya fedha hizo Shilingi **18,218,915,442.00** ni kwa ajili ya

matumizi ya miradi ya maendeleo na Shilingi **4,489,798,440.00** ni matumizi ya kawaida.

Hadi kufikia tarehe 31 Disemba, 2019 ambayo ni nusu ya Mwaka wa Fedha **2019/2020** ni shilingi shilingi **6,788,157,766.14** ambapo shilingi **3,983,800,471.14** zilitolewa kwa ajili ya Mishahara na matumizi mengineyo na kiasi kilichobaki shilingi **2,804,357,295.00** ndio ilitolewa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

**Mheshimiwa Spika**, upatikanaji wa fedha za matumizi ya kwawaida ni wa kuridhisha lakini mwenendo wa upatikanaji wa fedha za Miradi ya Maendeleo si wa kuridhisha ambapo ni asilimia 15.4 tu ya fedha za miradi ya Maendeleo ndio zilikuwa zimepokelewa ambazo ni fedha za nje.

**Mheshimiwa Spika**, miradi ya usimamizi wa mazingira kwa kiasi kikubwa inatekelezwa na fedha za nje ambalo si jambo jema sana na athari tumekwisha anza iona ambapo kwa kipindi cha nusu mwaka ambapo kwa mahesabu ya kawaida asilimia 50 ya fedha za maendeleo ilipaswa kuwa imepokelewa na kutekeleza miradi husika lakini ni asilimia 15.4 tu ya fedha hizo ndio zilikuwa zimepokelewa. Kamati inaishauri Serikali kutenga fedha za ndani kwa ajili ya miradi ya usimamizi wa mazingira.

## 2.6 **KUPOKEA, KUCHAMBUA, KUJADILI NA KUSHAURI JUU YA MIKATABA YA KIMATAIFA ILIYOPENDEKEZWA KURIDHIWA NA BUNGE AMBAYO IPO CHINI YA WIZARA INAZOSIMAMIWA NA KAMATI**

**Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa ya fasili ya 6(b), Kifungu cha 53 ikisomwa pamoja na fasili ya 1(b) ya Kifungu cha 7, cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati za Kudumu za Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira inatekeleza jukumu la kushughulikia Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyopo chini ya Wizara ya Viwanda na Biashara pamoja na Ofisi ya Makamu wa Rais Mazingira;

**Mheshimiwa Spika**, naomba kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa katika kutekeleza jukumu hilo Hoja ya Serikali kuhusu Bunge kuridhia mikataba mbalimbali iliwasilishwa kwenye Kamati na kuchambuliwa na hatimaye kuishauri Serikali juu ya namna bora ya utekelezaji wa mikataba hiyo lakini pia kulishawishi

Bunge juu ya Mikataba husika. Mikataba iliyowasilishwa mbele ya Kamati na hatimaye kuwasilishwa na kuridhiwa na Bunge ni pamoja na;-

- Itifaki ya Marekebisho ya Kigali ya kupunguza uzalishaji na matumizi ya Kemikali Jamii ya Hydrofluocarbons (Hfcs) chini ya Itifaki ya Montreal inayohusu Kemikali zinazomong'onyoa Tabaka La Ozoni (Kigali Amendment on Phasing Down Hydrofluorocarbons (HFCS) to Montttreal Protocol on Ozone Depleting Substances);
- Itifaki ya Marekebisho ya Mkataba wa Marrakesh ulioanzisha Shirika la Biashara la Dunia (Protocol Amending the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization);
- Itifaki ya SADC kuhusu Usimamizi wa Mazingira na Maendeleo Endelevu (The Southern African Development Community Protocol On Environmental Management for Sustainable Development);
- Mkataba wa Marrakesh unaolenga kuwezesha upatikanaji wa kazi zilizochapishwa kwa watu wasioona, wenye uoni hafifu au ulemavu unaomfanya mtu kushindwa kusoma wa Mwaka 2013 (*The Marrekesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons who are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled (MVT) 2013*);
- Mkataba wa Minamata kuhusu Zebaki wa Mwaka 2013 (Minamata Convention on Mercury of 2013); na
- Itifaki ya Ziada ya Nagoya – Kuala Lumpur kuhusu utaratibu wa uwajibikaji kisheria na fidia kwa madhara yanayoweza kutokea kutokana na matumizi ya Bioteknolojia ya kisasa katika kutekeleza itifaki ya Cartagena (Nagoya – Kuala Lumpur Supplementary Protocol on Lability and Redress to the Cartagena Protocol on Biosafety).

**Mheshimiwa Spika**, mikataba na itifaki hizi zikwisha wasilishwa na kuridiwa na Bunge lako Tukufu katika mkutano wa Bunge wa Kumi na Sita na Kumi na Saba. Kamati inaizisisitiza wizara husika kufanya jitihada za kuanza utekelezaji wa mikataba na itifaki husika ili tuanza kupata manufaa na faida zilizoambatana.

## 2.7 KAMATI KUSHIRIKI KATIKA WARSHA NA SEMINA

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ilihudhuria Warsha, Semina na kukutana Wadau mbalimbali chini ya Sekta ya Viwanda, Biashara na Mazingira na yalilenga kuwajengea uwezo Wajumbe wa Kamati.

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ilijengewa uelewa kwa kupatiwa mafunzo na semina zilizosimamiwa na Mradi wa *Legislative Support Program* uliyo chini ya Ofisi ya Bunge. Wizara ya Viwanda na Biashara kupitia taasisi ya TBS, TIRDO, WMA, TANTRADE, BRELA na FCC. Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kupitia Baraza la taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira (NEMC). Aidha, Kamati ilipata fursa kushiriki Warsa iliendesha na United Nation iliyohusu masuala ya Mazingira na Amani, Athari za Mabadiliko ya Tabianchi ikihusianishwa na Amani, warsha hii ilikuwa ni katika kuelekea siku ya Amani Dunia.

## 2.8 MAFANIKIO YA KAMATI KATIKA KIPINDI CHA MIAKA MINNE (4) YA KUENZIA JANUARI, 2016 – JANUARI, 2019

**Mheshimiwa Spika**, Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira imeendelea kutekeleza majukumu yake yaliyobainisha kwenye Kifungu 6(1) kikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1) vya nyingeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016. Katika kutekeleza majukumu yake kwa kipindi cha miaka minne (4) yani kuanzia Januari, 2016 hadi Januari, 2020 ilishauri na kutoa mapendekezo mbalimbali.

**Mheshimiwa Spika**, maomba kuchukua nafasi hii kuipongeza na kuishukuru Serikali kwa kusikiliza na kuanza kutekeleza baadhi ya mapendekezo ya Kamati. Mapendekezo ya Kamati yaliyoanza kufanyiwa kazi ni;-

**Mheshimiwa Spika**, Kamati iliishauri Serikali kuweka utaratibu wa kukutana na wadau wa Sekta Binafsi ili kujadiliana na kushauriana namna ya kukuza Sekta za Viwanda, Biashara na Uwekezaji nchini.

Serikali imelifanyiakazi jambo hili na kuanza utaratibu wa kukutana na wadau mara nne kwa mwaka na kusikiliza changamoto zao, kuzifanyia kazi na baadae kuleta mrejesho kwa wadau kwa zilezilifanyiawa kazi. Kwa upande wa Kamati jambo hili limetekezwa pia ambapo mara kadhaa tulikutana na wadau na wawekezaji wenye

viwanda na kushauriana nao kuhusu namna bora ya uendeshaji wa sekta hii kwa lengo la kuboresha na hatimaye kuishauri Serikali;

**Mheshimiwa Spika**, Hali ya Biashara katika Bandari ya Dar es Salaam ilishuka katika mwaka wa fedha 2016/2017, Kamati ilifanikiwa kutembelea Bandari ya Dar es Salaamu na kusikiliza maoni ya wadau wa Bandari na hatimaye kushauri mambo mbalimbali, moja ya jambo lilio shauriwa ni Serikali kufuta kodi ya ongezeko la thamani kwa huduma zinazotolewa katika mizigo inayopitia bandari hiyo kwenda nchi jirani (VAT on acillary services on transit goods) kama Kongo DRC, Zambia, Malawi, Burundi, Rwanda na Uganda.

Serikali ilisikiliza ushauri wa Kamati na katika bajeti yake ya Mwaka wa Fedha 2017/2018 na iliondoa Kodi ya VAT kwenye huduma ya mizigo inayopitia Bandari ya Dar es Salaam. Hatua iliongeza idadi ya shehena za mizigo zinayopita Bandari ya Dar es Salaam;

**Mheshimiwa Spika**, Kamati imekuwa ikiishauri Serikali juu ya wingi wa mamlaka za Udhhibiti ambazo pia ushirikiano wake ni hafifu, Kamati ilishauri Serikali kuangalia namna ya kuunganisha mamlaka zinazofanya kazi zinazolingiliana ili kupunguza kero kwa wawekezaji wetu.

Serikali imeanza kutekeleza hili na mfano hai ni kwa majukumu ya Iliyokuwa TFDA ambayo pia yalikuwa yanatekelezwa na TBS yamehamishiwa TBS hivyo kile kilichokuwa kinalalamikiwa juu ya kukaguliwa mara mbili na kulipa kodi mbili katika bidhaa moja hakipo tena. Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuendelea na mpango huu sababu bado zipo taasisi nyingine kama OSHA na FIRE pia kuna majukumu yanaingiliana;

**Mheshimiwa Spika**, Upungufu wa Nishati ya Umeme ambayo ni nishati muhimu katika ujenzi wa Uchumi wa Viwanda, Kamati ilishari kuwa zichukuliwe jitihada za makusudi za kupunguza au kumalilza kabisa tatizo hili.

Serikali yetu sikivu ilipokea ushauri na juhudi na mipango mbalimbali ya kuongeza Nishati ya umeme inaendelea ukiwemo mradi mkubwa wa kufua umeme wa maji wa Stiglas Guoge na miradi mingine ya gesi.

**Mheshimiwa Spika**, Kamati pia imekuwa ikiishauri Serikali kupitia na kurekebisha Sheria na Kanuni mbalimbali ambazo zimeonekana kuwa kikwazo katika kuendesha biashara nchini, kwa nia ya kuongeza ufanisi wa Sekta za Viwanda, Biashara na uwekezaji.

Ushauri wa Kamati umezingatiwa ambapo Serikali imeandaa muongozo ambao unategemewa kuwa suluhisho la changamoto ya kukinzana kwa Sheria na Kanuni katika mazingira ya kufanyia biashara, muongozo huo ni Andiko maalum la Mpango wa Kuboresha Mfumo wa Udhibiti wa Biashara nchini (*Blue Print for Regulatory Reforms to Improve the Business Environment or Tanzania*). Kamati inaendelea kushauri Serikali kukamilisha maandalizi ya kutunga Sheria ya Uwezeshaji wa Biashara ambayo inategemewa kuweka misingi wa utekelezaji wa Blueprint na kusimamia maboresho ya mazingira ya biashara, jambo hili likamilike kabla ya uhai wa Bunge la Kumi na Tisa (19) kuisha kwa lengo la kuwezesha utekelezaji wenye tija wa Blueprint.



## SEHEMU YA TATU

### 3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

#### 3.1 Sekta ya Viwanda na Biashara

**Mheshimiwa Spika**, Mheshimiwa John Pombe Magufuli, Rais wa Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania amedhamiria kuipeleka nchi yetu katika Uchumi wa Kati kupitia Ujenzi wa Viwanda. Katika kutekeleza hili tunaendelea kushuhudia utekelezaji wa miradi mbalimbali ya kimkakati ambayo moja kwa moja inaenda kuchochea Ujenzi wa Sekta ya Viwanda **miradi hiyo ni ile inayotekelezwa na sekta mbalimbali nchini mfano mradi Julius Nyerere Hydro Power Plant (JNHPP), Standard Gauge Railway (SGR) na ununuzi wa ndege).**

**Mheshimiwa Spika**, Kamati inaendelea kupongeza na kuunga mkono juhudi mbalimbali za Serikali ambazo zimelenga kuimarisha Sekta za Viwanda, Biashara na Uwekezaji na hatimaye kuweka mazingira mazuri ya kufanyia Biashara nchini. Takwimu za Mwaka huu zinaonyesha kuwa Tanzania tumepanda kwa nafasi tatu katika orodha ya nchi zenye mazingira mazuri ya kufanyia biashara kutoka namba 144 mpaka 141, hili linadhihirisha kuwa kuna juhudi zinafanyika;

**Mheshimiwa Spika**, pamoja na pongezi hizi Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuyashughulikia ipasavyo masuala yafuatayo;-

#### 3.1.1 Utekelezaji wa miradi Mikubwa ya Kielelezo chini ya Sekta ya Viwanda

**Mheshimiwa Spika**, Miradi ya Liganga na Mchuchuma ni miongoni mwa miradi ya kielelezo kwa nchi yetu na utekelezaji wake unatazamiwa kuwa chachu ya ukuaji wa sekta mbalimbali nchini. Utekelezaji wa miradi hii umeonekana kuchukua muda mrefu na mpaka sasa imeripotiwa kuwa kuna majadiliano na upembuzi yakinifu ndio vinafanyika.

**Kwa kuwa**, Serikali imeitambua miradi hii kama miradi ya kielelezo kwa nchi lakini pia miradi ya kipaumbele na utekelezaji wake utachochea ukuaji wa sekta mbalimbali nchini hususani Sekta ya Nishati na Viwanda vya Chuma nchini;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kuongeza nguvu katika kufanya mapitio ya utekelezaji wa miradi hii ili ipate kuanza utekelezaji wake na tuanze kunufaika kama nchi. Jambo hilimliende sambamba na kuweka miundombinu wezeshi kama barabara, umeme na maji ili kuwavutia wawekezaji;

Aidha, kwa kutambua changamoto zilizopo katika mikataba ya awali ambayo ilikwamisha utekelezaji wa miradi hii kwa muda mrefu. Kamati inaishauri Serikali kuweka umakini katika kuingia mkataba mpya wa utekelezaji wa miradi hii. Mkataba mpya ilinde na kuzingatia maslahi ya pande zote mbili yaani mbia na Serikali.

### **3.1.2 Utekelezaji wa Mradi wa Kufufua Viwanda vilivyobinafsishwa na vilivyosimama uzalishaji kwa muda mrefu (mfano Urafiki)**

**Mheshimiwa Spika**, Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Taifa (2015/16-2020/21) pamoja na Ilani ya Chama cha Mapinduzi ambacho ndio chama tawala vinaielekeza Wizara ya Viwanda na Biashara pamoja na majukumu mengine ihakikishe kuwa viwanda vilivyobinafsishwa na havifanyi kazi vinaanza kufanyakazi na viwanda vyote nchini vinazalisha kwa kiwango cha juu kadri iwezekanavyo ikiwa ni kusudio la nchi kuingia katika uchumi wa kati kwa kupitia Viwanda;

**Kwa kuwa**, suala la kufufua viwanda vilivyobinafsishwa na vilivyosimama uzalishaji kwa muda mrefu (Urafiki, General Tyre) lilikuja baada ya kuona madhumuni ya ubinafsishaji hayakutekelezwa ambapo baadhi ya viwanda viliendeshwa kwa muda mfupi na kufungwa na vingine havikuzalisha kabisa; na

**Kwa kuwa**, eneo hili limehodhi uchumi mkubwa wa nchi ambapo ajira zimepotea, Serikali haipati mapato na tunakosa bidhaa nzuri ambazo zilikuwepo awali mfano Khanga ya Urafiki. Lakini bado zoezi la kufufua viwanda hivi linaendeshwa kwa kasi ndogo na halionyeshi matumaini ya kukamilika kurejeshwa kwa viwanda vyote hivi karibuni;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kusimamia kwa karibu zoezi la kufufua viwanda vilivyobinafsishwa na vile vilivyosimamisha uzalishaji kwa muda mrefu ili kuvirudisha katika uzalishaji. Sambamba na hili upande wa Viwanda Kumi na Sita (16) ambavyo vimekwisha rejeshwa Serikalini tuangalie namna ya kuwashawishi wawekezaji wanaokuja kuwekeza katika Sekta ya viwanda baada ya kuanza uwekezaji mpya wafufue na waendeleze viwanda hivyo vya zamani;

Aidha, wahusika katika jukumu la kusimamia zoezi la kufufua viwanda hivi kwa zingatia nafasi ya kila mmoja wao wapewe muda maalumu (time frame) wa kukamilisha sehemu yake ya utekelezaji zoezi hili. Wahusika hao ni Ofisi ya Msajili wa Hazina (TR-Jukumu la Utekelezaji Mikataba), Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali (AG-Jukumu la kisheria na kikatiba kuhusu utekelezaji wa mikataba) na Wizara ya Viwanda na Biashara (msimamizi wa Sekta ya Viwanda).

### **3.1.3 Mwenendo usioridhisha wa upatikanaji wa Fedha kutoka Hazina**

**Mheshimiwa Spika**, mwenendo usio mzuri wa upatikanaji wa kutoka hazina kwa Wizara ya Viwanda na Biashara, jambo linalopelekea kukwama kwa majukumu ya wizara iliyobeba muelekeo wa nchi kwa sasa wa kujenga Uchumi wa Kati kupitia Viwanda.

**Kwa kuwa** Serikali iliwasilisha mbele ya Bunge mpango wa mapato na matumizi uliojipambanua vuzuri sana lakini changamoto ipo katika kutekeleza mpango huo; na

**Kwa kuwa**, athari ya mwenendo usio mzuri wa upatikanaji fedha imeonekana katika utekelezaji wa miradi ya Maendeleo ambapo tumeshuhudia miradi hii ikichukua muda mrefu kukamilika jambo ambalo kwa upande moja linaongeza gharama ya miradi hiyo;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kupanga mipango ya matumizi inayoendana na uhalisia wa makusanyo ya nchi. Sambamba na hilo Bajeti inayoidinishwa na Bunge itolewe kwa wakati ili kuwezesha utekelezaji wa majukumu yaliyokusudiwa.

### **3.1.4 VAT refund kwa wafanya biashara na wenye viwanda**

**Mheshimiwa Spika**, Wazalishaji wengi wanakumbana na changamoto ya upungufu wa mitaji kutokana na malimbikizo makubwa ya madai ya Kodi ya Ongezeko la thamani (VAT refund) yanayolipa kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) kwa mujibu wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2014 ambayo ilianza kutumika mwaka 2015;

**Kwa kuwa**, malipo haya yanatekelezwa kisheria na kwa mujibu wa Sheria hii fedha hizo zinapaswa kurejeshwa kwa wahusika lakini mwenendo wa urejeshaji wa

fedha hizi si wakuridhisha unalalamikiwa kusababisha kupungua kwa mitaji ya wafanyabiashara wanaolipa kodi hiyo jambo linalowaweka katika hali ya kulazimika kukopa ili waweze kuendelea na shughuli za uzalishaji. Madeni hayo yamekuwa makubwa na ni mzigo kwa Serikali ambapo kwa viwanda vinne (4) tu kama vile Tanga Pharmaceutical Ltd, Alliance One, Tobacco, ALAF Ltd na Mufundi Paper Mills Ltd vinadai jumla ya shilingi bilioni 55.5;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kwa taarifa ambazo zimekwisha hakikiwa iangalie namna ya kurejesha fedha hizi za VAT kwa wahusika tena kwa wakati;

### **3.1.5 Ushuru wa Forodha wa 15% kwa sukari ya Viwandani (15 refundable import duty 15% on Industrial Sugar),**

**Mheshimiwa Spika**, Kamati inatambua nia nzuri ya Serikali kuanzisha kodi hii, lakini uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa hatukufanya maandalizi ya kutosha katika kusimamia utekelezaji wake na hili limedhihirika kwa kuwa ni takribani miaka minne (4) sasa tangu kuanzishwa kwake lakini mwenendo wa Serikali katika urejeshaji wa fedha hizo si wakuridhisha pamoja na kuwa baadhi ya taarifa zimekwisha hakikiwa na kuwasilishwa;

**Kwa kuwa** utekelezaji wa tozo hii umeonekana kuambatana na changamoto ambayo imepelekea kuathiri mitaji ya wafanyabiashara nchini kwa kuwa fedha hizo ni sehemu ya mtaji wa kiwanda na ilipaswa kurudishwa ili iendelee kutumika katika kuendeleza shughulu za uzalishaji; na

**Kwa kuwa** Serikali imeanzisha Ushuru wa Stampu ya Kielektroniki (*Electronic Tax Stamp – ETS*) ambayo umekwishaanza kutumika kwa baadhi ya viwanda na mfumo huu unauwezo wa kufanya kazi ya kuhakiki iliyokuwa ikikusudiwa na Sheria ya Ushuru wa Forodha wa 15% katika Sukari ya Viwandani;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kuangalia namna ya kuachana na Mfumo wa Ushuru wa forodha wa 15% kwa sukari ya Viwandani na badala yake tukatumia taarifa za ETS kuhakiki matumizi ya Sukari ya Viwandani ambao ndio umeonekana kuwa wa uhakika zaidi.

Sambamba na hili Serikali iangalie namna ya kupunguza kodi ya ETS kwa kuwa kwa baadhi ya bidhaa imeonekana kuwa gharama inayolipwa kwa kutumia teknolojia hiyo ni kubwa kuliko hata kodi ya bidhaa husika inayopelekwa Serikalini.

### **3.1.6 Kulinda Soko la Viwanda vya ndani**

**Mheshimiwa Spika**, Serikali imenadi Azma ya Ujenzi wa Tanzania ya Viwanda na tunashukuru wawekezaji mbalimbali wa ndani na nje ya nchi wamelipokea vizuri azma hiyo na kuamua kuwekeza katika viwanda vya uzalishaji wa bidhaa mbalimbali. Kamati ilipata fursa ya kushuhudia baadhi ya viwanda ambavyo vimewekeza kwa uwezo wa kuzalisha bidhaa zinazotosheleza mahitaji ya soko la ndani na hata kuuza nje ya nchi mfano viwanda vya Chuma, marumaru, mabati, Saruji;

**Kwa kuwa**, nchi yetu ipo katika kujijenga kiuchumi wa viwanda na kwa kipindi hiki cha mpito bado hatujafanikiwa kujenga mazingira ambayo yatapunguza gharama za uzalishaji jambo linalopelekea bidhaa zetu za ndani kuwa na bei kubwa na kukumbana na changamoto ya kushindwa kushindana katika soko la ndani na bidhaa zinazotoka nje na duniani kwa ujumla;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kuona namna ya kuvilinda viwanda vyetu kwa kuweka uwiano wa kodi kwa bidhaa zinazolingia ili kuhakikisha bidhaa za ndani zinaweza kushindana katika soko, hatua hii itasaidia kujiepusha kuwa soko la bidhaa za wenzetu. Suala la kulinda viwanda vya ndani limefanikiwa katika kulinda viwanda vya Sukari, kwa mfano huu inamaanisha tunaweza kuvilinda na viwanda vingine pia;

Sambamba na hili, Serikali iongeze nguvu ya kuvisimamia viwanda vya ndani kuhakikisha vinazingatia ubora unaotakiwa Sokoni. Vilevile tuongeze kasi ya kutengeneza mazingira ambayo yataenda kupunguza gharama za uzalishaji hususani kodi zinazoambatana na uzalishaji ili kuwezesha kupunguza bei za bidhaa hizo ili kuweka uwiano wa bei.

### **3.1.7 Urasimu katika kupata vibali vya ajira hasa kwa teknolojia ambayo haipatikani hapa nchini**

**Mheshimiwa Spika**, katika kuhamasisha uwekezaji tumefanikiwa kuwavutia wawekezaji kuja nchini na kuwekeza na wengine wameleta teknolojia mpya ambayo haipo kabisa Tanzania, wawekezaji wengi wamekuwa wakihitaji kuhakikishiwa (*comfort*) kwa kuona wameruhusiwa kuja na watu wao ambao wanafahamu *status* za biashara zao lakini changamoto imekuwa katika kupata au kuhuwisha (*renewal*) ya vibali vya ajira hapa nchini (*work permit*);

**Kwa kuwa**, Sheria ya Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC) ndio Sheria mama ya usimamizi wa Uwekezaji nchini; na

**Kwa kuwa**, Sheria hiyo ya TIC inatoa ruhusa kwa muwekezaji kuja na watu wake watano (5) ambao anaona anawahitaji katika kuendesha shughuli/ biashara zake;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali katika suala la vibali vya ajira ihakikishe inasimamia matakwa ya sheria ya Uwekezaji ukizingatia kuwa muwekezaji yeyote anapotaka kuja kuwekeza nchini huwa anapitia na kutambua Sheria hii na si vinginevyo. Jambo hili litaleta uhakika (*comfort*) kwa wawekezaji kuhusu uwekezaji wanaoufanya;

Vilevile, suala la vibali vya ajira kwa wafanyakazi kutoka nje hasa katika zile nafasi ambazo nchi haina watu wenye ujuzi huo (*experts*) na uzoefu, vibali hivyo vitolewe ili kuendeleza kukuza uchumi wa nchi. Pia katika kuvutia uwekezaji tusingalie faida za moja kwa moja zinazotokana na mradi husika, bali tuangalie na zile faida zisizo za moja kwa moja zinazopatikana kutokana na uwekezaji wa mradi husika kama vile kupata soko kwa bidhaa mbalimbali ambazo zinaweza kutumika kwenye mradi, ukusanyaji wa kodi, ajira kwa zile nafasi ambazo wataalamu wanapatikana nchini na nyingine nyingi. Hatua hii itaongeza uhakika kwa wawekezaji hivyo kupelekea kuongezeka kwa wawekezaji nchini;

### **3.1.8 Ucheleweshaji katika kutoa shehena bandarini**

**Mheshimiwa Spika**, Kamati inatambua nia nzuri ya Serikali ya kuwapa Shirika la Uwakala wa Meli Tanzania (*TASAC*) jukumu la kusimamia utoaji wa shehena bandarini lakini *TASAC* bado ni changa na haina uwezo wa kuhudumia wafanyabiashara wote (wa bidhaa inazozisimamia) jambo ambalo linapelekea ucheleweshaji wa kutoa mizigo bandarini na mwisho wake kuongeza gharama kwa uingizaji mzigo kwa kuanza kulipa gharama za storage na demurrage.

**Hivyo hasi**, Kamati inaishauri Serikali kwa kipindi hichi cha mpito ni vema ikaruhusu *TASAC* kusaidiwa na mawakala binafsi kushughulikia shehena bandarini mpaka pale itakapotengemaa na kuweza kuhudumia shehena zote kwa wakati.

Sambamba na hilo, Kamati inashauri wadau wote wa bandari ikiwepo *TASAC* TPA, TRA na wadau wengine kukaa pamoja ili kushughulikia changamoto zote zinazokwamisha upokeaji na utoaji wa mizigo bandarini kwa lengo la kuleta ufanisi.

### **3.1.9 Uwiano wa Ushuru usio sawa baina ya bidhaa za ndani na nje**

**Mheshimiwa Spika**, gharama za uzalishaji kwa viwanda vya ndani bado ziko juu na kwa kiasi kikubwa zinachangiwa na kodi na tozo mbalimbali jambo ambalo linapelekea bei ya bidhaa zinazalizwa nchini kuwa juu ukilinganisha na zile zinazolingia kutoka nje. Aidha baadhi ya viwanda vya ndani vinalipa kodi ya ongezeko la thamani (VAT) katika uzalishaji wake lakini bidhaa ya aina hiyohiyo zinayoingia kutoka nje hazilipi kodi ya ongezeko la thamani (VAT) jambo linalopelekea bidhaa za ndani kushindwa kushindana, kwa mfano bidhaa za Vyandarua kutoka A to Z, bidhaa za madawa ya binadamu katika vifungashio hususani chupa;

**Kwa kuwa**, tumedhamiria kuhamasisha biashara na uwekezaji wa ndani katika kutekeleza azma ya Ujenzi wa Viwanda na kama hatutatafuta namna za kuwalinda wazalishaji wa ndani tutawatoa katika soko na hatimaye kuuu viwanda vyao;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kuangalia namna ya kuweka uwiano wa Kodi kati ya bidhaa zinazozalishwa nchini na zile zinazolingia kutoka nje hatua hiyo itapelekea bidhaa hizo ziweze kuuzwa kwa bei inayoendana na kuleta ushindani wa Haki.

## **3.2 Usimamizi wa Mazingira**

**Mheshimiwa Spika**, Mazingira ni suala mtambuka, ili kuleta maendeleo endelevu suala la uhifadhi wa mazingira halina budi kupewa kipaumbele kwani kwa kiasi kikubwa ufanisi wa miradi yetu ya maendeleo inategemea uimara wa mazingira. Kuna haja ya Serikali yetu kuongeza umakini na kuongeza juhudi katika kusimamia masuala ya uhifazi wa mazingira.

**Mheshimiwa Spika**, Kamati katika kuhakikisha inaisaidia Serikali katika masuala ya Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira inashauri mambo yafuatayo;-

### **3.2.1 Ufinyu wa Bajeti kwa ajili ya Usimamizi na Udhubiti wa Masuala ya Mazingira pamoja na mwenendo usioridhisha wa upatikanaji wa fedha hizo**

**Mheshimiwa Spika**, katika taarifa hii ya Kamati tumebainisha changamoto kubwa ya uharibifu wa mazingira na jukumu kubwa lililopo ili kuhakikisha tunatatua changamoto zilizopo kwa lengo na kujinusuru na athari hizo;

**Kwa kuwa**, sisi sote ni mashuhuda wa athari za uharibifu wa mazingira ambapo hata kwenye maeneo yetu tunayotoka tumekwishaanza kuziona athari hizo lakini bajeti inayotengwa kwa ajili ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira haitoshelezi katika kapambana na kasi ya uharibifu wa Mazingira nchini;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kuangalia namna ya kuongeza bajeti ya usimamizi wa mazingira ukizingatia kuwa bila kuimarisha hali ya mazingira kutahatarisha mipango mingi ya nchi inayoendelea ikiwepo mradi mkubwa wa Stieglers Gorge;

Aidha, kwa sasa kiasi kikubwa cha bajeti ya usimamizi wa mazingira inatekelezwa na fedha za wafadhili jambo ambalo si zuri sana, tumeshuhudia kwa kipindi cha nusu mwaka yani Julai-Disemba 2019 ni asilimia **15.4** tu ya fedha zilizotengwa ndio zimepokelewa kutoka kwa wafadhili. Kamati inaishauri Serikali kuongeza Bajeti ya ndani katika usimamizi wa mazingira kwa lengo la kuleta uhakika wa utekelezaji wa usimamizi wa shughuli za Mazingira.

### **3.2.2 Kukwama kwa Mfuko wa Taifa wa Mazingira**

**Mheshimiwa Spika**, Mfuko wa Taifa wa Mazingira ulianzishwa kwa lengo mahsusi la kuisaidia wizara yenye dhamana ya usimamia masuala ya mazingira kutafuta fedha kutoka maeneo mbalimbali ndani na nje ya nchi kwa ajili ya kutekeleza shughuli za usimamizi wa mazingira. Lakini mchakato wa kuanzishwa kwake unachukua muda mrefu na mpaka sasa Mfuko bado haujaanza kutekeleza majukumu yake;



**Kwa kuwa**, Mfuko huo umeanzishwa kisheria, majukumu na madhumuni yake yapo kisheria lakini sheria iliyoanzisha mfuko huo imeonekana kuwa na changamoto ambazo zinakwamisha uendeshaji wa mfuko huo; na

**Kwa kuwa**, moja ya chanzo cha mapato ni kodi ambayo kiwango chake kitaamuliwa kutoka katika tozo au ada inayotokana na shughuli za mazingira ambapo kwa sasa tozo hizo zipo nyingi na zinaingia katika mifuko mingine; na

**Kwa kuwa**, Kamati iliarifiwa juu ya hatua mbalimbali zilizopo katika kukamilisha maboresho ya Sheria ya Mfuko wa Mazingira lakini pia hatua iliyofikiwa katika kushughulikia tozo zitakazolingia katika mfuko wa mazingira pamoja na kiwango chake;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha mchakato wa maboresho ya Sheria ya Mfuko pamoja na kodi zake vikamilishwe kabla ya maandalizi ya Bajeti kuu ya Serikali kukamilika ili viingie katika mpango wa Serikali kwa Mwaka wa fedha 2020/2021 na kuanza kutekelezwa.

### **3.2.3 Uelewa mdogo wa Jamii juu ya masuala ya Uhifadhi wa Mazingira**

**Mheshimiwa Spika**, tumeshuhudia shughuli mbalimbali za kibinadamu zimeendelea kuendesha bili kuzingatia Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya Mwaka 2004 jambo linalopelekea kutokuwepo kwa matumizi endelevu ya rasilimali zetu;

**Kwam kuwa**, hali ya ukiukwaji wa Sheria ya usimamizi wa Mazingira inaashiria inaelewa mdogo wa jamii juu Sheria yenyewe pamoja na kutofahamu umuhimu/faida ya utunzaji mazingira.

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kuiwezesha Ofisi ya Makamu Rais-Mazingira kwa kuiongezea rasilimali fedha na watu ili waweze kuwafikia wataanzania wengi na kuwapatia elimu ya Uhifadhi wa Mazingira. Aidha, elimu inayotolewa izingatie shughuli za uzalishaji za jamii husika sababu uharibifu wa mazingira unatokana na aina husika ya shughuli za jamii mfano aina uharibifu unaotokana na kilimo ni tofauti na ule wa ufugaji na ule wa uchimbaji wa madini.

### **3.2.4 Uendeshwaji wa Biashara ya vyuma chakavu**

**Mheshimiwa Spika**, katika kuendesha biashara ya vyuma chakavu kuna haja ya kuweka umakini mkubwa kwa muktadha wa kulinda mazingira yetu pamoja na viwanda vinavyotumia chuma chakavu kama malighafi katika uzalishaji wa bidhaa zake.

**Kwa kuwa**, Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kupitia Mkataba Besal inapaswa kusimamia biashara hiyo katika kuhakikisha chuma kinachosafirishwa hakina madhara kwa mazingira; na

**Kwa kuwa**, Wizara ya Viwanda na Biashara kupitia mwamvuli wa Biashara inapaswa kusimamia biashara hiyo inaenda kihalali lakini kupitia mwamvuli wa Viwanda inatakiwa kuhakikisha vyuma vinavyouzwa ni vile ambavyo havihitajiki kama malighafi kwa viwanda vya ndani;

**Hivyo basi**, Kamati inazishauri wizara zote mbili (Wizara ya Viwanda na Biashara pamoja na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira) kuhakikisha wanaimarisha ukaguzi wa mizigo ya vyuma chakavu kabla ya kupata kibali cha kusafirisha nje ya nchi ili kuhakikisha tunadhibiti masuala ya mazingira, tunadhibiti wizi wa mataruma ya reli pamoja na vifaa vya umeme lakini pia viwanda vya ndani ambavyo vinataka vyuma hivyo kama malighafi vinapatikana.

Vile vile, kuna wizi unafanyika katika maeneo ya reli, tanesco ili kupata baadhi ya vyuma hivyo, ni vyema Serikali ikatambua hilo na kuweka ulizi madhubuti katika maeneo hayo ili kujiepusha na madhara yanayoweza kutokea.

### **3.2.5 NEMC iendane na kasi ya Tanzania ya Viwanda na wapunguze urasimu katika kuwahudumia wawekezaji**

**Mheshimiwa Spika**, vibali vya mazingira ni moja ya vibali muhimu vinavyohitajika katika shughuli za uwekezaji lakini mchakato wa kupata vibali hivi umegubikwa na urasimu jambo linalokatisha tamaa wawekezaji wengi.

**Mheshimiwa Spika**, Kamati inatambua changamoto ya upungufu wa watumishi NEMC jambo linalopelekea kazi ya tathimini ya Athari za Mazingira kufanywa na mawakala binafsi ambao kwa kiwango kikubwa NEMC inashindwa kuwasimamia mawakala hawa jambo linaloongeza urasimu uliopo sasa.

**Kwa kuwa**, kwa pamoja tumeamua kujenga nchi yetu kufikia Nchi ya Uchumi wa kati, na pia tunatambua umuhimu wa Tathimini za Athari ya Mazingira na madhara yanayoweza kutokea kama tutapuuzia kufanya tathimini hizi;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kuiwezesha NEMC kusimamia jukumu Tathimini za Athari ya Mazingira kwa weledi wa hali ya juu.

### **3.2.6 Utekelezaji wa Agizo la kupiga marufuku matumizi ya mifuko ya Plastiki**

**Mheshimiwa Spika**, tumefanikiwa katika kuzuia matumizi ya mifuko ya plastiki ambayo ni hatua nzuri na yakupongeza kwa kuwa tumeweza kuyalinda mazingira yetu juu ya uchafuzi na uharibifu uliokuwa ukifanywa na mifuko hiyo. Katika kutekeleza hili tukiri kuwa hatukujiandaa vya kutosha kupata mbadala wa mifuko hii jambo linaloleta shida, jamii haina elimu juu ya mifuko inayohitajika lakini pia kuna wafanyabiashara wasiowaaminifu wanaamua kuzalisha au kuingiza mifuko isiyokidhi viwango.

**Kwa kuwa**, utekelezaji wa katazo la mifuko ya plastiki pamoja na upatikanaji wa mifuko mbadala linaendeshwa kwa kuzingatia Kanuni ambazo zimeandaliwa kwa umakini wake;

**Hivyo basi**, Kamati inaishauri Serikali kusimamia Kanuni ilizoziweka kwa manufaa ya pande zote yaani wazalishaji, wafanyabiashara na watumiaji.

Sambamba na hili itolewe elimu ya kutosha kwa jamii juu ya mifuko inayohitajika lakini pia mamlaka zinazohusika katika kusimamia ubora na viwango vya mifuko zitekeleze majukumu yao kwa umakini sana;

## SEHEMU YA NNE

### 4.0 HITIMISHO

**Mheshimiwa Spika**, napenda kukushukuru wewe kwa uongozi wako uliotukuka na kwa ushirikiano ambao umekuwa ukiipatia Kamati wakati wa kutekeleza majukumu yake. Na pia, nakushukuru kwa kunipa fursa hii ya kuwasilisha Taarifa ya Kamati kuhusu utekelezaji wa majukumu yake kuanzia Machi 2019 hadi kufikia Januari, 2020.

**Mheshimiwa Spika**, napenda kuchukua fursa hii pia kumshukuru Naibu Spika pamoja na Wenyeviti wote Bunge kwa kuratibu na kusimamia vema shughuli za Bunge. Aidha, naomba kuchukua fursa hii kumpongeza Mhe. Mussa Azzan Zungu, Mb kwa kuaminiwa na Mheshimiwa Rais na kupewa dhamana ya kuwa Waziri wa Nchi Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira, natumai atafanya kazi kwa ukaribu na Kamati hii.

**Mheshimiwa Spika**, kwa namna ya pekee naomba kuwashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira, kwa kutekeleza majukumu yao kwa uadilifu wa hali ya juu. Aidha, nawashukuru na kuwapongeza kwa ushirikiano walioutoa katika kuandaa taarifa hii hadi kukamilika kwake. Naomba kuwatambua kwa majina yao kama ifuatavyo;-

i.	Mhe. Suleiman Ahmed Sadiq, Mb	<b>Mwenyekiti</b>
ii.	Mhe. Kanal (Mst.) Masoud Ali Khamis, Mb	<b>M/Mwenyekiti</b>
iii.	Mhe. Salim Hassan Turkey, Mb	Mjumbe
iv.	Mhe. Richard Mganga Ndassa, Mb	Mjumbe
v.	Mhe. David Cecil Mwambe, Mb	Mjumbe
vi.	Mhe. Gimbi Dotto Masaba, Mb	Mjumbe
vii.	Mhe. Jumanne Kibera Kishimba, Mb	Mjumbe
viii.	Mhe. Kiteto Zawadi Koshuma, Mb	Mjumbe
ix.	Mhe. Hawa Subira Mwaifunga, Mb	Mjumbe
x.	Mhe. Munira Mustafa Khatibu, Mb	Mjumbe
xi.	Mhe. Mussa Rashid Ntimizi, Mb	Mjumbe
xii.	Mhe. Godbless Jonathan Lema, Mb	Mjumbe
xiii.	Mhe. Omary Ahmad Badwel, Mb	Mjumbe
xiv.	Mhe. Khamis Ali Vuai, Mb	Mjumbe
xv.	Mhe. Zainabu Mdolwa Amiri, Mb	Mjumbe
xvi.	Mhe. Josephine Johnson Genzabuke, Mb	Mjumbe
xvii.	Mhe. Sylvestry F. Koka, Mb	Mjumbe

xviii. Mhe. Gibson Blasius Meiseyeki, Mb	Mjumbe
xix. Mhe. Shamsia Azizi Mtamba, Mb	Mjumbe
xx. Mhe. Ahmed Juma Ngwali, Mb	Mjumbe
xxi. Mhe. Jafar Sanya Jussa, Mb	Mjumbe
xxii. Mhe. Machano Othman Said, Mb	Mjumbe
xxiii. Mhe. Kalanga Julius Laizer, Mb	Mjumbe
xxiv. Mhe. Saed Ahmed Kubenea, Mb	Mjumbe

**Mheshimiwa Spika**, naomba pia nitumie fursa hii kuwashukuru na kuwapongeza Mawaziri na Manaibu Waziri wote wa Wizara ya Viwanda na Biashara pamoja na Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingi, Makatibu Wakuu pamoja na Watendaji wote wa Wizara na Taasisi zote zilizopo chini ya Wizara hizo kwa ushirikiano waliutoa kwa Kamati kwa kipindi chote hiki.

**Vile vile**, naomba kumshukuru Katibu wa Bunge, Ndg. Stephen Kagaigai, kwa ushirikiano ambao amekuwa akiutoa kwa Kamati na kuhakikisha tunaendelea kutekeleza majukumu yetu kiukamilifu. Pamoja na yeye, namshukuru Kaimu Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge, Ndg. Michael Chikokoto, Makatibu wa Kamati Ndg. Zainab Mkamba na Ndg. Mwajuma Ramadhan pamoja na msaidizi wa Kamati Ndg. Pauline Mavunde, kwa kuratibu vyema Shughuli za Kamati.

**Mheshimiwa Spika**, sasa naliomba Bunge lako Tukufu lipokee na kuijadili taarifa hii na hatimaye kukubali **maoni**, **ushauri** na **mapendekezo** ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira.

**Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja.

Mhe. Kanal (Mst.) Masoud Ali Khamis, Mb

**MAKAMU MWENYEKITI  
KAMATI YA KUDUMU YA VIWANDA,  
BIASHARA NA MAZINGIRA**

31 Januari, 2020